

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HALK EĞİTİMİ PROGRAMI

KÖŞE YAZILARININ TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Demet Çelik

Danışman: Prof. Dr. Meral Uysal

Ankara

Haziran, 2008

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü' ne

**Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK
LİSANS TEZİ ÇALIŞMASI RAPORU olarak kabul edilmiştir.**

İmza

Başkan .....

Üye .....

Üye .....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım

.../.../ 2008

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de yayınlanan dört ulusal gazetede ki köşe yazılarında toplumsal cinsiyet ve kadın eğitimi konularını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman Gazetelerinde köşe yazarlarının kadın konusunda cinsiyetçi eğilimlerinin olup olmadığı araştırılmış, kadın eğitimine yönelik verdikleri mesajlar değerlendirilmiştir.

Bu çalışmayı yaparken bana karşı güven duyduğu, bu nedenle de motivasyonumu artırdığı ve çalışmamda bana yardımcı olup yol gösterdiği için değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Meral Uysal ’a çok teşekkür ederim.

Aileme; özellikle annem Fatma Çelik’e ve kardeşim Mehtap Çelik’e bana karşı sabır göstererek bu çalışmayı yapmamda destek oldukları için ve ayrıca, kuzenim Verda Genç’e ve arkadaşım Figen Sezen’e, çalışmayı bitirebilmem için beni motive ettikleri için çok teşekkür ederim.

ÖZET

KÖŞE YAZILARININ TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çelik, Demet

Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Meral Uysal

Haziran, 2008

Bu çalışma, ülkemizde yayınlanan dört ulusal gazetede ki köşe yazılarının toplumsal cinsiyet ve kadın eğitimi konularında değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Gazetenin bir medya türü olması, burada yayınlanan köşe yazılarının geniş kitlelere ulaşabilmesi yoluyla halkın davranış ve düşünüş biçimini etkileyebilmesi ve burada verilen mesajların halk eğitimine katkı yapması nedeniyle gazetelerdeki köşe yazılarında verilen mesajlar inceleme konusu yapılmıştır.

Çalışmada içerik analizi yöntemi uygulanmış ve bu çalışma, 01. 01. 2006 ile 31. 12. 2006 tarihleri arasında yayınlanan Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman gazetelerindeki köşe yazıları ile sınırlandırılmıştır.

Farklı ideolojik yapılar a sahip olmaları ve farklı okur kitlelerine seslenmeleri bakımından bu gazeteler özellikle seçilmiştir. Sözü edilen dört gazetede bir yıl içinde yayınlanan tüm köşe yazıları çalışma evreni olarak kabul edilmiştir. Bu evrenden örneklem olarak alınan toplam 1620 köşe yazısı, önceden belirlenen kategoriler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler önce nicel olarak verilmiş, daha sonra da bunların niteliksel analizi yapılmıştır. Köşe yazarlarının, belirlenen sekiz kategoride kadınla ilgili düşünceleri ortaya konulmuş ve gazetelerdeki benzer ve farklı noktalar karşılaştırılmıştır. İnceleme sonucunda, bu dört gazetede verilen mesajların, cinsiyetçi eğilimler ve bakış açıları taşıyıp taşımadığı araştırılmış ve bu mesajların kadın eğitimine katkısı değerlendirilmiştir.

Sonuçta, değerdendirilen gazetelerde genel olarak, özde cinsiyetçi yaklaşımların sergilendiğı ve kadın eğitime ilişkin her bir gazetenin kendi ideolojik duruşu çerçevesinde mesajlar verdikleri saptanmıştır. Bu gazetelerde genel olarak 'toplumsal cinsiyet eşitliğinden' söz edilse de bunun yüzeysel ve yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Zaman Gazetesinde kadınlara yönelik katı cinsiyetçi tutumlar görülmüş ve kadının eğitimi ve genel konumu, dini motifli açıklamalarla ifade edilmiştir. Hürriyet'te kadının kamusal yaşamda rahat olması, çalışabilmesi, eğitim alabilmesi gibi konularda görece cinsiyet eşitliğini destekler yorumlarla karşılaşılmış fakat bu durum, kadının ev içi geleneksel rollerini düzenli sürdürmesi kaydıyla onaylanmıştır. Hürriyet'te cinsler arası eşitsizliğin nedenleri derinlemesine sorgulanmamış ve eşitlik düşüncesi, çağdaş bir toplum olmanın temel gerekliliğı üzerinden temellendirilmiştir. Radikal'de ise laik ve sol söylem doğrultusunda kadın hakları, kadının eğitimi, kadının toplumsal statüsünün yükseltilmesi vurgulanmış ve doğrudan cinsiyetçi olduğu söylenebilecek bir mesaja rastlanmamıştır. Birgün Gazetesinde ise, diğer üç gazeteden farklı olarak cinsiyetçi bir söylemin hiç görülmemesi dikkat çekici bir durum olmuştur. Birgün'de genel olarak cinslerin eşitliğı ve kadının toplumsal ve ev içi alanlarda sömürüldüğü yönünde mesajlar görülmüştür. Birgün'de diğer gazetelerden farklı olarak bu toplumsal eşitsizliğı yaratan nedenlere değinilmiş, sistemin sorgulanması yapılmıştır. Değerdendirilen gazetelerin tümünde birer okuyucu olan kadınların eğitime yönelik olarak verilen mesajların yeterli ölçüde olmadığı saptanmıştır.

ABSTRACT

EVALUATION OF COLUMNS ACCORDING TO GENDER AND WOMEN'S EDUCATION

Çelik, Demet

M.A.Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Meral Uysal

June, 2008

This Study is done in order to evaluate the columns in four national newspaper published in Turkey according to gender and women's education. Since newspaper is a kind of mass media, and that the columns published here can affect public's attitude of mind and behaviours, and also contribute to public's education, the messages given in the columns of the newspapers have been the object for the Study.

The study, in which method of content analysis is used, is restricted to the columns published in Hürriyet, Radikal, Birgün, and Zaman newspapers between 01.01.2006 - 31.12.2006.

These newspapers are chosen on purpose, since they have various ideological structures, and address various readers. All of the columns in the mentioned newspapers published in 2006 are accepted as the population of the study. A sample of 1620 column chosen from this population is evaluated according to the categories determined previously. The obtained data given quantitatively at first is analyzed qualitatively later on. The arguments of the columnists about women are introduced according to the eight categories, which are determined previously, and similar and different points in the newspapers are compared with each other. In the end of the analysis, it is searched if the messages given in these four

newspapers have sexist tendencies, and viewpoints or not, and the contribution of these messages to women's education is evaluated.

In the end, it is determined that each newspaper gives messages about women's education according to its own ideological attitude, but they display a sexist approaches in general. Although, "gender equality" is mentioned in these newspapers in general, it is determined that this is superficial and inadequate. In Zaman newspaper, clear sexist attitudes towards woman are seen, and women's education and its position in general are expressed by religious explanations. In Hürriyet, interpretations relatively supporting sex equality about issues such as women's comfort, employment, and education in public life are seen, but this state is approved as long as they maintain the traditional domestic roles. Although the reasons of inequality between sexes are not questioned deeply, the idea of equality is based on the basic necessity for being a modern society. In Radikal, although women's rights, women's education, and promotion of women's social status are highlighted according to secular and leftist discourse, no direct sexist messages are met. In Birgün newspaper, different from the other three newspapers, it draws attention not seeing any sexist discourse. In Birgün, in general, messages about equality of sexes and exploitation of women are public and domestic fields are seen. In Birgün, different from other newspapers, the reasons of social inequality is mentioned, and the system is questioned. In all of the evaluated newspapers, it is determined that the messages given about the education of women, who are reading public, are not necessary enough.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZELGELER	x

I.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem	1
1.2.Amaç	3
1.3.Önem.....	3
1.4.Sınırlılıklar.....	5

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Buna İlişkin Yaklaşımlar	6
1.1.Toplumsal Cinsiyet Kavramı	6
1.2.Toplumsal Cinsiyet Kavramına İlişkin Kuramlar.....	8
1.2.1.Toplumsallaşma (Sosyalizasyon) Teorisi.....	9
1.2.2.Marksist Teoriler	11
1.2.3.Psikanalitik Teoriler	16
1.2.4.Post- Yapısalcı Teoriler	21
2.Gazetelerdeki Köşe Yazıları ve Kadın Eğitimi	24
2.1.Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Gazeteler ve Gazetelerdeki Köşe Yazıları.....	24
2.2.Kadın Eğitimi	32

III. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli	37
3.2.Evren ve Örneklem	37
3.3.Verilerin Toplanması Araç ve Teknikleri	38
3.4.Verilerin Analizi	40

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1.Gazetelerden Elde Edilen Sayısal Veriler	43
4.1.1.Hürriyet Gazetesi	43
4.1.2.Radikal Gazetesi	44
4.1.3.Birgün Gazetesi	46
4.1.4.Zaman Gazetesi	47
4.2.Köşe Yazılarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi	48
4.2.1.Kamusal Yaşamda Kadın	48
4.2.2.Kadın ve Şiddet	56
4.2.3.Medyada Kadın	64
4.2.4.Din ve Kadın	69
4.2.5.Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam.....	78
4.2.6.Kızların ve Kadınların Eğitimi.....	84
4.2.7.Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme Çalışmaları	90
4.2.8.Diğer	93

V. BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1.Sonuç	96
-----------------	----

5.2.Öneriler	101
Kaynakça	102

ÇİZELGELER

Çizelge No	Sayfa No
Çizelge 1 Genel ve Özel Kategoriler.....	44
Çizelge 2 Hürriyet Gazetesi Değerlendirme Sonuçları.....	46
Çizelge 3 Radikal Gazetesi Değerlendirme Sonuçları.....	47
Çizelge 4 Birgün Gazetesi Değerlendirme Sonuçları.....	48
Çizelge 5 Zaman Gazetesi Değerlendirme Sonuçları.....	49

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Problem

Dünyanın çeşitli yerlerinde ve ülkemizde halen, kadınların erkeklere göre ikinci planda görüldüğü, kötü koşullara ve şiddete maruz kaldığı, emeğinin sömürüldüğü bilinmektedir. Kadınların ailede ve toplumsal yaşamda karşılaştıkları cinsiyetçi tutumlar ve davranışlar, kitle iletişim araçları yardımıyla toplumsal alana yayılmakta ve bunların sürekliliği sağlanmaktadır. Kitle iletişim araçlarında kadınlar sıklıkla resmedilerek hem bu araçlar için bir malzeme olmakta ve hem de bu araçların yaydıkları mesajlarla insanların cinsiyetçi kalıp yargıları benimsemesine neden olan düşünsel zemini yaratmaktadırlar. Dolayısıyla geniş kitlelerde düşünsel ve davranışsal düzeyde bilinç değişikliği yaratmada kitle iletişim araçları büyük rol oynamaktadır.

Halkın eğitime katkıda bulunmak gibi önemli bir işlevi olan kitle iletişim araçlarından biri de gazetelerdir. Gazeteler, verdikleri yazılarla, haberlerle ve toplumsal olaylarla ilgili açıklamalarla, geniş bir okuyucu kitlesiyle düzenli bir iletişim sağlayarak insanların duygularına, düşüncelerine etkide bulunmaktadır. Bu yolla insanların düşünce ve davranışlarında değişiklik yaratmaktadırlar. Ancak, burada sözü edilen değişikliğin içeriği, verilen mesaja göre olumlu olabildiği gibi, olumsuz yönde de olabilir. Ülkemizde kitle iletişim araçlarında, cinsler arası eşitlik fikrinin görmezlikten gelinmesi ve kadınlara yönelik cinsiyetçi yaklaşımların hâkim olması, bu olumsuz mesajları ortaya koymakta bir örnek teşkil edebilir.

Toplumdaki hâkim cinsiyetçi bakış açısı ve kadına yönelik cinsiyetçi tutumlar ve düşünceler, gazetelere de yansımakta; genelde kitle iletişim araçlarında ve özelde gazetelerde zaman içinde ve kültürden kültüre farklılıklar olmasına karşın, genel örüntü tümüyle değişmemektedir: Burada kadınlar, hala geleneksel yaklaşımla sunulmaktadır. Bu da kadınların görece daha zayıf bir konumda ve statüde görülmesinde, bir gerçeklik ve istenir bir durum gibi yeni kuşaklara aktarılmasında etkili olmaktadır (Dökmen, 2006:152). Kadının özgürleşmesini, erkeklere bağımlı

olmaktan kurtulmasını bir özne olabilmesini temele alan bir söylem yerine, daha çok kadının cinselliği ve geleneksel rolü üzerine oluşturulan bir söylem kullanılmaktadır.

Burada verilen mesajlarla, bu eşitsiz konumun yeniden üretilerek bu durumun devamlılığı sağlanmaktadır. Bu şekilde temelde toplumumuzda hâkim olan ataerkil ve geleneksel kadınlık anlayışı, her gün yeniden üretilerek yaşamımızın bir parçası haline getirilmektedir. Toplumunu oluşturan bireyler kitle iletişim araçlarında sunulan mesajlar karşısında tamamen pasif bir konumda olmasalar da egemen söylemlerden etkilenmekte ve bunları zamanla içselleştirmektedirler. Böylece de cinsiyet kalıp yargılarının ve önyargılarının sürmesi söz konusu olmaktadır.

Cinsiyet temelinde eşitlik kadınların güçlenmesi ve yoksulluğu azaltması için büyük önem taşımaktadır. Kadınların evde, topluluklarda, ulusal ve uluslar arası alanlarda karar alma mekanizmalarına katılması bu güçlenmeyi sağlayacak önemli olanaklardır. Yaşamın her alanında, sağlık, eğitim ve yetiştirmenin her alanında kızlara karşı ayrımcılığın ortadan kalkması; kadınların mülkiyet, kredi ve iş olanaklarından yararlanmasında eşit haklar sağlanması; kadına karşı şiddetin sona erdirilmesi (Arın, 2004: 80) cinsler arası eşitliğin ve temel insan haklarının gereğidir.

Dolayısıyla kitle iletişim araçlarında sunulan mesajların, toplumda kadınla ilişkili her türlü olgu ve olayın algılanışını etkilemesi bakımından çok önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Bu doğrultuda da gazetelerdeki köşe yazılarında verilen mesajların analizi yoluyla bu yazıların, cinsiyetçi söylemler içerip içermediğinin, kadının toplumsal yaşamda nerede görüldüğünün, kadın eğitimine yönelik yaklaşımların analiz edilmesi ve ortaya konması, halk eğitimi açısından önemli bir sorunsal olarak görülmektedir.

Bu doğrultuda, liberal bir söylemi olan Hürriyet, Atatürkçü - laik ve sol bir söyleme sahip olan Radikal, sol bir söylemi olan Birgün ve İslami söyleme sahip olan Zaman gazeteleri seçilerek farklı dünya görüşlerine sahip olan bu dört gazetenin köşe yazılarında verdiği mesajların, konuyla ilgili yaklaşımlarının analiz edilmesi ve karşılaştırılması yoluyla bu metinlerde cinsiyetçi yaklaşımların olup olmadığının, kadın eğitimini nasıl yansıttıklarının tespit edilmesi bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2.Amaç

Bu çalışmada 1.1.2006 – 31.12.2006 arasında yayınlanan Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman gazetelerinin köşe yazılarında verilen mesajların toplumsal cinsiyet ve kadın eğitimi çerçevesinde incelenmesi; köşe yazılarının verdiği mesajların cinsiyetçi eğilimler taşıyıp taşımadığının tespit edilmesi, bu gazetelerin kadın eğitimine yönelik mesajlarının değerlendirilmesi, seçilen gazetelerin ideolojik farklılıklarının bu konuya etkisinin olup olmadığının tespit edilmesi ve kitle iletişim aracı olarak gazetelerin halk eğitimindeki etkisi ve katkısının analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Bu genel doğrultuda; Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman Gazetelerinde 1.1.2006 – 31.12.2006 tarihleri arasında yayınlanan köşe yazılarında toplumsal cinsiyet ve kadın eğitimi temaları incelenip değerlendirilirken aşağıdaki sorulara cevap aranması, çalışmanın amacını oluşturmaktadır

1. Köşe yazılarında kadın nasıl tanımlanmaktadır?
2. Farklı ideolojik söylemlere sahip olan bu dört gazetede kadınlara yönelik cinsiyetçi yaklaşımlar var mıdır?
3. Kitle iletişim aracı olarak gazetelerdeki köşe yazılarının kadın eğitimine katkısı ve kadın eğitimine yönelik düşünceleri nelerdir
4. Gazetelerin konuya yaklaşımlarındaki farklılık ya da benzerlikler nelerdir?

1.3.Önem

Bu çalışmada, 1.1.2006 – 31.12.2006 tarihleri arasında yayınlanan Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman Gazetelerinde; köşe yazılarında toplumsal cinsiyet ve kadın eğitimi konuları temelinde, kadına karşı cinsiyetçi eğilimlerin olup olmadığı kadına bakış açısı, kadınlığın ne olduğu, kadının toplumsal, siyasal, kültürel yaşamda nerede görüldüğü, köşe yazılarında kadın eğitimine yer verilip verilmediği temaları,

ilgili yazıların analizi yoluyla ortaya konulacağından bu anlamda önemli olduğu düşünülmektedir.

Genel olarak dünyada ve ülkemizde hemen hemen her konuda kadın, erkeklere oranla geri planda görülmekte, kadına yönelik cinsiyetçi tutumlarla karşılaşmaktadır. Siyaset, iş yaşamı, kamusal yaşam gibi alanlar erkeklerin hâkim olduğu alanlar olarak görülmektedir. Bu anlayış, çoğunluğu erkek olan köşe yazarlarını da etkisi altına alarak bunu köşelerine taşımalarına neden olmaktadır. Böylece köşe yazılarında yazılanlar, her gün dolaşıma sokulmuş olmaktadır.

Dolayısıyla bir medya türü olan gazetelerde yazılanlar, toplumsal kültürden etkilenilerek ortaya konmakta bir yandan da geniş kitlelere sunularak bu düşüncelerin devamlılığı sağlanmaktadır. Bu bakımdan köşe yazılarında verilen mesajların cinsiyetçi olup olmadığı, kadınların burada nasıl yansıtıldığı, verilen mesajlarla kadın eğitiminin desteklenip desteklenmediğinin ortaya konulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının dayattığı kadınlık tanımı kadına bakış açısını, kadın dünyasını ve yaşam tarzını betimleyerek bu metinlerin kadın eğitimine yönelik sundukları seçenekleri belirlemek, analiz etmek yetişkinlerin kitle iletişim araçları yoluyla eğitilmesini sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışmanın, “kitle iletişim araçları yoluyla halk eğitimi” konusunda, bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynaklık etmesi açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu noktada, temelde farklı dünya görüşlerine sahip olan dört gazetedeki köşe yazılarının incelenerek karşılaştırılması sayesinde, farklı dünya görüşleri çerçevesinde cinsiyetçi eğilimlerin ve bunun kadın eğitimine etkisinin nasıl şekillendiğini ortaya koymak önem taşımaktadır.

1.4.Sınırlılıklar

Bu çalışma, 1.1.2006 – 31.12.2006 tarihlerini kapsayan sürede yayınlanan Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman ve Gazetelerinden, örneklem olarak alınan köşe yazılarıyla sınırlıdır. Gazetelerin her türlü hafta sonu - hafta içi ekleri, haberleri, reklâm ve fotoğrafları kapsam dışı bırakılmış ve sadece köşe yazıları incelenmiştir. Analize tabi tutulan gazetelerdeki 'yorum' başlığı altındaki yazılar, yazı dizileri ya da 'köşe yazısı' olarak sınıflandırılmayacak olan makaleler değerlendirmeye alınmamıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın kavramsal çerçevesi, Toplumsal Cinsiyet ve Buna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar ile Gazetelerdeki Köşe Yazıları ve Kadın Eğitimi alt başlıkları altında ele alınmıştır.

1.Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Buna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

1.1.Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Kadın çalışmalarının en sorunlu kavramlarından biri olarak nitelendirilen 'toplumsal cinsiyet' kavramı, feminist analizlerde, birbirinden farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyetin ne olduğuna ilişkin, teorisyenlerin farklı bakış açıları çerçevesinde, farklı tanımlar ortaya çıkmaktadır. Bun nedenle Zoonen'in dediği gibi, durağan bir özellik taşımayan toplumsal cinsiyetin kategorize edilmesi ve tanımlanması kolay değildir (Zoonen,1995: 27).

Literatürde, cinsiyet (sex); kadın ve erkek olmanın biyolojik ayırım noktalarını, toplumsal cinsiyet (gender) ise bunun sosyal ve kültürel yönünü vurgulamak üzere kullanılmaktadır. Cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet bu terimin anlamına uygundur. Toplumsal cinsiyet (gender) terimi ise, kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir; kültürel bir yapıyı karşılamaktadır ve genellikle bireyin biyolojik yapısı ile ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içermektedir (Dökmen, 2004: 4). Cinsler arasındaki farklılıkları, sadece biyolojik özelliklere dayalı olarak açıklamanın verdiği sınırlılık karşısında; toplumsal cinsiyet kavramı, sosyal ve kültürel değerlerin oluşturduğu farklılıkları da işaret etmektedir. Dolayısıyla, kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet farklılıkları öğrenilmiş, 'sosyalleşme süreci sayesinde kazanılmış' olan özellikleri ifade ederken; biyolojik farklılıklar ise; doğuştan getirilen, öğrenilmemiş özellikleri içermektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetin son derece karmaşık toplumsal ilişkiler ağı içinde kurulduğunu, bu karmaşık ilişkilerin basitçe (ne olduklarının bilindiği

varsayılan) biyolojik cinsiyetlerin referans çerçevesi olarak kullanılarak anlaşılmasının mümkün olmadığını ifade eder. Kavramın arkasında yatan fikir, cinsiyetin toplumsal bir “inşa” olduğudur. Kadınlık ve erkeklik, doğuştan getirilen biyolojik özelliklerden çok, toplumsal birer kurgu olarak ele alınmaktadır (Bora, 2005: 22).

Scott da toplumsal cinsiyetin bir ‘inşa’ olduğunu ifade etmektedir. Scott, toplumsal cinsiyetin, kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden “kültürel inşalar” a işaret etmenin yolu olduğunu söylemektedir. Toplumsal cinsiyet, erkeklerin ve kadınların öznel kimliklerinin sadece toplumsal kökenlerini belirgin kılmanın bir yoludur ve bu tanımda “toplumsal cinsiyet”, cinsiyeti olan bir bedene zorla kabul ettirilmiş bir kategoridir (Scott, 2007: 11). Öyle ki; bu tanım, kadınların doğurgan olmaları ya da erkeklerin fiziksel olarak daha güçlü olmaları gibi biyolojik açıklamaları reddetmekle birlikte, bu tür açıklamaların, kadınların tahakküm altına alınmasına neden olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla, kadınlar ve erkeklere uygun rol davranışları, aslında toplumsal bir üretim olarak ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramının özü, bu gün itibariyle kadın ve erkek arasında sosyal veya kültürel olarak yapılandırılmış, tanımlanmış olan ve cinsiyetlerden birine yüklenen kimliklere, statülere, rol ve sorumluluklara dayanan ilişkiyi tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın ve erkeği biyolojik cinsiyetin dışında, üstlenilen görevler ve sorumluluklar çerçevesinde oluşan rollere bağlı olarak gelişen toplumsal ilişkiler bütünü içinde değerlendirmektedir. Bu kavram, kadını ve erkeği kapsayan bütüncül bir kavram olduğu için toplumsal cinsiyet olarak ifade edilmektedir (Aksoy, 2006: 28).

Öte yandan, Lips’in de belirttiği üzere, cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti tamamen birbirinden ayırmak mümkün değildir; çünkü kültürün kadından ve erkekten bekledikleri (toplumsal cinsiyet), kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine (cinsiyet) ilişkin gözlemlerden tamamen ayrı değildir (Lips, 2001). Buna göre toplumsal cinsiyetin kültürel yapılandırmaları bir anlamda biyolojik cinsiyeti de içermektedir. Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki bazı farklılıkların biyolojik mi yoksa kültürel mi olduğunu tam olarak bilmek mümkün değildir; esasen çoğu farklılık ikisinin birlikte etkisinin bir sonucudur (Dökmen, 2004:5). Dolayısıyla dişil ile eril olan arasında bizim

alışageldiğimiz biçimde katı bir ayırım yapılamaz. Her ikisi de bedensel gerçeğin bir parçasıdır (Bora, 2005: 39).

Zoonen; toplumsal cinsiyetin, bireylerin sabit bir özelliği olarak değil, sayesinde öznelere çoğunlukla paradoksal bir şekilde kuruldukları daimi bir sürecin parçası olarak anlaşılması gerektiğini söylemektedir (Zoonen, 1994:123). Yani, toplumsal cinsiyet sabit değil dinamik bir nitelik taşımakta, zamanla değişebilmekte ve kültürel olarak belirlenmiş rolleri ve sorumlulukları ifade etmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet farklılıkları da durağan özellikler olmanın aksine, bireyden bireye, kültürden kültüre bazı değişimler gösteren nitelikler olarak görülmektedir. Toplumlar ve kültürler arasında da toplumsal cinsiyet farklılıkları bulunmakta ve hatta aynı toplum içinde bölgeden bölgeye birbirlerinden oldukça farklılaşmış toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkabilmektedir (Aksoy, 2006: 31). Dolayısıyla da toplumsal cinsiyete ilişkin kategoriler, örneğin kadınlık ve erkeklik kavramına içkin olan davranışlar, kişilik özellikleri, roller, tümü aslında sosyal ve kültürel bir dizi yapı dolayında oluşturulmuş kategorilerdir ve toplumsal olarak oluşturuldukları ölçüde, sabit ve evrensel tanımlara sığdırılmamakta tam tersine toplumsal değişim sürecinde değişip dönüşmektedirler (Nicholson, 1994: 13).

1.2. Toplumsal Cinsiyete Kavramına İlişkin Kuramlar

Toplumsal cinsiyetin kazanılmasına ve cinsiyetler arası farklılıkların açıklanmasına yönelik farklı kuramlar bulunmakla birlikte; kuramların her biri toplumsal cinsiyete, cinsiyet rollerinin oluşumuna ilişkin farklı bakış açıları ile konuyu açıklamaya çalışmaktadır. Genel olarak kuramlar, dünyayı anlama çabalarının; karışık, yararsız ve birbiriyle ilişkisiz uğraşlar olmaları yerine belli bir olguyu anlamaya yönelik sistemli ve organize çalışmalar olmalarını mümkün kılmaktadır (Dökmen, 2006: 31). Bu nedenle toplumsal cinsiyetin farklı kuramlarla ifade edilmesi, bir yandan feminist analiz ve kadınların çıkarlarının temsil edilmesi açısından çelişkiler ve karmaşıklıklar yaratsa da bir yandan da bu farklı kuramlar, toplumsal cinsiyet, sosyal ilişkileri anlamak için önemli bir açılım sağlamaktadırlar (Dedeoğlu, 2000:143). Toplumsal cinsiyete ilişkin bu kuramlar; toplumda kadına yönelik tahakkümün ve cinsiyetçi tutum ve düşüncelerin, kadınlığın cinsiyetçi bakış açısıyla nasıl yeniden

üretildiğinin, kadına ve erkeğe atfedilen kalıp rol davranışlarının, farklı boyutlarda anlaşılması bakımından önemli ipuçları vermektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetin oluşum sürecini açıklayan bu kuramlar; kadınların toplumdaki neredeyse evrensel değersizleştiriminin kökenlerini ve sürüp giden mahiyetini anlamayı amaçlamaktadır. Sözü edilen feminist çerçevelerin disiplinler kökenlerinin de karmaşık ve iç içe geçmiş farklı ekollerden ve düşüncelerden etkilendiklerini belirtmek gerekir (Steeves, 2005:123) .

Althusser, Lacan ve Foucault gibi düşünürlerin görüşlerini temel alan toplumsal cinsiyet kuramları; dört ana yaklaşım olarak sınıflandırılmaktadır: Toplumsallaşma kuramı, Marksist kuramlar, Psikanalitik kuramlar ve Post-Yapısalcı kuram. Toplumsallaşma kuramında, cinsiyetler arası farklılaşma, sosyo-psikolojik çerçeve içine oturtulmaktadır ve normların kazanılması ve sosyalleşme temel alınmaktadır. İkinci yaklaşım, Marksist kuramdır. Marksist kuramda kadınların ezilmesi sistemle ilişkilendirilmekte ve sistem değişince bu sorunun da ortadan kalkacağı vurgulanmaktadır. Üçüncü yaklaşım, psikanalist yaklaşımdır. Burada cinsiyet ve cinsel kimlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Dördüncü yaklaşım da “Discourse analysis” yani, söylem analizidir. Burada bilgi-iktidar ilişkisi araştırılmaktadır (Unat, 1995: 27).

1.2.1 Toplumsallaşma (Sosyalizasyon) Teorisi

Toplumsal cinsiyetle ilgili literatürde kullanılan en yaygın yaklaşım, toplumsallaşma teorisidir. Toplumsallaşma teorisine göre, toplumsal cinsiyetin oluşumu, toplumsal normların öğrenilmesi ve içselleştirilmesine bağlıdır. Birey, içinde doğduğu toplumun kültürünü, değerlerini zamanla içselleştirmekte ve bu sayede doğduğunda sadece biyolojik bir cinsiyeti olan bireyin, zamanla toplumsal cinsiyeti oluşmaktadır. Connell bu sürecin oluşumunu şu şekilde açıklamaktadır : (Connell, 1998:255)

Çocuk büyürken toplum da çocuğun önüne cinsiyete uygun bir kurallar, şablonlar ya da davranış modelleri dizisi koyar. Belirli toplumsallaştırma etkenleri ya da failleri- özellikle aile, medya, arkadaş grupları ve okul-söz konusu bu beklentileri ve modelleri somutlaştırarak çocuğun bunları sahipleneceği ortamı hazırlar. Bu ortamda öğrenme

yoluyla çocuk bunları içselleştirir. Bunun sonucunda, normalde belirli bir cinsiyetin toplumsal beklentileriyle örtüşen bir toplumsal cinsiyet kimliği ortaya çıkar.

Toplumsallaşma kuramına göre, toplum erkek ve kadına farklı davranış kalıpları biçmektedir. Cinsiyetine uygun davranışları yapan birey ödüllendirilmekte, uygun davranışlar göstermeyen de cezalandırılmaktadır. Örneğin ağlayan erkek, toplumsal yaptırımlarla karşılaşırken, kadın için bu durum olağan karşılanmaktadır. Özellikle anne babalar ve öğretmenler, aynı davranış söz konusu olduğunda kız ve erkek çocuk için farklı tepkilerde bulunmaktadır. Bu durum da insanların erkek ya da dişi olmak üzere iki ayrı davranış kalıbını benimsemesine neden olmaktadır.

Toplumsallaşma kuramında, öğrenmenin yanı sıra, model alma da cinsiyet rollerini kazanmanın bir yoludur. Buna göre, genelde kız çocuk annesini model alırken, erkek çocuk babasının davranışlarını model olarak seçmektedir. Öğretmen, arkadaş ya da beğenilen bir ünlü de taklit edilerek cinsiyete uygun davranışlar edinilebilmektedirler. Bu noktada, özellikle kitle iletişim araçlarından televizyon; etkili rol modelleri sunmaktadır.

Unat'ın da belirttiği gibi, çocukların doğuştan ergin bir insan haline gelinceye kadar hangi etkenlerle kişilik kazandıklarını ortaya koymaya çalışan toplumsallaşma teorisinin temelde irdelemeye çalıştığı sorun, Simone de Beauvoir'in: "Biz kadın olarak doğmuyoruz, bizi kadın haline getiriyorlar" (We are not born woman, but made) sözüdür (Unat, 1995: 23–24). Feminizmin öncülerinden Simon de Beauvoir 1949'da yayınlanan ve "İkinci Seks" adını verdiği kitabında ataerkil toplumlarda kadının nasıl erkeğe göre, yani norm kabul edilen, geçerli sayılan cinse göre; "başka", "eksik", "edilgen", "güçsüz", "duygusal" ve "yeteneksiz" diye tanımlandığını anlatmaktadır. Gerek bireyler arasındaki ilişkiler gerekse toplumların çeşitli kurumlarındaki iş ve özel ilişkiler kadınlarla ilgili gelenekselleşmiş bu önyargılarca düzenlendiğinden, Simon de Beauvoir'a göre en bağımsız kadın bile bu çarpık görüşlerin etkisinde kalır. Bilincinde olarak veya olmayarak kendini korkunç bir kısır döngünün içinde bulur. İkinci Seks'te "insan kadın doğmaz, kadın olur" denirken, cinsiyet kavramının aslında biyolojik değil, toplumsal olduğu vurgulanmaktadır (Doltaş, 1995: 51).

Connell'a göre, toplumsallaşma kavramları ile cinsiyet rolü teorisi arasında büyük bir yakınlık bulunmaktadır. Toplumsal kurallar çoğunlukla "norm" ve toplumsal öğrenme süreci de; "rol öğrenme", "rol kazanma" ve "cinsiyet rolü toplumsallaşması" olarak adlandırılır (Connell, 1998:255). Sosyal rol, toplum tarafından tanımlanan, bir sosyal kategorideki bireylerin hepsinden beklenen, öğrenilmiş tepkilerdir. Bütün toplumlarda, kadın ve erkeklerden beklenen sosyal roller ve buna uygun davranış örüntüleri vardır. Çoğu toplumda çocukların sorumluluğunun kadınlara verilmesi ya da ev işlerinden birinci derecede sorumlu tutulması gibi güçlü yönlendirmelerle karşılaşır. Başta annesi olmak üzere eşi, komşuları, arkadaşları evdeki işlerin yapılmasından onu sorumlu tutarlar ve ev işlerindeki aksamadan dolayı öncelikle onu eleştirirler. Bu baskı, istemese de kendini bu işleri yapmak zorunda hissetmesine neden olur (Dökmen, 2006: 80- 81).

Rolle ilgili açıklamaların ana fikri, erkek veya kadın olmanın anlamı, kişinin cinsiyeti ile belirlenen genel bir rolün canlandırılmasıdır, yani 'cinsiyet rolü' dür. Buna bağlı olarak, belirli bir bağlamda her zaman için iki cinsiyet rolü mevcuttur: 'erkek rolü' ve 'kadın rolü' (Connell, 1998: 78). Buna göre, kadınlara ve erkeklere toplumda belirli roller verilmiştir. Fakat bu rol bölüşümünde, erkekler statüsü daha yüksek rollere sahiptirler. Bu farklılık, kadın ve erkek için belirlenen kalıp yargıları oluşturmaktadır. Eğer kadın ve erkeğin rolleri değişirse, cinsiyet farklılıkları da değişecektir; kadın daha yüksek statülü rollere sahip oldukça cinsiyet farklılıkları azalacaktır (Dökmen, 2006: 80).

Dolayısıyla toplumsallaşma kuramı, "Biyolojik anlamdaki bir varlık nasıl toplumsal anlamda bir varlık haline geliyor?" sorusuna açıklık getirmeye çalışmakta ve sürecin oluşmasında temel rol oynayan etkenlerin de; bireyin toplumsallaştırılmasından sorumlu olan kurumlar ve insanlar; anne, aile, öğretmenler, arkadaş grupları ve medya; olduğunu ortaya koymaktadır.

1.2.2 Marksist Teoriler

Marksist teoriler, genel anlamda kadınların ezilmesinin temel belirleyeni olarak, sınıf ilişkilerini, kapitalist sistemi veya üretim ilişkilerini görmektedir. Marksist analiz

kadınların ezilmesini, üretimle ilişkileri (ya da böyle bir ilişkinin olmayışı) bağlamında ele alır. Bu analizler, kadınları işçi sınıfının bir kesimi olarak tanımlayarak, kadınların erkeklerle ilişkisini, işçilerin sermayeyle ilişkisi kapsamında sınıflandırır (Hartmann, 2006: 5).

Kadınların konumu üzerine yapılan çoğu Marksist analizde Hartmann'ın belirttiği gibi, sorun olarak kadınların erkeklerle ilişkisinden ziyade, kadınların ekonomik sistemle ilişkisi ele alınır. Belli ki kadınların erkeklerle ilişkisinin, kadınların ekonomik sistemle olan ilişkisinin tartışılması sırasında açığa kavuşacağı varsayılmaktadır (Hartmann, 2006: 4). Marksist teoride temel sorun ırkçı, etnik ve sınıfsal ayrımların yattığı çatışmalardır ve kadınların ezilmesi sorununun Marksist Devrimden sonra kendiliğinden ortadan kalkacağı varsayılmaktadır. Dolayısıyla cinsiyetçiliğin ortadan kalkmasının birincil koşulu, kapitalizmin ortadan kalkmasıdır.

Kadın sorunu, Marksist teoride Hartmann'ın belirttiği gibi üç çerçevede analiz edilmiştir: İlk dönemde, Marks, Engels, Kautsky ve Lenin gibi Marksistler, kapitalizmin, bütün kadınları ücretli işgücüne kattığını ve bu sürecin cinsiyete dayalı işbölümünü yok ettiğini düşünmüşlerdir. İkinci olarak, çağdaş Marksistler kadınları kapitalizmde gündelik hayatın analizine dâhil etmişlerdir. Üçüncü olarak da Marksist feministler, ev işine ve ev işinin sermayeyle ilişkisine odaklanmışlardır. Bunlardan bazıları ev işinin artık-değer ürettiğini ve ev işi emekçilerinin doğrudan kapitalistlere çalıştığını öne sürmüşlerdir (Hartmann, 2006: 5).

İlk dönem Marksist yaklaşımın en basit biçimi, bütün toplumsal eşitsizliklerin kökeninde yatan nedenin kapitalizm olması ve dolayısıyla kapitalistlere karşı girişilen sınıf mücadelesinin birincil önemi yüzünden "Kadınların kurtuluşu sınıf mücadelesine bağlıdır" görüşüdür (Connell1998:70). Engels konuyu; tarihsel olarak ilkel toplumlardan başlayarak açıklarken, ilkel dönemde kadın ve erkeğin iş bölümü yaptığını fakat cinsiyet konusunda anlaşmazlık yaşamadıklarını savunmaktadır. Bu dönemde, ev içindeki üretim araçları kadınların, ev dışındakiler de erkeklerin sorumluluğunda olmuştur. Üretimin ev dışında yoğunlaşmasıyla birlikte, erkeklerin alanındaki emek üretkenliği sonucunda, fazla üretim ortaya çıkmıştır. Oluşan artı değer erkeklerin, kadın üzerinde ekonomik açıdan güç elde etmesine yol açmıştır. Dolayısıyla bu durum sonucunda, elde edilen ekonomik güç erkeklerin kadınlara

karşı analık hukuku yerine babalık hukukunu geçirmelerini sağlamıştır. Artı-değerin, erkeğin üretim alanında olması onun servet sahibi aynı zamanda mülkün sahibi olmasının koşulunu doğurmuştur. Dolayısıyla özel mülkiyet, kadının erkeğe bağlı olmasına neden olmuş, bu durum ise kadının erkeğe göre daha arka planda gibi algılanmasına ve değersiz görülmesine neden olmuştur. Kapitalist sistemde, 'kadınların özel alanda ev işleriyle sınırlı tutulduklarını' söyleyen Engels kadınların üretimden dışlandığı sürece, erkeklerle eşit olmalarının mümkün olmadığını söylemektedir.

Engels'e göre, kadınların işgücü içinde yer almaları, onların kurtuluşunun da anahtarıydı. Kapitalizm, cinsiyet farklarını ortadan kaldıracak ve bütün işçilere eşit muamele edecekti. Kadınlar ekonomik olarak erkeklerden bağımsız olacaklar ve proleterya devrimini ilerletmede erkeklerle eşit zeminde yer alacaklardı. Devrimden sonra bütün insanlar emekçi olup özel mülkiyet kaldırılınca, kadınlar erkeklerden olduğu kadar sermayeden de kurtulacaklardı (Hartmann, 2006: 6). Dolayısıyla, ilk Marksistlere göre, kadınların ezilmelerinin sebebi sermaye ve özel mülkiyettir ve bunların aşılması, kadının özgürlüğünü sağlayacaktır. Bu durum aynı zamanda da toplumsal cinsiyet ayrımcılığının da engellenmesine yol açacaktır.

İkinci yaklaşım, kadınları, kapitalist sistemin her gün yeniden üretilmesinde temel rol oynayan sistemin devamına katkı sağlayan araçlar olarak gören yeniden üretim yaklaşımıdır. Yeniden üretim, üretim alanındaki boşlukları doldurmak üzere çocuk doğurmak ve günün sonunda yorgun işçiye hizmet etmek olarak görülebilir (Connell1998:72). Buna göre; aile, cinsellik ya da toplumsal cinsiyet ilişkileri tüm ayrıntılarıyla , "üretim ilişkileri" nin yeniden üretim alanıdır. Bu üretim ilişkileri, günden güne, yıldan yıla ve kuşaktan kuşağa yeniden üretilmeksizin var olamaz. Bu zorunluluk ise aile, ev yaşamı ve çocuk yetiştirme üzerinde yoğunlaşan toplumsal süreçlerin var olmasını gerektirir (Connell1998:72).

Kadınlar işgücünü yeniden üretirler, işçilere psikolojik besin ve o yabancılaşma denizinde bir mahremiyet adası sağlarlar. Zaretsky' nin görüşünce kadınlar erkekler için değil, sermaye için emek harcarlar: Kadınların evde erkekler için özel olarak çalıştıkları görünümünü yaratan şey, yalnızca evin işyerinden ayrılması ve kapitalizmle beraber ev işinin özelleştirilmesidir (Hartmann, 2006:9). Dolayısıyla

Zaretsky, kadınların erkekler için çalışıyor görünmesine rağmen esasında bu çalışmanın sermayeye hizmet ettiğini ve kadının aile içindeki çalışmasının aslında kapitalizmi yeniden ürettiğini ifade etmektedir.

Zaretsky'ye göre, cinsiyetçilik, kapitalizmde ücretli işle evde yapılan işin ayrılmasından dolayı daha tehlikeli olmuştur. Kadınların hep daha fazla ezilmelerinin sebebi, ücretli işin dışında bırakılmalarıdır. Kadınların ücretli iş gücünden dışlanmasının sebebi, birincil olarak kapitalizmdir, çünkü kapitalizm hem ev dışında ücretli iş yaratır, hem de kapitalist sistemin ücretli işçilerinin yeniden üretilmesi için kadınların evde çalışmalarını gerektirir

Kapitalist sistemde kadınların, erkeklerden daha düşük ücretlendirilmesi, kapitalistin daha çok kazanması anlamına gelmekle birlikte, kadının daha çok ezilmesini de beraberinde getirmektedir. Bu durum, işçi sınıfı içinde bölünmeler yaratmakla birlikte, kadının ezilmesi ve ailenin korunmasını sağlamaktadır Çünkü Hartmann'ın da belirttiği gibi, sermaye, daha çok, bir yanda aile ve kişisel hayat, öte yandaysa işyeri olmak üzere bir ayırım yaratmıştır (Hartmann, 2006:9).

Yeniden üretim teorisi, kapitalizmde kadınların tabi kılınmaları ile ekonomik sömürü arasında, tüm sisteme etkiyen bağlantı söz konusu olduğu görüşünü öne sürdü. Bu bağlantı ise, belirli çıkarlara ve gruplara değil toplumsal örgütlenmenin bütünleşmiş yapısının tümüne yerleşmiş olarak görülüyordu (Connell, 1998: 73).

Üçüncü Marksist yorumda, feministler, ev işi üzerinde durmuşlardır. Ev işi ve sermaye arasındaki ilişkiyi irdelemişlerdir. Mariarosa Dalla Costa' nın temellendirdiği bu yaklaşıma göre, kadınlar, hem işgücünü yeniden üreterek sermayeye katkıda bulunurlar ve hem de bundan dolayı artık-değer üretirler Dalla Costa, insanın emeğinden yabancılaşması olgusunu kadınların ev işlerinde yaşadığını iddia etmektedirler. Ev işinin soyutlayıcı, önemsiz ve tekrar edici olması ev işinin yabancılaştırıcı olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kadınlar ona göre, geleneksel işgücü içinde yer almak yerine, ev işi için ücret talep etmelidir. Çünkü işgücüne girdiklerinde hem sermayeye hizmet ederler hem de bedava ev işi yapmış olurlar. Dolayısıyla ev işinden ücret talep etmeleri, onların yaptıkları işle ilgili olarak bilinçlerini yükseltir. Bunun yanı sıra işgücü piyasasında yer almayarak sermayeye

karşı önderlik elde edebilirler. Dalla Costa, kadınları artık değer üreticisi yaparak ve bu anlamda işçi sınıfının bir parçası kılarak, devrimde kadınların mücadelesine bir yer bulur. Bu da kadınların siyasal faaliyetlerini meşrulaştırmaktadır (Hartmann, 2006: 16).

Kadınların konumunu analiz ederken Marksizm'e başvurulması ve patriyarkanın maddi bir temelini varlığının gösterilmesi bakımından Shulamith Firestone'un çalışmalarının önemi büyüktür (Hartmann, 2006: 24). Firestone en köklü ve belirgin toplumsal çatışmanın seksizimden kaynaklandığını savunur. Firestone'a göre cinsiyet biyolojik farklılığın bir göstergesidir ancak erkekler cinsiyetleri nedeniyle kendilerini kadınlar üzerinde egemen kılamazlar. Başka bir deyişle, Firestone'a göre kadınlar erkeklerden farklı ama onlarla eşittirler. Marksist açıdan ise kadınların ezilmesi ve bu olgunun sonuçları, işçilerin ezilmesinden de, bundan doğacak sınıfsal çatışmalardan da önemli bir sorundur (Doltaş, 1995: 52).

Cinsiyete dayalı ilişkilere çağdaş bir yorum getirenlerin başında Gayle Rubin gelir. Rubin 1975'te Kadınların Antropolojisine Doğru başlığıyla yayınlanan kitaptaki "Kadının içindeki trafik" adlı yazısında seks ve cinsiyet konularını birbiriyle ilişkili ancak farklı iki kavram olarak ele alır. İnsanların biyolojik yapılarının onların sekslerini oluşturduğunu söyler. Toplamların bazı düzenlemeleri sonucu ise seks olgusu değişikliklere uğrar bu değişiklikler de insanların birbiriyle olan ilişkilerine, duygularına, beklentilerine ve davranış biçimlerine yansiyarak onların cinsiyet kavramını oluşturur.

Rubin'e göre kadına ve erkeğe özgü diye ele alınan seksüel gereksinimler bile hep bu toplumsal düzenlemelerden etkilendiğinden içgüdüsel sanılan seksüel istekler ve bunların gideriliş biçimleri gerçekte biyolojik oldukları kadar toplumsal niteliklidir. Dahası Rubin sekse dayalı iş ayrımının insanların cinsel kişiliğini oluşturduğunu, bunun ise seksler arasındaki benzerliği değil farklılığı yapay olarak vurguladığını ve kadınla erkeği cinsel açıdan birbirine bağımlı kılarak heteroseksüel ilişkileri garanti altına aldığını öne sürer. Ayrıca bu sistemde ekonomik ve politik yönden erkek egemen gösterilerek kadını ezmesine imkân verilir (Doltaş, 1995: 53-54).

Rubin için seksist ayrımın hem başlangıç noktası, hem de garantisi ailedir. Kadın ve erkeğin dünyaya geldiği ve cinsiyetlerinin olduğu aile ortamı ataerkil sistemin egemenliğinde olduğundan aile her yeni kuşakta yeni yöneten erkekler ve yönetilen kadınlar üretir. Eve, aile içine kapanmaya zorlanan ve orada önemli birçok görevi yüklenmekle sorumlu tutulan kadın aile içinde ona verilen cinsiyeti benimserken evcilleşir. Ancak bu evcilleşme süreci kadın açısından acı ve aşağılanmalarla doludur. Kadın çeşitli baskılar altında ezilerek, sınırlar içinde yaşamayı öğrenir. Rubin, kadını ezen bu ekonomik ve politik sistemin “bitmez tükenmez bir monotonlukla, sonsuz çeşitlilik göstererek” kendini ortaya koyduğunu öne sürer.

Bu noktada, Marksist teoriler genel olarak, kadınların cinsiyetçi yaklaşımlara maruz kalmasını, toplumsal konumlarının ikinci planda görülmesini, toplumsal yaşamda ve ev içinde ezilmelerini, sınıf ilişkilerine ve kapitalist sisteme bağlayarak, bu sistemi değiştirmeden kadınların sorunlarının çözümünün mümkün olmadığını ortaya koyarlar.

1.2.3.Psikanalitik teoriler

Toplumsal cinsiyetin oluşum sürecine ilişkin olarak geliştirilen ilk yaklaşımlardan biri, Freud'un temellendirdiği psikanalitik kuramdır. Schroeder'in belirttiği gibi, Freud bazı feminist araştırmacılar tarafından “cinsellik sorununu ön plana çıkaran ve cinsel kimliğin biyolojik yaratılıştan kaynaklanmayıp toplumsal olarak oluşturulduğunu ilk savunan kuramcı” (Schroeder, 2007: 67- 68) olarak kabul edilmektedir.

Freud, toplumsal cinsiyetin kazanılmasının üç aşamada gerçekleştiğini belirtir: ilk dönem oral ve anal dönemleri kapsar. İnsan yaşamının bu ilk döneminde erkek ve kız çocuklar için toplumsal cinsiyet deneyimleri çok farklı değildir. 18 ve 24. aylarda başlayan ikinci dönem fallik dönemdir. Çocuk kadın ve erkek arasındaki farklılıkları anlamaya başlar. Freud'a göre, erkek çocuklar kendilerinde bulunan penisin onlarda bulunmadığını fark ederler ve onu kaybetmekten korku duymaya başlarlar. Bunu Freud “kastasyon anksiyetesi” olarak adlandırır. Erkek çocuk, bu dönemde, babasının güçlü olduğunu fark eder ve cinsel ilgisini annesine yöneltirse, babasının onu kastre edeceğinden korkar. Kızlar ise, erkekler gibi bir cinsel organa sahip olmadıklarından eksiklik ve kıskanma duygularıyla birlikte, babalarına yönelirler. Bu yöneliş de heteroseksüel anlamda kadınsılığa gidişin başlangıcıdır.

Üçüncü dönemi Freud, ödipal dönem olarak adlandırır. Esas olarak toplumsal cinsiyet rolünün kazanıldığı dönemdir. Erkek çocuk, kastrasyon korkusuyla, babası ile olan çekişmeden ve annesine olan cinsel yönelimden vazgeçer ve babasıyla özdeşleşir. Bu ahlaki çatışmanın çözümlenmesiyle de süper ego gelişir. Böylece erkek dünyasında yerini alır. Kız çocuk ise, kendisindeki eksikliği babasının vereceği yönündeki eğiliminden vazgeçer. Babasıyla pasif ve kadınsı bir ilişki içine girer. Freud'a göre kızlarda kastrasyon kompleksi olmadığından, anneleriyle tamamen özdeşleşme zorunluluğu yoktur. O nedenle süper egoları erkekler kadar gelişmemiştir. Bu nedenle Freud'a göre kadınlar erkekler kadar hem cinsel hem de ahlaki anlamda üstün değildirler (Dökmen, 2006: 33–36). Freud, ataerkil sistemden yana olan bir düşünürdür ve kuramı, birtakım eleştirilere maruz kalmıştır; fakat yine de psikanalitik kuram, konuya ilişkin önemli açıklamalar barındırmaktadır.

Psikanaliz, toplumsal cinsiyetin oluşumunu, normatif kural koymalardan çok iktidar ve gereksinimle karşı karşıya kalmanın etkisi olarak görür. Vurguladığı nokta ise toplumsal bağlam ve kişilik arasındaki süreksizliktir, bunun yanı sıra kişilikteki köklü bölünmelere dikkat çeker (Connell, 1998:254).

Freud'un kuramını feminist çerçevede yorumlayan Juliet Mitchell, toplumsal cinsiyet oluşum sürecini anlamak için en iyi araçları psikanalizin sunduğunu belirtmiştir. Ona göre psikanaliz, cinsler arasındaki iktidar ilişkilerinin köken ve varlığını ortaya koyan en mükemmel yöntemdir ve psikanaliz ataerkil ilişkilerin meşrulaştırılması için kullanılmamalıdır. Mitchell, Freud'un "Anatomi yazgıdır" sözünü ters çevirmiştir. Ona göre "Anatomi yazgıdır ama yazgı biyolojiye değil kültüre dayanır". Başka bir deyişle, cinsiyeti biçimlendiren kültürdür. Eğer kadın olarak yaratılmışsanız ve belli bir toplumda yaşıyorsanız o toplumun kültürü ne gerektiriyorsa kadın işte öyle hareket edecektir. Psikanaliz de bu durumu açıklayacaktır (Unat, 1995: 24) .

Juliet Mitchell, toplumsal cinsiyet temelli öznelliğin ideolojik olarak oluşturulduğunu ve egemen erkek ideolojinin devamlı surette üretilmesini garantileyerek kadınsılığı egemenliği altına alan bir yapı olarak görülebileceğini öne sürer (Schroeder, 2007: 67- 68).

Lacan'cı çizgide bulunan Juliet Mitchell, Freud'un kuramını feminist bir çerçevede temellendirmiştir. Mitchell genellikle "fallus" merkezli olarak ele alınan Freud'un seksüel kişiliğin oluşumu kuramının aslında kastrasyon kompleksi üzerine kurulu olduğunu söylemiştir. Freud'a göre kişiliğin oluşmasında en önemli rolü oynayan "fallus"u, Lacan biyolojik bir olgu olarak değil de önce bebeğin büyümesi sırasında duyduğu gerçekleşmesi imkânsız istek ve bütünlüğe varma arzusunun simgesi gibi yorumlar. Böylece kastrasyon kompleksini - yani anneyle bütünleşme dâhil bebeğin tüm isteklerinin yerine getirilmeme korkusunu Lacan, erkek çocuklara olduğu kadar kız çocuklara da mal eder. Sonra, büyümenin son aşaması olarak gördüğü sembolik döneme girişin yine "fallus" aracılığıyla gerçekleştiğini öne sürer. Lacan'a göre bu döneme giriş, çocuğun kendini çevresinden "başka" görerek onunla iletişim kurmak istemesiyle yani konuşmaya çalışmasıyla mümkün olur. Konuşan çocuk dış dünyadaki farklı göstergeleri birbirinden mümkün kılan, Lacan'ın "boş gösterge" ya da "göstergeler üstü gösterge" diye tanımladığı "fallus"tur.

"Fallus" çocuğun çevresini göstergelere bölerek farklılıkları görmesini ve isimlendirmesini sağlar. Bir başka deyişle "fallus" simgesel olarak bilinç, dil, sosyalleşme anlamına gelir. Böylece Mitchell'ın da benimsediği Lacan'ın Freud yorumunda kadın-erkek ayrımı biyolojik yapıya değil toplumsal kültürel ve dil olgularına dayandırılmış olur.

Mitchell, her bireyin büyüme sırasında ataerkil yüklemelerle dolu bir dili öğrendiğini, ataerkil kuralları özümlediğini ve bu özümsemenin bireylerin psişik yapılarını seksist bir biçimde belirlediğini savunur. Mitchell'a göre aslında Freud da insanların bilinçaltı endişelerini ve psikolojik gelişmelerindeki sorunları biyolojik yapıdan çok ataerkil ilişkilere dayandırmıştır. Bir başka deyişle Freud psikanalist kuramda ataerkil ilişkileri savunmamış, yalnızca onların niteliklerini ve var oluş nedenlerini anlatmak istemiştir. Sonuç olarak Juliet Mitchell'ın feminist çalışmalara katkısı Freud'un kuramına getirdiği bu yorumda yatar (Doltaş, 1995: 56 -57).

Psikanalitik kuram içinde çeşitli yaklaşımları benimseyen ekoller vardır. Nancy Chodorow en çok bilinen isimlerden biridir. Dorothy Dinnerstein, Helene Cixous, Luce Irigaray gibi araştırmacılar, toplumsal cinsiyet oluşumunu açıklamakta psikanalitik

yöntemi kullanmıştır. Ayrıca Carol Gilligan'ın çalışması Amerikan akademisinde ciddi ve kapsamlı bir etki yaratmıştır.

Dorothy Dinnerstein cinsiyetin oluşumu ve aile ilişkileri üzerinde bilinçaltının etkisini araştırmıştır. Cinsel kişiliğin kazanılmasını ve cinsel ilişkilerin kurulup sürdürülmesini anne-çocuk ilişkileri ve bilinçaltının gelişmesi bağlamında ele alıp incelemiştir. Uzun süren bebeklik ve bakım döneminin insanların bilinçaltını çok güçlü bir biçimde etkilediğini söylemiştir. Dinnerstein konuya tarih ve kültürden bağımsız yaklaşırken Chodorow kadınların konumunu ve sorunlarını annelerinin toplum ve aile içindeki görevleri ve gelenekler bağlamında ele almıştır (Doltaş, 1995: 54 -55).

Dinnerstein'a göre yeni doğan bebeğin fiziksel açıdan yetkin duruma gelebilmesi çok zaman alır. Bu nedenle bebeklik döneminde çeşitli gereksinmelerini karşılama konusunda bütünüyle annesine bağımlıdır. Fiziksel yetersizlik ve bağımlılık ise bebeklerde güçsüzlükle, zayıflıkla ve cezalandırma endişeleriyle dolu bir dönemin yaşanmasına yol açar. Büyüdükçe de endişeler ve korkular bilinçaltında bu dönemle özdeşleşir. Dinnerstein'a göre erkekler bilinçaltılarında zayıflıklarıyla özdeşleştirdikleri bedenlerini ve annelerini büyüdükçe tamamen kontrolleri altına almaya çabalarlar. Bu nedenle bedenlerinden büyük ölçüde uzaklaşarak kendi kendilerine yabancılaşırlar, istedikleri mantıksal düzeni ve tarihi kendileri yaratmaya çalışırlar. Sonuçta erkekler güçsüzlüklerinden ve endişelerinden sorumlu tuttıkları, başta anneleri olmak üzere bütün kadınları egemenlik altına almak isterler. Dinnerstein kadın-erkek ilişkilerinin çarpıklığını erkeklerin bu yaklaşımına bağlar (Doltaş, 1995: 55).

Nancy Chodorow seksizim konusunu öncelikle toplum psikolojisi açısından ele alırken, ailelerin çocuk yetiştirme geleneklerinin cinsiyet ayrımına yol açtığını öne sürer. Ona göre, biyolojik yapılarından dolayı kadınların anne olmaları daha sonra ailenin çocuk bakımı görevini kadına vermesi kızlarda ve oğlanlarda psikolojik olarak sanki seksler arasında iş ve kapasite ayrımı varmış gibi bir izlenimin yaratılmasına neden olur. Çocuk bakımı sırasında ise anneler kendilerine benzeyen, annelik duyguları gelişmiş kız evlatlar yetiştirirken, erkek çocuklarda bu duygular aile tarafından bastırılır. Ayrıca erkekler cinsel kişiliklerini bulabilmek için kadına özgü diye tanımlanan ve annelerinde gördükleri duygusal ve insan ilişkilerine dayalı davranış biçimlerinden uzaklaşarak seks ayrımını vurgulayan, fiziksel güce ve

aksiyona yönelik yaklaşımları benimsemeye çalışırlar. Sonuçta erkek çocuklar büyüme sürecinde aile dışı görev ve sorumluluklar yüklenmeye hazırlanırlar. Ancak toplumların aile aile-dışı yaşama ve çalışmaya verdikleri önem ve aile- içi iş ve görevlerden fazla olduğundan erkeklerin toplumdaki etkinlikleri kadınlardan fazladır. Bu durum kadınların sömürülmesine, aşağılanmasına imkân verir. Özetle Chodorow toplumlarda görülen seksist tavrın, önyargıların ve uygulamaların bu şekilde ortaya çıkıp geliştiğini öne sürer (Doltaş,1995: 55–56).

Böylece Dinnerstein konuyu biyolojik bir kaderciliğe oturturken Chodorow ise sosyal psikolojiyle açıklamaya çalışır. Ancak burada değinilmesi gereken bir nokta vardır: kadın-erkek ayrımcılığı ve kadınların erkeklerce ezilmesi çoğu toplumda gözlenmekle birlikte ayrımcılığın biçimi ve ağırlık noktaları, batı kültürünü paylaşan toplumlarda bile tekdüze olmayıp günden güne ve toplumdan topluma değişmektedir (Doltaş,1995: 56). Dolayısıyla cinsiyet ayrımcılığını açıklama uğraşı veren kuramlar, bu durumun nedenini tek bir formül altında toplamaya çalıştıklarında ve bütün toplumları kapsayan formüllerle açıklamaya çalıştıklarında, hem tarihsel gerçekleri göz ardı ettiklerinden hem de toplumlararası farklılığı ve değişimi göz önüne almadıklarından bilimsel gerçeklikleri sınırlı olacaktır.

Luce Irigaray'ın kadın tasvirleri üzerine yaptığı çalışma ve Helene Cixous'un kadın yazın kuramı, ataerkil sembolik düzene meydan okur. Irigaray ve Cixous, kadınlar arası farklılığın ataerkil sembolik düzen tarafından temsil edilmediğini ve bu düzenin kanunlarının ve dilinin kadınların yararına hizmet etmediğini iddia eder (Schroeder, 2007: 67).

Gilligan da Freud'un yanı sıra diğer gelişim kuramcılarının - örneğin, Piaget, Kohlberg -, kadının moral gelişimini erkeğe kıyasla tamamlanmamış ve daha az gelişmiş olarak nitelendirmelerine karşı çıkmaktadır. Kadınların kendilerini ilişkiler çerçevesinde, anne, eş, aşık vb. olarak tanımladıklarını ve benzer olarak da ahlaki yargılamalarını da bu çerçevede, sorumluluk ve bakım verici olmaya göre yaptıklarını vurgulamaktadır. Buna göre kadınlar ahlaki olarak aşağı, eksik, tamamlanmamış değil, sadece bu şekilde yorumlarda bulunan erkek kuramcılarının erkek standartlı açıklamalarından 'farklı' dırlar (Dökmen, 2006 : 38).

1.2.4.Post-Yapısalcı Teoriler

Post-yapısalcı teori; Derrida, Lacan, Foucault, Deleuze, Irigaray ve Kristeva'nın çalışmalarına dayanan ve bazıları birbiriyle çelişen kuramlardan oluşur. Bu çok boyutlu çalışmalar, "yapıbozma" (deconstruction), "söylem" ve "farklılık" dâhil olmak üzere feminizme kimlik ve öznellik konularındaki geleneksel varsayımlara meydan okumak ve onları tasfiye edebilmek için yararlanabileceği bir dizi eleştirel çerçeve sağlar (Brooks, 1997: 21). Post yapısalcılar toplumsal cinsiyetin iletilmesi, yorumlanması ve temsilinde dilin merkezi rolünü vurgu yaparlar. Post yapısalcılar "dil" kavramıyla kelimelerden ziyade konuşmanın, okumanın ve yazmanın aktüel hâkimiyetinin önceleyen anlam sistemlerini simgesel düzenleri kastederler.

Toplumsal cinsiyetle ilgili olarak post yapısalcı kuram, "kadın" ve "erkek" gibi kategorilerin doğa tarafından belirlenmediğini, kültürel ve toplumsal olarak inşa edildiğini ve kültürler ve tarihsel dönemler arasında kayda değer bir değişim gösterdiklerini savunur (Schroeder, 2007: 71). Dolayısıyla, erkek ve kadın kültürleri arasındaki farklılıkların tarihsel olarak üretildiğini savunan bu yaklaşım, öznellik ve kimliğin öze ait ve bütüncül olmaktan ziyade toplumsal olarak inşa edildiğini öne sürerek kavramsallaştırır. Post-yapısalcı kuramcılar, analizlerinde yapı bozmacı yöntemi uygularlar. Unat'ın belirttiği gibi: (Unat, 1995: 25–26).

Yapısalcılar belli bir olayı, ya da kurumu, örneğin boşanmayı, mirası veya imeceyi ele alıp öğelerine ayırmaktadırlar. Daha sonra bu öğeleri yeniden bir araya getirmekte bunu yaparken o kurumu yaratan nedenler, niçinler ortaya çıkmaktadır. Yani "Deconstruction"(yapıbozum) yaptığımız zaman ele alınacak kavramı önce belirleyeceğiz. Sonra onu parçalarına ayıracağız. Sonunda yine bir araya getireceğiz. "Deconstruction" yöntemi, yapısalcı okulun bir yöntemidir. Bu yöntem, kadın sorununa nasıl uygulanıyor? Genel ya da özel amaçla siyasal, kamusal söylemler ele alınıyor bunların mantık yapısı, anlam farklılıkları araştırılıyor. "Deconstruction" yöntemi, kadın ve erkeklere uygulanan düalist/ikili farklılaşmayı açığa çıkarmaya yardımcı olmaktadır

Dolayısıyla sözü edilen yaklaşımda dil, söylem ve kültür alanında mevcut yapıları sorunsallaştırmak, bozmak ve yerinden etmeye yönelmek ve bunlara karşı yeni bir öznellik, söylemsellik ve kültür değerleri üretmekten söz edilmektedir. Schroeder yapı bozuma ilişkin olarak Angela Milas'ın tanımını verir : "Angela Miles yapıbozuma ilişkin olarak erkek egemen 'evrensel' kuramlara direnmek, söz konusu baskıcı 'ikili karşıtlıkları' tasdik etmek / dönüştürmek / aşmak yerine onları

yapıbozuma uğratmak /ertelemek / ters yüz etmek / yerlerini değiştirmek gerektiğini söyler”. Dolayısıyla yapıbozuma uğratmak, hiyerarşik ve birbirine karşıt güç ilişkilerine meydan okumaya ve ikili karşıtlıkları devingen bir biçime dönüştürmeye katkıda bulunur. Ancak bunun sonucunda kimliğin ve özneliliğin doğasının sorunsallaştırılabileceği ve derinlemesine incelemeye açılabilceği başak bir sistem oluşturulabilir (Schroeder, 2007: 71 -72).

Post - yapısalcıların toplumsal cinsiyet analizlerinde kullandıkları bu yapı bozmacı yaklaşım, Derrida’dan alınmıştır. Derrida’nın metinsellik ve okuma üzerine kuramları ve logos-merkezçiliğinin ve ikili karşıtlıkların dengesini bozmaya yönelik yaklaşımı, post yapısalcı yaklaşımın temelini oluşturur. Derrida’nın yapı bozma teknikleri gereğince, feminist kuram “phallogentric” (fallik merkezci) söylemlere meydan okumada başarıya ulaşmak istiyorsa, phallogentricizmin dışında kendini konumlayarak bunu yapamaz (Schroeder, 2007: 71). Feministleri kendi ‘yapıbozuma uğratmaya’ iten nedenlerden biri, toplumsal cinsiyet eşitliği sorununu fark etmekte feministlerin göreceli olarak başarısız olmasıdır. Brooks’a göre önceden belirlenmiş kategoriler kadınlar arasındaki eşitsizlikleri, özellikle de sınıf, ırk, cinsel yönelim ve fiziksel yetenek farklılıklarını yansıtmakta yetersiz kaldı. Ancak, post-yapısalcı eleştiriler diğer yaklaşımların kısıtlamalarıyla mücadele eden feministlere, analizlerinde kullanabilecekleri bir dizi kavram sağlamaları açısından önemlidir. (a.g.e: 74).

Genel olarak Post modern düşünce; modernizmin aksine, cinsiyet ve onunla ilgili özellikleri hiyerarşik bir değerlendirmeye tabi tutmadığı gibi, toplumların ve kişilerin belirleyici, değişmez çizgilerle tanımlanabileceğini reddeder. Buna göre, toplumlar da kişiler de sürekli bir devinim içindedirler ve belirleyici her tanımlama ancak yapay, sınırlı ve çarpık olabilir. Bir başka deyişle tanımlamalar gerçekte yalnızca tanımlayanların o sıradaki normlarını yansıtır. Dolayısıyla Post modernizmin normlara yaklaşımındaki bu sorgulayıcı, eşitlikçi ve demokratik tutumu; feministler için önemli bir yön çizmiştir. Bunun yanı sıra post modernizm; erkek düzeninin psikanalist, toplumsal, siyasal, dil ve söylem yönlerinden çözümlenmesinde ve eleştirilmesinde feministlere önemli yöntemler ve terimler kazandırmışlardır. Post modernizmin feministler açısından kabul edilmesi zor varsayımı ise kimlik kavramının reddidir. Kimliklerini erkeklerden bağımsız olarak yeni yeni tanımlamaya çalışan

kadınların daha onu bulmadan sorgulamaları, yok saymaları neyi yok saydıklarını bile bilmemeleri demek olur. Ancak Post modernizmin ortaya çıkardığı görüşler (gerçeğin sürekli oluşumu ve farklılığı, usun, köktencilik ve evrenselliğin siyasal niteliği, yapaylığı, farklı olanın eşit değere sahip olması) batı toplumları dışındaki toplumlarda da feminist denilebilecek türden çalışmaların yapılmasına yöntem ve kavram açısından olduğu kadar siyasal açıdan da önemli destek vermektedir. Yüzyıllardır erkeklerce zaten “başka”, “öteki” dolayısıyla eksik, ters, bozuk ve yetersiz görülen kadın, eşitliğini savunmak için erkeğe olan benzerliğini değil farklılığını kendi toplumunun özellikleri içinde araştırırken post modernist yaklaşıma göre statü kaybetme endişesi içinde olmayacaktır (Doltaş,1995: 51).

Toplumsal cinsiyet analizlerine yönelik diğer bir post-yapısalcı yaklaşım, Foucault'nun öznellik, beden, söylem ve güç üzerine çalışmalarını kapsar. Foucault'nun bu çalışmaları, feministlerin 'güç-bilgi' üzerine yaptıkları tartışmaların içeriğini ve odağını değiştirdi. Weedon'ın da belirttiği gibi, post-yapısalcı feministler, “beden, doğa ve normal olmak gibi kategorilerin söylemsel olarak nasıl üretildiği ve gücün etkilerini taşıdığını” göstermek için Foucault'dan yararlandılar. Bu yaklaşıma göre cisimleşmiş öznellik, çoğul ama genellikle birbiriyle çelişen öznellik biçimlerini üreten söylemlerin etkisi sonucunda oluşur. Foucault'ya göre psikoloji, biyoloji, tıp, etik, pedagoji gibi söylemler güç odakları ve ilişki ağlarından doğar ki bütün bunlar birlikte genel strateji oluşturur (Schroeder, 2007: 72).

Foucault, söylemler dizisi dışında cinsiyet diye bir kavramın varlığını kabul etmez. Foucault'nun çalışmaları, 'ataerkil sistem' ve 'baskı'nın yanı sıra 'kadın' ve 'toplumsal cinsiyet' gibi kategoriler üzerine yapılan feminist araştırmalara da ilham vermiştir. Post modern feministler, özellikle de Judith Butler, toplumsal cinsiyetin dışında bir cinsiyet kavramı olmadığını, yalnızca toplumsal cinsiyet olduğunu öne sürerek, benzer argümanlar geliştirdi. Butler, 'kadın' kategorisini feminist kuramcılar için temel bir sorun olarak belirler. Kadın olmak farklı kültürlerde farklı anlamlara gelir, dolayısıyla kadın özcü yaklaşımla tanımlanabilecek bir kategori değildir. Bunun yanı sıra kadınların sadece birbirlerinden farklı olmadığı, aynı zamanda kimliklerinin de parçalanmış olduğu öne sürer. Mary Poovey'e göre 'bu strateji, “kadın” kavramını bir dizi bağımsız değişkene dönüştürecek şekilde yapıbozuma uğratarak, tüm kadınları yanlış bir şekilde birleştirilmiş “kadın” başlığı altında toplamanın, gerçekte kadınları

birleştirdiği kadar birbirinden ayıran güç mekanizmalarını maskeleyemeye nasıl yardım ettiğini gösterir' (Schroeder, 2007: 72 – 73).

2.Gazetelerdeki Köşe Yazıları ve Kadın Eğitimi

2.1. Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Gazeteler ve Gazetelerdeki Köşe Yazıları

Aynen yüzyıllar öncesinden bu güne kalabilen bazı arkaik kalıntıların o yıllardaki toplumun yaşamı hakkında bize fikir verdiği gibi; ülkelerin medyasında yer alan yazılı ve görsel ürünler de o toplum hakkında önemli ipuçları verir. O bakımdan, incelenmek istenen konu ne olursa olsun o ülkenin medyasını mercek altına yatırmak; bir anlamda toplumun fotoğrafını çekmek anlamını taşır (Kuruoğlu, 2001: 129).

İnsanlar; kanaat ortamına ilişkin izlenimlerinin büyük bir kısmını kitle iletişim araçlarından edinirler. Birçok durumda bireyin tek bilgi kaynağı, kitle iletişim araçlarıdır (Neumann, 1998: 275). Bireylerin toplumsallaşmasının, kültürün, bilginin ve toplumsal değerlerin; sonraki kuşaklara aktarılmasının temel taşıyıcısı iletişim araçlarıdır. Özellikle, geniş halk kitlelerine ulaşmada bu araçlarının önemi yadsınamaz. Kitle iletişimi; çeşitli insanlardan meydana gelmiş bir topluluğa, iletişim kurmak amacıyla geliştirilen araçlar vasıtası ile bilgi, fikir ve tutumların ulaştırılması ve böylece belirli bir insan topluluğu içinde benzeşme ve birlik taşıyan bir toplumun yaratılması sürecidir (Tokgöz, 1972: 34 -35). Bu yönü ile kitle iletişimi, bireylerin toplumları hakkında genel bilgi ve değerleri edinmeleri ve toplumsal yaşamın bir parçası haline gelebilmelerinde önemli bir yere sahiptir (Kaya, 1985: 15). Dolayısıyla, bireylerin; içinde doğdukları toplumun değerlerini, ilişkilerini, örgütlenme biçimlerini ve kültürünü içselleştirip, o toplumun bir üyesi haline gelmesinde yani toplumsallaşma sürecinin oluşmasında kitle iletişim araçları insanları doğrudan etkiler. Örneğin, toplumda diğer insanlardan farklı konuma düşmemek, dışlanmamak dürtüsüyle insanlar, sahip oldukları görüşlerin, kanaatlerin ve inançların ne ölçüde kabul gördüğünü belirlemek için diğerlerine bakma ve gözleme eğilimindedirler. Bunu yaparken iki kaynaktan yararlanırlar: Birincisi doğrudan gözlemledikleri çevre ve ikincisi de kitle iletişim araçlarıdır (Boz, 1999: 45).

Toplumsallaşmaya katkısının yanı sıra; toplum üyelerine, dünyadaki olgu ve olaylar hakkında bilgi ve deneyimi aktaran kitle iletişim araçlarının, işlevleri konusunda birbirine benzer sınıflamalar yapılmıştır: Şenyapılı, kitle iletişim araçlarının eğlendirmek, bilgilendirmek, haber vermek, etkilemek ve para kazanmak üzere dört işlevi yerine getirdiğini belirtir (Şenyapılı, 1981: 61). Murdock ve Golding 'e göre kitle iletişim araçları; yurttaşlık bilincinin gelişmesine katkıda bulunur. İletişim sistemleri, insanların haklarını bilmelerini ve bu hakları etkili biçimde kullanmalarını olanaklı kılacak bilgi, öğüt ve analize erişmelerini sağlar. Bunun yanı sıra, siyasal tercih gerektiren alanlarda olası en geniş bilgi, yorum ve tartışmayı sağlayarak insanların muhalefet etmeleri ile alternatifler önermelerini olanaklı kılar (Murdock ve Golding, 1991: 15 – 32) .Geray ise kitle iletişim araçlarının toplumdaki belli başlı görevlerini şu şekilde belirtir (Geray, 2002: 98 – 99)

1.Haber Verme: Dünyada olup bitenleri en çabuk, en doğru biçimde herkese ulaştırmak, kitle iletişim araçlarının temel görevlerindedir.

2.Kamuoyu Oluşturma: Toplumun ilgilendiren konularda, çeşitli siyasal, bilimsel görüşlerin serbestçe ortaya atılıp tartışılması sayesinde kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmak.

3.Siyasal Sürece Katılma ve Denetleme: Yurttaşın siyasal iktidarı gözetlemesine, denetlemesine yardımcı olmak.

4.Toplumsal Tümlleşme: Ortak kültür, ürün ve değerlerinin geniş kitlelere yayılmasını sağlamak da kitle eğitiminin temel işlevlerinden biridir

5.Eğitim: Yurttaşın sorunlarını çözmek, gereksinimlerini karşılamak için gerekli bilgi, beceri ve davranışları edinmesine, anayasal hak, ödev, çıkar ve sorumluluklarının bilincine varmasına, bunun gerektirdiği gibi hareket etmesine yardım etmek, kitle iletişim araçlarının en önemli görevlerinden biridir

Rivers ve Schramm da benzer şekilde kitle iletişim araçlarının genel olarak şu işlevleri yerine getirdiğini ileri sürerler: (Rivers ve Schramm, 1969: 13 -16).

1.Kitle iletişim araçları, haber verir, eğitir ve eğlendirir.

2.Dışımızdaki şeyleri gözlememize yardım eder.

3.Dışımızda oluşan fırsat ve çağrılara karşılık verme ile toplumsal hareketlerde genel rızaya ulaşma arasında bağ kurmamıza yardım eder.

4.Kültürün kuşaktan kuşağa geçişini sağlar.

5.Mal ve hizmetlerin tanıtılmasına ve satılmasına yardım eder

Bilgilendirme, kültürel devamlılık, toplumsallaştırma, kamuoyu yaratma, eğlendirme; kitle iletişim araçlarının temel işlevleridir ancak eleştirel yaklaşımlar; kitle iletişim araçlarının daha farklı yönlerine dikkat çekmektedir. Eleştirel medya çalışmaları, liberal yaklaşımların öngördüğünün aksine, medyanın kamuoyunu doğru, çok boyutlu, yansız, dengeli, hızlı ve yeterli bir biçimde bilgilendirmek yerine iktisadi siyasi ve ideolojik olarak güçlülerin iktidarlarını pekiştirici bir biçimde haber aktarımı gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadırlar (İnal,1996). Bu konudaki yaygın kanıya göre, kitle iletişim araçları, toplumdaki güç ilişkilerini yansıtmaktadır. Ancak aynı zamanda bunları yeniden üretilip değiştirmekte başka biçimlerde kurmaktadır.

Kitle iletişim araçları, toplumsal değişmeyi hızlandıran, toplumu denetim altında tutan, onu dilediği gibi yönlendirebilen bir güç oluşturmaktadır Toplumsal gelişme ve değişmeye yön vermek, denetim altında tutmak isteyen yani iktidara talip olan tüm güçler medyaya önem vermektedir, bu alana hâkim olanlar; toplumu yönlendirme avantajını ellerinde bulundurmaktadır. Toplum içinde daha fazla siyasi ve ekonomik güce sahip olanlar, medyayı kendi emelleri doğrultusunda kullanmaktadır (Ayhan,2001: 59).Bu noktada, kitle iletişim araçlarından sunulan enformasyon ve ileti, medyayı elinde bulunduranların çizgisini yansıtmaktadır. Yurttaşlar, tüm olaylara bu sermaye grubunun gözüyle bakmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenle de hızlı ulaşım ve haberleşme araçları bizi standartlaştırmakta ve otoriteler tarafından kontrol edilmemizi kolaylaştırmaktadır (Lindeman, 1969: 67).

Dolayısıyla medya profesyonellerinin, içinde yaşadıkları egemen ideolojinin, farkında olarak ya da olmayarak etkisi altında olduklarını söylemek mümkündür. Ama bunun yanı sıra, meydana gelen olayları değerlendirdiklerinde kendi referans çerçeveleri de devreye girmektedir. Bu referans çerçevelerinin varlığı nedeniyle, daha olaylar meydana gelmeden sergilenecekleri sahne belirlenmiş olmaktadır. Bu nedenle medya profesyonelleri, toplumsal hareketleri ve olayları yansıtmada nesnellikten önemli ölçüde uzak kalmaktadırlar. Çünkü toplumsal olan her olayı algılama ve yargılamanın dayanakları yine toplumsal ve siyasal olarak onlara yüklenen değerlerle ilişkilidir (Kara, 2000: 23).

Medyanın, ekonomik sistemin ve bilinç yönetiminin satışını yaptığını belirten Mora ise, bu durumu şöyle açıklamaktadır: (Mora, www.dorduncukuvvetmedya.com).

Küreselleşmenin temel aracı olan medyanın eleştirel işlevlerine baktığımızda, genel olarak, pazar ekonomisi mantığına göre yayın yaptığını ve toplumda yarattığı etkinin, yönlendirme, kullanma, pasifize etme, aktifleştirme, değiştirme, parçalama, birleştirme eylemlerine yönelik olduğu görülmektedir. Kültürel emperyalizm/medya emperyalizmi kuramına göre, gelişmiş ülkelerin egemen kültür ve değerlerinin medya yardımı ile diğer ülkelere empoze edildiği, özellikle televizyon programlarının, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin kültürel değerlerinin tahrip edilerek, Amerikan/Batılı kültürel değerlerinin egemen kılınması amacıyla kültür endüstrisi tarafından, bilinçli bir şekilde, seri, tek tip ve yapay olarak ürettiği ürünlerin, tek yönlü olarak akmasıyla, o ülke vatandaşlarının kapitalist değer ve amaçlarını benimsemesine ve kendi değerlerine yabancılaşmasına neden olduğu varsayılmaktadır. Küreselleşme kapsamında, kapitalist üretim anlayışı çerçevesinde gelişen çokuluslu şirketler, ürettikleri ürünler aracılığı ile tüketimi pompalamakta, kendi ideolojilerini, yaşam ve eğlence kültürlerini tek yönlü ve kendi çıkarları doğrultusunda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru akıtmaktadırlar. Haberleşmenin yanında eğlence kültürünün de bu sektörler tarafından şekillendirilmesi dünyayı onların penceresinden görmemize ve kendimize de onların penceresinden bakmamıza neden olmaktadır .

Bu bağlamda, Lundy' nin de belirttiği üzere, medya; kültürü, gerçek kültürü hammadde olarak kullanarak, gerçek kültürün çeşitli yönlerini yeniden yaratıp değiştirip şekillendirmektedir. Dolayısıyla medya kültürü, gerçek kültürün hem bir yansıması hem de yeniden şekillendirilmesi olarak görülebilir. Medya çeşitli alt kültürler ve kültürel alt kesitler arasından seçim yapar ve bunlar arasında dolayımıcılık işlevi görür. Medyanın tüketicileri olarak toplumun üyeleri de dolayımlanmış imge ve kavramları yorumlar (Lundy, 1997: 18–19). Aynı görüşe paralel olarak Neumann da medyanın; toplumun ne zaman ne konuşup tartışacağını

ne ile meşgul olacağını yani gündemi belirlediğini ortaya koyar. Medyanın sayısız tekrarlarla nasıl stereotipler oluşturduğunu ve bu stereotiplerin “ara dünya”nın yapıtaşları olarak insanlarla nesnel dış dünya arasındaki “sahte gerçekliğe” nasıl hizmet ettiğini ifade eder. ‘Nelerin acilen ele alınması lazım? Herkes neyi tartışıp konuşmalı?’ Bütün bunlara medya karar verir (Neumann, 1998:180).

Medya gündemi belirleme, toplumu kontrol etme işlevi bağlamında; erkek egemen değerleri temele almaktadır. Kitle iletişim araçlarında daha üst organlarda, karar alma mekanizmalarında çalışanların çoğu erkektir. İş bölümü cinsiyetçi olarak kurulmaktadır, özellikle 80’lerden sonra bu alanda daha çok kadın çalışmaya başlasa da beş çalışandan ancak biri kadındır ve hala kadınlar için medyada çalışma koşulları daha güçtür (Binark ve Gencil- Berk, 2000: 14). Dünyada yapılan çalışmalarda görüldüğü gibi, kitle iletişim araçları, kadınlar ve kadınlık hakkında kalıp yargısal, ataerkil ve egemen değerleri aktarmakta ve bu yolla toplumsal kontrol ajanı olmaktadır.

Medya kadın bedenini nesneleştirerek ataerkil toplumsal değerlerin yeniden üretilmesine hizmet etmektedir (van Zoonen, 1994: 27). Medyada kurulan kadın kimlikleri giderek artan bir biçimde erkek egemen söylemlerce tanımlanan bir cinsellikle örtüşür hale gelmektedir. Bu söylem ana hatlarıyla kadını pasif, kolayca el konulabilir, hükmedilebilir, parçalarına ayrılıp çeşitli amaçlar için kullanılabilir seyirlik bir cinsel haz nesnesine dönüştürmektedir. Kadınlar, medyanın çeşitli alanlarında kendi seyredilişlerini seyredirken, bir yandan da onlardan talep edilen “ideal” kadının ne olduğu gösterilmekte ve onlara; ‘benim seni sevdiğim gibi sev, benim istediğim gibi ol’ denmektedir (Winship,1980:217).

Günümüzün yaygın tüketilen iletişim aracı TV başta olmak üzere, iletişim araçlarında yer alan birçok program tütünde, reklâm spotlarında ve yazılı basında, kadınlara ilişkin egemen cinsiyetçi bakış açısının temsiline olanak tanıdığı kadın ideal tipi (ya da tipleri) zaman ve mekân tasarımıdaki değişimler göz önünde tutularak yeniden yaratılmaktadır. Bu tür ele alış tarzının, cinsiyet eşitliğinin gelişimini engelleyici bir işlev gördüğü yaygın biçimde kabul edilmektedir (Gürses, 2003:9).

Medyada kadın, şiddete maruz kalan kadın, zavallı, korunmaya muhtaç kadın, iyi eş, iyi anne, kötü eş, kötü anne, yuva yıkan kadın, tüketen kadın, tükettiren kadın başlıkları altında haber edilmekte ve kadına ev içi roller biçilmekte kamusal alan erkeklere aitmiş gibi yansıtılmaktadır. Dolayısıyla, Feminist eleştirinin genel uzlaşımına göre medya kurumları, kadınlarla ilgili ideolojik açıdan çarpıtılmış, oldukça sınırlı, basmakalıp imgeleri ve yerleşik egemen anlatı kalıplarını kullanmaktadır. Bu imgeler ve imgelerle kurulan hikâye etme tarzları, kadınların bağımlılığını ve ikincil konumlarını pekiştiren cinsiyetçi ideolojiye ya da ataerkil yaşam tarzına hizmet etmekte, kadınların eve ve aileye ilişkin rollerinin önceliğini vurgulamakta ve kadın temsillerin sınırlılığına işaret etmektedir (Gürses, 2003:9). Cinsiyetçiliği yayan bir kurum olarak medya, aynı zamanda cinsiyetçi ve eşitsiz toplumsal ilişkileri sürekli yeniden üreterek bunu dolaşıma sokmaktadır. Yani medya toplumdaki güç ilişkilerini yansıtmakta, ama aynı zamanda bunları yeniden üretip değiştirmekte ve başka biçimlerde kurmaktadır (Gencel- Bek ve Binark, 2000: 11).

Haber verme, düşünce ve tutumları geniş halk kitlelerine ulaştırma, eğitime işlevleri ile halk eğitimine büyük ölçüde katkı sağlayan kitle iletişim araçlarından biri de gazetelerdir. Gazete, yazılı ileti olması ve yazılı iletinin, istenilen hızla ve istenildiği kadar yeniden okunması, resimler ve çizimler kullanma olanağı vermesi nedeniyle, yalnız kulağa seslenen iletilere göre avantajlı bir araçtır (Ozankaya,1996: 475). Bunun yanı sıra gazete, okuyucuya iletiyi geniş olarak işleme, yorumlama, değerlendirme, eleştirme; okuma hızını tayin etme, sunma zamanını seçme ve yeniden ele alma gibi özel kolaylıklar sağlamaktadır (Okut, 2000: 357).

Gazete, gelişmekte olan ülkelerde okuma - yazma; tarımda modernleşme ve üretimi artırma, gelişen uygulamaları (teknolojiyi) bilen becerili insan gücü yetiştirme, yurttaşın yönetime katılmasını sağlama kampanyalarında eğitim-öğretim ve örgüt yönünden olduğu gibi toplumsal değişim açısından da etkili bir araçtır (Geray, 2002:141). Gazeteler, sorunların çözümlenmesinde, gereksinmelerin farkına varılmasında ve karşılanmasında, gerekli bilgi, beceri ve davranışların edinilmesinde hak, ödev, çıkar ve sorumlulukların bilincine varılmasında eğitici bir role sahiptir (Dağlı,1984: 30). Bunun yanı sıra, gazete kamuoyu oluşturmak isteyen kurumların, örgütlerin, grupların etkili biçimde kullanabilecekleri yegâne araçtır. Bunun da ötesinde kamu algılamasını belirleme gücü, belirli motivasyonlar yaratması, tutum ve

kanaatleri değiştirme ya da pekiştirme konusundaki yeteneği, basının psikolojik faktörleri belirli ölçüde yönlendirebileceği gerçeğini ortaya koymaktadır (Anık,1994: 99). Öte yandan, Geray'ın belirttiği üzere, gazetelerde verilen haberler, açıklamalar, eğitici yazılar genel eğitim ve tasar ve izlencelerine dolaylı etkide bulunmaktadır. Haberler ve öteki yazılar halkın ya da bir kümenin düşüncelerini yansıtmakta ve yöneticilere dönüt görevini yapmaktadır. Böylece yöneticilerin eğitim konusunda alacakları kararların yönünü ve eğitimde uygulanacak niteliğini belirlemektedir (Geray, 2002:140–141).

Gazetelerdeki metinler içerisinde, gazetenin yayın politikası doğrultusunda; her gün aynı yerde yayınlanan ve aynı yazar tarafından yazılan, olayları yorumlayan, olayların farklı boyutlarını ortaya koymaya çalışan yazılar köşe yazıları olarak adlandırılır. Köşe yazıları toplumun güncel olaylarına göre yazarın belli bir konuda oluşturduğu düşünce dizileridir; okuyucuların dünyada olup bitenlerle ilgili fikir sahibi olmalarına yardım eden düşünce yazılarıdır. Kamuoyunun oluşumu ve değişiminde, politik gündemi belirlemede ve bunların toplumsal olarak tartışılmasını etkilemede, karar verme aşamasında ve diğer toplumsal ve politik olaylarda etkin rol oynamaktadır (van Dijk, 1998: 34).

Köşe yazıları; siyasi, ekonomik ve toplumsal konuların yanı sıra spor, sağlık, sanat ve magazin haberlerinin, farklı bakış açıları ile yorumlanarak, okuyuculara aktarıldığı metinlerdir. Dolayısıyla, köşe yazıları; herhangi bir konuda bilgi vermek ya da o konuyu aydınlatmak, bir düşünceyi tartışmaya açmak amacıyla olan düşünce yazılarıdır. Düşünce yazıları, olayların perde arkası hakkında bilgilendiren, değişik bakış açılarıyla ufkunu genişleten, düşünce ürünü olan ve genellikle periyodik olarak belirli bir kişi tarafından kaleme alınan yazı türüdür (Dirlik, 1993: 101). Köşe yazısının temel özelliği, yazarının bilgi birikimi ve yorum gücü ile olaya hâkim olabilmesidir. Yazarın amacı okuyucuyu gündemden haberdar etmektir ve bunu yaparken yazar, dış kaynaklardan (sözlü ya da yazılı haber metinleri, söylentiler, sözlü / yazılı beyanatlar vb.) yararlanabilmektedir (Ercan, 2003: 47).Van Dijk (1996), her köşe yazısının belli şematik ulamları içeren üç bölümden oluştuğunu belirtmektedir:

1.Olayın özeti: kısaca olayın ne olduğunu anlatmak ve okuyucuya daha önce yayınlanan haberlerde betimlenen olayı hatırlatmak

2.Olayın (özellikle de katılımcıların) değerlendirilmesi: olaya karışan kişilerin iyi ya da kötü haklı ya da hatalı olduğunun belirtilmesi gerekir

3.Öneri, öğüt ve uyarı içeren edimbilimsel sonuç: okuyucunun yanıt arayabileceği “bundan sonra ne olacak?” Sorusuna örneğin otoritelerin ne yapıp ne yapmaması gerektiği gibi bir yanıt gelebilir.

Köşe yazıları bir medya metni türüdür ve medya metinlerinin incelenmesi bizi, medyada dünyanın nasıl temsil edildiği ve medya olayına konu olan kişiler ya da üçüncü taraf ve bunların birbirleriyle ilişkilendirilmeleri konusunda kısaca toplumsal temsiller, kimlikler ve ilişkiler konusunda aydınlatır. Medya metinlerindeki temsillerin toplumsal ilişkilerdeki egemenlik ve güç ilişkilerini tekrar üretimine yardım etmeleri nedeniyle ideolojik işlevleri olduğu söylenebilir. Metinlerde ideolojik temsiller açıkça belirtilmezler, örtükleştirilirler ve ideolojiler gazeteciler, okuyucular, dinleyiciler ve üçüncü şahıslara uygun bir dil kullanımıyla doğallaştırılarak ve mantıklı gösterilerek metnin içine yerleştirilirler (Ercan, 2003: 53). Bu noktada, Medya söylemini metne dayalı yorumsal ve bağlama dayalı sosyal gelenek biçimindeki geleneksel yaklaşımların harmanlandığı analitik bir çerçevede ele alan van Dijk, ideolojinin söylemde ifade edildiğini ve yeniden üretildiğini ileri sürmektedir (Mora, 2007:5).

Gazetelerdeki köşe yazıları, genellikle gündemdeki olaylarla ilgilidir ve gazetenin kendi ideolojisini yansıtır Köşe yazarları, gazetelerin halkın, gündemine oturmasını istediği konuları, köşesinde ele almakta ve gazetenin siyasi kimliği doğrultusunda kaleme aldıkları yazılarıyla gazetenin söylemini yeniden üretmektedir. Köşe yazılarında, haber yazımında olduğu gibi etik bir kural olan objektiflik gibi bir kaygı bulunmamaktadır. Aksine yoruma dayalı metinler olan köşe yazıları, yazarın okuyucuya aracısız, mesafesiz bir dille seslendiği tek metindir. Bu nedenle okuyucuyla direkt iletişime geçen köşe yazıları, gazetenin söylemini oluşturan metinler arasında bel kemiğini oluşturmaktadır (Bilgin, 2003: 60).

Halk eğitimi açısından değerlendirildiğinde; Geray bir kitle iletişim aracı olarak gazetelerin sağladığı faydalar şu şekilde sıralamıştır: (Geray, 2002: 99).

1.Geniş bir dinleyici-seyirci kitleleriyle düzenli biçimde iletişim sağlanır. Engebe durumundan pek az etkilendiğinden en uzak köyleri de yayın kapsamına alabilir, etki alanına sokabilir.

- 2.Olayları, günü gününe izleyerek yetişkinlerle günün olayları arasındaki bağlantıyı kurar.
- 3.İnsanın duygularına, usuna, aynı anda yönelerek onu etkiler.
- 4.Halkın, ulusun işlerine bilgili olarak katılmasını sağlamak üzere, sürekli bilgi-haber akımı sağlar.
- 5.Evde, çiftlikte, sınıfta, fabrikada bireye iş ve meslek için gerekli becerileri öğretir

Geniş halk kitlelerine rahatlıkla ulaşabilmesi, her yerde; mekân sınırı olmadan sürekli olarak kullanılabilmesi, öğrenmeyi sağlaması gibi faydaların yanı sıra, yetişkinlerin olumsuz sayılabilecek okul yaşantıları dışında bir öğrenme ortamı yaratması bakımından kitle iletişim araçları, halk eğitimine fayda sağlamaktadır. Fakat bunlara rağmen, Geray'ın belirttiği gibi kitle iletişim araçlarının tek başına kalkınmayı, toplumsal değişmeyi başlatması, hızlandırması ve sürdürmesi, kısacası bir değişme yaratması beklenemez. Toplumda uygulamalıbilimsel, yapısal, kurumsal ve davranışsal değişmeler, üretimin artması, ilerleme, kentleşme, işleyişleşme, örgütlenme, ulaşım, iletişim kolaylıklarının gelişmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi, uygulamalıbilimsel ilerleme gibi çok çeşitli etkenlere bağlıdır (Geray, 2002: 97).

2.2.Kadın Eğitimi

İnsan hayatının olduğu gibi, toplum hayatının temeli de öğrenmedir. Her toplum öğrenmenin en mükemmel biçimde gerçekleşmesi için düzenlemeler yapar. Hiçbir toplum, üyelerinin davranışlarını rastlantıya bırakmak istemez. İşte önceden planlanan, rastlantıya bırakılmayan öğrenme etkinliklerine eğitim denir (Miser, 2000: 26). Temel bir insan hakkı olan eğitim; eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılması için gerekli bir araçtır. Unicef, bilgili ve sorumlu bir yurttaşın haklarını talep etme ve bu haklardan yararlanma yeteneğini, çocuğun iyi bir temel eğitim alma olanaklarına bağlamaktadır (Unicef, 2000: 46).

Çocukluktan başlayarak tüm yaşamı içine alan süreçte devam eden eğitimin; toplumda, bir yandan kültürün ve değerlerin aktarılmasında, öte yandan bilgi ve becerilerin öğretilmesinde en temel araç olduğu yadsınamaz. Eğitim hayattır; sadece bilinmeyen gelecekteki bir yaşayışa hazırlık değildir. Böylece öğrenme sürecini

gençlik çağına özgü sayan statik eğitim kavramları terk edilmektedir. Bütün hayat öğrenmedir. Onun için eğitimin sonu yoktur. Bu yeni maceranın adı halk eğitimidir. Yetişkinlerle sınırlandırıldığı için değil, fakat yetişkinlik ve olgunluk onun sınırlarını belirlediği için böyle adlandırılmaktadır (Lindeman, 1969: 10) .

Pekin eylem platformunda, ayrımcı olmayan eğitimin hem kız hem erkek çocuklar için yararlı olduğu ve böylece kadınla erkek arasında daha eşit ilişkiler kurulmasına katkıda bulunduğu ve eğitimin kazandırdığı niteliklere kadınların da sahip olması gerektiği belirtilmiştir (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, 2003: 196). Eğitim, çalışma ve siyasal katılım; kadınların toplum içindeki konumlarını belirleyen dinamiklerdendir. Bu üç ögeden birinin eksik oluşu, kadının durumunun iyileşmesine imkân bırakmaz. Bu nedenle eşitlikçi ilkelere dayanan bir toplum düzeni sağlamak için kadınların eğitimine önem verilmelidir (Alkan,1981: 36). Çitçi'nin belirttiği gibi, eğer toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkekliğin toplumsal olarak inşa edilmiş bir tanımıysa, eğitimin, toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini pekiştirebileceği gibi, değişmesinde de temel araçlardan birisi olabileceği açıktır (Çitçi,1998: 88).

Kadınların, eğitim olanaklarından yararlanmaları, hem kendilerine hem de topluma büyük katkı sağlamaktadır. Eğitimle birlikte kadın; kendini tanımlamaya başlamakta, aile içi rol dağılımında farklılaşma talep etmekte, evde geçirdiği zamanı ev işlerinden kendini geliştirmeye yönelik değiştirmekte, okuma ve televizyon izleme alışkanlıklarında seçicilik başlamakta, evlilik ve cinsel ilişkide tercihlerini yapar hale gelmektedir. Aile içi şiddet karşısında kendini tanımlamaları değişmekte; karşı durma haklarını kullanmakta, ekonomik bağımsızlık isteğini dürtüleyerek çalışma yaşamında yer alma isteğini pekiştirmekte, aile içindeki örtülü yöneticilik yeteneğini dışarı çıkararak kamusal alanda kullanmaya yönelmektedir(Minibaş, 2004: 270).Dolayısıyla kadınların eğitimsel statüsü ile bütün sosyal göstergeler arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de, kadınların, etkin yaşamın bütün alanlarına katılmaları, sürekli kalkınmanın, sosyal bir dengede olmanın ve barışçı bir gelişmenin bir garantisidir (Tanilli, 2006:210).

Aynı şekilde Pekin Eylem Platformunda, kadınların eğitim olanaklarından yararlanmalarının, aile içinde sağlık, beslenme ve eğitimi geliştirmelerine katkı sağlamakla birlikte, kadınlara kendilerini ifade etmelerinin ve toplumdaki karar alma

süreçlerine katılmak için güçlenmelerinin en önemli anahtarı olduğu belirtilmiştir. Kız çocukların ve kadınların resmi ve resmi olmayan eğitim ve öğrenimlerine yatırım yapmanın olağanüstü yüksek sosyal ve ekonomik kazancı bir yana, sürdürülebilir kalkınmayı ve hem sürekli hem de sürdürülebilir ekonomik büyümeyi başarmanın en iyi araçlarından biri olduğu kanıtlanmıştır (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, 2003: 196). Dolayısıyla kadınlar, eğitim aracılığıyla kendi yaşamlarını dönüştürme, yaşamsal seçimlerinde söz sahibi olabilme olanağına sahip olmaktadır. Radikal Feminist Ryan bu konuda şunu önermektedir: “kadınların güçlü ve dirençli oldukları yerleri ve güç ilişkilerinin kendi yaşamlarını nasıl sınırladığını gösterebilirsek onların değişimi gerçekleştirecek özneler olmalarını sağlarız” (Tan, 2005:207). Bunun temel kolaylaştırıcısı da genel anlamda eğitim ve özel anlamda ise kadın eğitimi olmaktadır.

Bilindiği gibi, kadınların toplumsal konumları, eğitsel, politik, ekonomik, sosyal, kültürel, hukuki ve dini koşullarla yakından ilişkilidir. Bu unsurlar kadınlara yönelik eşitsizlik, haksızlık ve sömürücü koşulların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Minibaş'ın, konuya ilişkin olarak belirttiği gibi insan haklarının kullanımı, çeşitli ülkelerde, zamanda ve mekânda değiştiği gibi, ülke yönetimine egemen olan siyasi parti rejimine göre de değişmektedir. Türkiye özelinde ise, uluslar arası yasalarla da desteklenmiş birçok hak ve özgürlüğün uygulamada yaşam bulabilmesi, kadınların eğitim olanaklarına ulaşabilmesiyle doğru orantılı olarak gelişmektedir (Minibaş, 2004: 269 – 270). Bu noktada Berktaş, kadın olgusunun modern Türkiye için önemini şu şekilde açıklar: (Berktaş,1998:1).

Kadınların ve kadın hakları söyleminin Türk modernleşmesinde özel bir yeri olduğu hep vurgulanmıştır; resmi söylemde tümüyle olumlu bir şey olarak değerlendirilen bu olgunun eleştirel yaklaşımlarda, olumsuz yanlarına dikkat çekilir. Eleştirel anlatılarda kadınların ulus devlet inşası projesinde ulusçu ve modernleşmeci önder (erkek) kadrolar tarafından bir simge olarak kullanıldıkları ve dolayısıyla nesne olmaktan çıkmadıkları savunulur. Geleneksel resmi anlatılara karşı bu eleştirinin yapılması çok önemli ve kadınlar gerçekten de, resmi tarihin sorgulanması konusunda kendilerine düşeni yaptılar ve yapmaya da devam ediyorlar. Eleştirel yaklaşım belirleyici ama gerçek, her zaman olduğu gibi, ortada bir yerde ve tarihin dengeli bir biçimde değerlendirilmesi, hem toplumsal hem de bireysel anlamda “özneleşme” mücadelesi içinde olanlar için ayrı bir önem taşımaktadır

Ülkemizde Anayasamızın ve yasalarımızın, tüm vatandaşların eğitim ve öğrenim fırsatına erişimleri konusundaki eşitlikçi düzenlemelere rağmen ülkenin kırsal - kentsel kesimleriyle eğitim fırsatlarından yararlanmada kadın ve kız çocuklarının

aleyhine farklılıklar yaşanmaktadır. Kız çocuklarının ilköğretime erişimi ilk ve orta öğretime devamlarının sağlanması ve okur- yazarlıkta toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılması eğitim ve öğretimde yaşanan öncelikli sorun alanlarıdır (Stratejik Plan, 2007: 48). Türkiye’de kadınlar aile, eğitim, çalışma, siyaset gibi kurum ve hiyerarşilerin alt düzeylerinde yerleşik olma özelliğini sürdürmektedirler. Kadınlara yönelik politikalar ve kadınların farklı alanlardaki konumları irdelendiğinde bu yargı somut bir temele oturmaktadır. Karşılaştırmalı bir inceleme, Türkiye’nin kadın eğitimi, çalışması ve siyasete katılımı gibi temel göstergeler bakımından dünya ülkeleri arasında en alt sıralarda yer aldığını göstermektedir (Çitçi, 1998: 83). Ülkelerin hukuki, ekonomik ve sosyal yapıları kadınların toplum içindeki rolünü ve beklentilerini belirlemektedir. Türkiye’de, hayatları evde veya kırsal kesimde tarlada yapılan ücretsiz işlerden ibaret olan geniş kadın kitlesinin istihdam olanağına kavuşup, üretim sürecine dâhil olması hem sunulan sağlık ve diğer hizmetlerden daha etkin biçimde yararlanmasına hem de ülkenin kalkınmasına katkıda bulunacaktır. Eğitim görmesi ve iş hayatına katılması, kadının aile içindeki ve toplumdaki statüsünü değiştirecek, özel alandan kamusal alana taşınmasıyla aleyhine olan toplumsal önyargılar ve hiyerarşik yapı kırılacaktır (Minibaş, 2004: 277).

Eğitim süreci, parçası olduğu toplumsal yapının egemen ideolojisini yeniden üretmektedir. Örneğin, eğitim süreci boyunca, erkek egemen toplumun ideolojisi çeşitli şekillerde yeniden üretilirken, kadınlar toplumsal işbölümünde daha sınırlı ekonomik olanaklar ve sosyal prestij sağlayan mesleklere yönlendirilmektedir. Bu da somutta, kadınların yoğun olarak annelik ve kadınlık rollerinin devanı ve türevleri olan ve üretimden çok işgücünün yeniden üretim alanlarındaki meslekleri seçmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu nedenle Türkiye’de kadınların kurtuluşu için genel olarak eğitim sürecinin, özel olarak da örgün eğitim kurumlarının çok önemi vardır. Eğitimin özgürleştirici bir potansiyeli var olmakla birlikte, (Gök: 1993: 185) kadın bakış açısından gerçek özgürlük, her türlü eğitim programında var olan içeriklerin değişmesi ve cinsiyetçi bilgi tabanıyla kadın görünmezliğinin ortadan kaldırılmasıyla yakından ilişkilidir (Tan, 2005: 218).

Ülkemizde, toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamayan dahası pekiştiren bir eğitim sistemi olduğu bilinmektedir. Cinsiyetçilik temeline dayalı ders kitaplarının varlığı bunun en temel güzel kanıtıdır. Ayrıca hiçbir düzeyde kadın için, kadına

yönelik bir eğitim politikası ya da programı bulunmamaktadır (Çitçi,1998: 89). Olumsuz kadın – erkek ilişkilerini; eşitsizlik olgusunu aşmanın yolu eğitimden geçmektedir. Bu eğitimin de hem okullardaki eğitimin hem de medya aracılığıyla yapılacak halk eğitimlerindeki hareket noktası insan hakları olmalıdır. İnsan hakları; bu hakların evrenselliği konusunda eğitilirken kişilere insanlarla cins ayrımı yapmaksızın ilişki kurmaları; herkese insanca; sevgi ve saygıyla davranmaları gerektiği empoze edileceğinden; kadın - erkek eşitliği bilinci; total; evrensel; hümanist; objektif bakabilme yetisi kazandırılmış olacaktır (Kale,1996: 67). Bu noktada Lowe şöyle söyler: (Lowe, 1985: 75).

Yetişkin eğitimcilerin üzerinde durması gereken temel sorun, erkeklerin egemen olduğu bir dünyada kadınları 'yeniden yönlendirmektir'. Diğer bir söyleyişle sorun, cinsler arasında eşitlikten ibaret değildir. Bunun ötesinde kadınların bu gün yaygın olan göreneklerin ve kültürden kaynaklanan önyargıların, elverdiğinden çok daha geniş ölçüde sosyal, ulusal ve ekonomik hayata katkıda bulunabilecekleri inancı vardır. Ayrıca kadınların ekonomik hayattaki paylarının daima hayati değer taşıdığı, dünyanın az gelişmiş birçok bölgelerinde toplumun maddi olarak ayakta durabilmesi söz konusudur. Bir gerçek açık seçik ortadadır; o da dünyanın her iki yarım küresinde ve sanayi bakımından gelişmenin bütün aşamalarındaki ülkelerde her yerde kadınların yetişmeleri ve eğitimi yetersiz olup birçok ülkede durum acıklıdır. Bunun çarelerini arayıp bulmak, eğitimin öteki alanlarında olduğu gibi yetişkin eğitimi için de ahlaki değerlerde bir uğraştır

Lowe, kadınlarla erkeklerin eşitliği temelinde bir sistem oluşturmanın; cinsiyetçiliği ortadan kaldırmak için yeterli olmadığını ve tüm dünyada kadınları 'yeniden yönlendirmenin' yani eğitmenin, yetişkin eğitiminin temel meselesi olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla eğitim; kadınları toplumsal yaşamda bir üst basamağa taşımakla birlikte, onların temel insan haklarından faydalanmalarını sağlamakta ve yaşamlarını kolaylaştırmaktadır. Ancak kadının eğitilmesinin, cinsiyetçi tutumları kökünden değiştirmede de bilinmektedir. Bu doğrultuda gerek örgün eğitimde ve halk eğitiminde, gerek kitle iletim araçlarında cinsler arası eşitliğe yönelik mesajlar verilmesi kadına yönelik cinsiyetçi bakış açısını değiştirmede olumlu bir adım olarak nitelendirilebilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, araştırmada kullanılan çalışma evreni ve örneklem, veri toplama teknikleri ele alınmış ve araştırmanın nasıl yapıldığı anlatılmıştır.

3.1.Araştırmanın Modeli

Araştırma, ülkemizde yayınlanan dört ulusal gazete üzerinde yapılmıştır. Bu gazeteler, Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman Gazeteleridir. Bu dört gazete farklı politik eğilimlere ve değişik okur kitlelerine sahip olmaları bakımından özellikle seçilmiştir.

Araştırmaya dâhil edilen gazetelerden, Hürriyet; liberal bir çizgisi olan toplumsal olayların yanı sıra magazin haberlerine de oldukça fazla yer ayıran bir gazetedir. Zaman gazetesi İslami bir eğilimi temsil eden ve daha çok gündemdeki siyaset haberlerini konu edinen bir gazetedir. Radikal gazetesi Kemalist-sol söylemlerin yanı sıra laik söylemleri olan bir gazetedir. Birgün gazetesi ise sosyalist sol söylemleri olan ve magazin haberlerine hemen hemen hiç yer vermeyen, siyasi söylemleri olan bir gazetedir. Bu gazetelerin her biri kendi ideolojik eğilimlerine uygun okur kitlelerine seslenen ulusal gazetelerdir.

Araştırmanın temel aracı olan gazeteler ise Milli Kütüphane'nin Süreli Yayınlar bölümünden temin edilmiştir. Milli Kütüphanede henüz arşivlenmemiş olan sayılara internet ortamından ulaşılmıştır.

3.2. Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırma kapsamına 01.01.2006 – 31.12.2006 tarihleri arasında yayınlanan ve yukarıda adı geçen gazeteler dâhil edilmiştir. Gazetelerin her türlü ekleri, haberleri, reklâm ve fotoğrafları kapsam dışı bırakılmış ve sadece köşe yazıları incelenmiştir.

Araştırmada, ilk olarak 01.01.2006 – 31.12.2006 tarihlerini kapsayan dönemde yayınlanan dört gazetenin her birinin tüm sayıları temin edilmiştir. Toplam 1460 adet olan bu gazetelerin tümü değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu gazetelerde yayınlanan köşe yazıların tümü de çalıma evrenini oluşturmuştur. Bu evrenden, basit yansız örnekleme yaklaşımından biri olan sistematik örnekleme yoluyla örneklem alınmıştır. Çalışma evrenini oluşturan 1460 gazetenin % 10'u örneklem olarak alınarak, toplam 146 adet gazetenin köşe yazıları incelenmek üzere ayrılmıştır.

Dolayısıyla her bir gazete için bir yılda 36 sayı değerlendirmeye tabi tutulmuş ve bu sayıların her birindeki tüm köşe yazıları teker teker incelenmiştir. Çalışma evreninden örneklem alınırken, Ocak ayının ilk gününden başlanmış ve 10'ar gün atlanarak örnekleme girecek sayılar tespit edilmiştir. Bu işlem, gazetelerin 1 Ocak sayısı ile başlamış ardından 11 Ocak ardından 21 Ocak sayıları incelenmek üzere ayrılmıştır. Gazeteler bu şekilde 10'ar gün atlayarak incelenmiştir. İncelemeye alınan diğer gazeteler için de bu işlem teker teker uygulanmıştır. Her bir gazeteden elde edilen örneklem ayrı ayrı dosyalanmıştır.

Sözü edilen bu dört gazeteden örneklem olarak alınan köşe yazıları değerlendirmeye alınmıştır. Hürriyet Gazetesinden 623 adet, Radikal Gazetesinden 461 adet, Birgün Gazetesinden 221 adet ve Zaman Gazetesinden de 315 köşe yazısı değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Dolayısıyla bu dört gazeteden elde edilen toplam 1620 köşe yazısı da önceden belirlenen 8 kategoriye göre teker teker analiz edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Bu çalışma niteliksel yöntemle dayalı betimsel bir araştırmadır. Bu çalışmada verilerin elde edilmesi, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yoluyla yapılmıştır. İçerik analizi, sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22).

İçerik analizi iletişim içeriğinin, genellikle önceden belirlenmiş sınıflamalar (kategoriler) çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir araştırma tekniğidir. İçerik, gazete haberleri veya yazıları olabileceği gibi televizyon haberleri, filmleri, radyo programları, sinema filmleri kısacası her türlü içerik olabilir (Geray, 2006: 147).

İçerik analizi, sözel ve yazılı verilerin sınıflandırıp özetlenmesi, bu verilerin belirli değişken veya kavramlarının ölçülmesi ve belirli anlam çıkarılması için taranarak kategorilere ayrılmasıdır. İçerik analizi gözlemler, mülakatlar, açık uçlu veya kompozisyon tipi cevapların alınacağı sorular, çeşitli testler (projektif testler veya yaratıcılık testleri sonunda elde edilen sözel-yazılı veriler) her çeşit belge, hatıra, mektup, gazete, dergi, kitap, TV-Radyo, yayınları gibi materyallerin analizinde uygulanabilen bir yöntemdir. İçerik analizi, sözel-yazılı verilere sonradan istatistik işlemlerin uygulanabilmesine ve belirli bir kavram, görüş, durum, özellik ya da değişken hakkında önemli bilgiler edinmeye olanak sağlar. Diğer bir deyişle içerik analizi sosyal gerçeği, yani var olan durumu var olduğu şekli ile açığa çıkarmayı sağlamaktadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 21).

İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227). Dolayısıyla içerik analizinde temelde verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçlanır.

Araştırmada içerik analizi türlerinden kategorisel analiz kullanılmıştır. Kategorisel analiz genel olarak belirli bir mesajın önce birimlere bölünmesi ve ardından bu birimlerin önceden saptanmış ölçütlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasıdır. Bu doğrultuda, araştırmanın örneklemini oluşturan köşe yazıları okunmuş, eğilimler belirlenmiş ve köşe yazarlarının konuya ilişkin görüşleri ve genel anlamda gazetenin konuya bakış açısı değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada içerik analizi yönteminin seçilmesinin nedeni, bu yöntemin; yazılı materyal olan gazetelerde verilen mesajlardan bir çıkarımda bulunulabilmemize olanak tanımasıdır. İçerik analizi, kitle iletişim araçlarının verdiği mesajların bir

sınıflamaya tabi tutulup bunların içeriğinin ortaya konmasında büyük fayda, sağlamaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Hedeflenen amaç doğrultusunda öncelikle Türkiye’de yayımlanan bütün ulusal gazeteler incelenmiş ve bunun sonucunda farklı ideolojik eğilimlere ve genel anlamda farklı söylemlere sahip olan Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman Gazeteleri seçilmiştir. Değerlendirmeye tabi tutulan gazetelerden Birgün ve Zaman Gazeteleri, iki ayrı uçtaki farklı düşünceyi simgelerken, Hürriyet ve Radikal Gazeteleri, görece orta çizgide yer alan gazeteler olmaları bakımından farklı kesimleri temsil etmeleri nedeniyle seçilmiştir.

Araştırmaya konu olan bu dört gazete araştırma konusu doğrultusunda taranmış ve amaca uygun olarak bu köşe yazılarının analizinin yapılmasını sağlayacak kategoriler oluşturulmuştur.

Köşe yazılarında bu kategorilere ne oranda değinildiği yüzdeler olarak gösterilmiştir. Daha sonra bu oranlardan ve köşe yazılarının konu ile ilgili söylemlerinden yola çıkılarak içerik yorumlanmıştır. Sözü edilen kategorilere uygun olarak köşe yazılarında kadına karşı; toplumsal, dinsel ve ekonomik yaşamda ve medyada cinsiyetçi yaklaşımların olup olmadığı araştırılmıştır. Bunun yanı sıra köşe yazılarının kadın eğitime, kadın haklarının sorgulanmasına, kadının bilinçlendirilmesine yönelik eylemlere ve çabalara yönelik yaklaşımları analiz edilmiştir.

Analiz edilecek konular, Çizelge1’de gösterildiği gibi kategorilere ayrıldıktan sonra; 1, 2, 3, 4 gibi sayılarla kodlanmıştır. Kodlama; içerik çözümlemesinde, belli bir sınıfa sokacağımız malzemeye, simge veya sayı verilmesidir (Geray, 2006:154). Araştırmada kullanılan temel kategori, 'Köşe Yazılarının Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi' olarak belirlenmiştir. Genel kategori ifade edilebilecek bu kategori, özel alt alanlara bölünmüştür. Özel kategoriler olarak da adlandırılan özel alt alanlar; toplam sekiz temayı içerecek şekilde bölünmüştür.

Özel alt alan olarak belirlenen 1 numaralı kategori; 'Kamusal Yaşamda Kadın' kategorisidir ve iş yaşamı, siyaset, ekonomik ve toplumsal hayat, hukuk, işbölümü, sağlık ve kadın hakları temalarını içermektedir. Bu kategoride, yazarların kamusal yaşamda kadınla ilgili olarak ortaya koyduğu görüşler değerlendirilmiş, bunların cinsiyetçi öğeler içerip içermediği karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur. 2 numaralı kategori 'Kadın ve Şiddet' kategorisidir. Burada da cinsel şiddet, psikolojik ve fiziksel şiddet, töre cinayeti, fuhuş, kapkaç ve suç temaları değerlendirilmiştir. 3 numaralı kategori, 'Medyada Kadın' olarak kodlanmıştır ve bu kategoride, televizyon, gazeteler, dergiler, radyo ve internet ortamında kadına yönelik cinsiyetçi eğilimler olup olmadığı araştırılmıştır. 4 numarası ise 'Din ve Kadın' olarak kodlanarak bunun içine türban, örtünme, din ve ahlak kuralları, İslam'da kadın temaları dâhil edilmiştir.

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, 5 numaralı kategori, 'Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam' olarak kodlanmış ve geleneksel roller, kadına yönelik ataerkil bakış bu kategoride değerlendirilmiştir. 6 numaralı kategoride ise 'Kızların ve Kadınların Eğitimi' incelenmiştir. Burada, okuma yazma etkinlikleri, anne eğitimi, örgün eğitim ve örgün eğitim dışında kalan her türlü etkinlikler temel alınmıştır. 7 numarası ile ise, 'Kadını Bilinçlendirmeye Yönelik Eylemler, Çalışmalar' kategorisini belirlemek üzere kullanılmıştır. Burada ise, kadın haklarını savunmaya yönelik kadın eylemleri, protestolar, toplantılar, çalışmalar konuya dâhil edilmiştir.

En son olarak da 8 numarası ile 'Diğer' olarak isimlendirilen kategori oluşturulmuş ve buraya, diğer kategorilere dâhil edilemeyen öğeler yerleştirilmiştir (Pozitif Ayrımcılık gibi). Kategorilere ayırma işleminde bir tema aynı metin içinde birden çok kere geçtiyse buna sadece tek bir kategori numarası verilmiştir. Kategoriler bu şekilde belirlendikten sonra, her bir gazete bu kategoriler doğrultusunda teker teker taranmıştır. Daha sonra, konuyla ilgili olduğu tespit edilen köşe yazıları ayrılarak bu yazılarda kategorilerin niceliksel olarak kaç defa geçtiği sayılmıştır. Elde edilen veriler, her bir gazete için yüzdeler olarak hesaplanarak çizelgelere yansıtılmıştır. Son olarak bu veriler, kategoriler doğrultusunda yorumlanmak üzere ayrılmış ve niteliksel analize tabi tutulmuştur. Analiz işleminde temel alınan kategoriler ve birimler çizelge 1'de gösterilmiştir.

Çizelge:1 Genel ve Özel Kategoriler

GENEL KATEGORİLER	ÖZEL ALT ALANLAR
Köşe Yazılarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi	<p>1.Kamusal Yaşamda Kadın (iş yaşamı, siyaset, ekonomik ve toplumsal hayat, hukuk, işbölümü, sağlık ve kadın hakları)</p> <p>2.Kadın ve Şiddet (cinsel şiddet, psikolojik ve fiziksel şiddet, töre cinayeti, fuhuş, kapkaç ve suç)</p> <p>3.Medyada Kadın (televizyon, gazeteler, dergiler, radyo ve internet ortamında kadına yönelik cinsiyetçi eğilimler)</p> <p>4.Din ve Kadın (türban, örtünme, din ve ahlak kuralları, İslam'da kadın temaları)</p> <p>5.Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam (geleneksel roller, kadına yönelik ataerkil bakış, toplumda kadına yönelik kalıp yargılar)</p> <p>6. Kızların ve Kadınların Eğitimi (okuma yazma etkinlikleri, anne eğitimi ve her türlü örgün eğitim ve onun dışında kalan etkinlikler vb...)</p> <p>7.Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme Çalışmaları</p> <p>8. Diğer (pozitif ayrımcılık)</p>

BÖLÜM IV.

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, iki aşamada değerlendirilmiştir. Öncelikle her bir gazete için ayrı ayrı sayısal veriler toplanmış ve bu veriler çizelgelere yansıtılmıştır. Bu çizelgelerde, kategorilerin hem köşe yazılarında kaç defa geçtiği ve hem de bu tekrarlanma sayısının yüzdelik değeri bildirilmiştir. Hürriyet Gazetesinden elde edilen veriler Çizelge 2’de, Radikal Gazetesinden elde edilen bulgular Çizelge 3’te, Birgün ve Zaman Gazetelerinden elde edilen bulgular da sırasıyla Çizelge 4 ve 5 ‘te gösterilmiştir.

Elde edilen bulgular; sayısal olarak ifade edildikten sonra, ‘Köşe Yazılarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi’ başlığı altında niteliksel olarak değerlendirilmiştir. Bu aşamada, köşe yazılarında verilen mesajlar, sekiz kategoride incelenmiş, bunların ortak ve farklı yönleri karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

4.1.Gazetelerden Elde Edilen Sayısal Veriler

4.1.1.Hürriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesinden elde edilen sayısal veriler ve yüzdelik oranlar Çizelge 2’ de gösterilmiştir. Buna göre, Hürriyet Gazetesinde, 01.01.2006 – 31.12.2006 tarihleri arasında yayımlanan tüm köşe yazılarından, örneklem olarak alınan toplam 623 köşe yazısı araştırmaya dâhil edilmiştir. Sözü edilen köşe yazıları içinde 32 köşe yazısının araştırmanın konusu ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu köşe yazıları incelenerek verdikleri mesajlar daha önceden belirlenen kategoriler doğrultusunda, sayısal olarak belirlenmiş ve çizelge 2 de sunulmuştur. Bu noktada, bir yıl içinde, Hürriyet’te yayınlanan köşe yazılarının % 5,1’inin; araştırma konusu ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

Hürriyet’te, en çok üzerinde durulan kategori 11 kez olmak üzere ‘Din ve Kadın’ kategori olurken ; ‘Diğer’ olarak kodlanan kategori ile ilgili olarak da hiç mesajın verilmediği saptanmıştır.

Çizelge 2: Hürriyet Gazetesinden Elde Edilen Sayısal Veriler

Genel Kategoriler	Özel Alt Alanlar (Tekrarlanma sayısı)	(% olarak) Toplam 623 köşe yazısı (%100)
Köşe yazılarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi	1. Kamusal Yaşamda Kadın 7 2. Kadın ve Şiddet 8 3. Medyada Kadın 2 4. Din ve Kadın 11 5. Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam 10 6. Kızların ve Kadınların Eğitimi 8 7. Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme Çalışmaları 3 8. Diğer Yok	% 1, 1 % 1, 2 % 0, 3 % 1, 7 % 1, 6 % 1, 2 % 0, 4 % 0

Hürriyet Gazetesinde, elde edilen bulgular yüzdeler olarak değerlendirildiğinde; çizelge 2 de görüldüğü üzere 'Din ve Kadın' kategorisinin % 1,7 oranında gazetede yer alarak üzerinde en çok durulan kategori olduğu saptanmıştır. Bunu takiben 'Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam' kategorisi % 1, 6 oranında gazetede yer bulmuştur. 'Kadın ve Şiddet' ve 'Kızların ve Kadınların Eğitimi' temaları, % 1, 2 ile eşit oranda üzerinde durulan kategoriler olmuştur. 'Kamusal Yaşamda Kadın' kategorisi, % 1, 1 oranında, 'Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme Çalışmaları' kategorisi % 0, 4 ve 'Medyada Kadın' kategorisi ise, % 0, 3 oranında gazetede değerlendirilmiştir. 'Diğer' kategorisine dâhil edilecek veriye rastlanmamıştır.

4.1.2.Radikal Gazetesi

Radikal Gazetesinden elde edilen bulgular, Çizelge 3'te gösterilmiştir. Buna göre, Radikal Gazetesinden 01.01.2006 – 31.12.2006 tarihleri arasında yayımlanan köşe yazılarından, örneklem olarak alınan toplam 461 köşe yazısı incelemeye dâhil edilmiştir. Sözü edilen süre içerisinde Radikal'de toplam 20 köşe yazısında konuyla

ilgili değerlendirmeler olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla bir yıl içinde Radikal'de yayınlanan ke yazılarının % 4,3' ünün araştırma konusu ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 3: Radikal Gazetesinden Elde Edilen Sayısal Veriler

Genel Kategoriler	zel Alt Alanlar (Tekrarlanma Sayısı)	(% olarak) Toplam 461 ke yazısı (% 100)
Ke yazılarında Toplumsal cinsiyet ve Kadın Eğitimi	1. Kamusal Yaşamda Kadın 4 2. Kadın ve şiddet 7 3. Medyada Kadın 4 4. Din ve Kadın 6 5. Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam 4 6. Kızların ve Kadınların Eğitimi 2 7. Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme alışmaları 1 8. Diğer 2	% 0, 8 % 1, 5 % 0, 8 % 1, 3 % 0, 8 % 0, 4 % 0, 2 % 0, 4

Tabloda grldğu üzere; Radikal'de en çok değinilen kategori, % 1, 5 oranı ile 'Kadın ve şiddet' kategorisi olmuş bunu % 1, 3 oranı ile 'Din ve Kadın' kategorisi izlemiştir. Radikalde, 'Kamusal Yaşamda Kadın', 'Medyada Kadın' ve 'Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam' kategorileri % 0, 8 ile eşit oranda yer bulmuştur. Öte yandan, 'Kızların ve Kadınların Eğitimi' ve 'Diğer' kategorileri de % 0, 2 ile eşit oranda bu gazetede yer almıştır.'Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme alışmaları' kategorisi ise, % 0, 2 oranı ile değinilen kategori olmuştur.

4.1.3. Birgün Gazetesi

Birgün Gazetesinden elde edilen veriler Çizelge 4'te gösterilmiştir. Buna göre, Birgün Gazetesinden 01.01.2006 – 31.12.2006 tarihleri arasında yayınlanan köşe yazılarından, örneklem olarak alınan toplam 221 köşe yazısı incelemeye dâhil edilmiştir. Sözü edilen köşe yazıları içerisinde Birgün Gazetesinde toplam 10 köşe yazısının konu ile ilgili olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla bir yıl içinde Birgün Gazetesinde 221 köşe yazısının % 4, 5'i nin konuyla ilintili olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4: Birgün Gazetesinden Elde Edilen Sayısal Veriler

Genel Kategoriler	Özel Alt Alanlar (Tekrarlanma Sayısı)	(% olarak) Toplam 221 Köşe Yazısı (%100)
Köşe Yazılarında Kadın ve Toplumsal Cinsiyet	1. Kamusal Yaşamda Kadın 4 2. Kadın ve Şiddet 3 3. Medyada Kadın 2 4. Din ve Kadın 3 5. Geleneklere Dayalı Toplumsal Y. 2 6. Kızların ve Kadınların Eğitimi 3 7. Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme Çalışmaları 2 8. Diğer yok	% 1, 8 % 1, 3 % 0, 9 % 1, 3 % 0, 9 % 1, 3 % 0, 9 % 0

Elde edilen veriler, yüzdeler olarak değerlendirildiğinde Birgün gazetesinin ağırlıklı olarak 'Kamusal Yaşamda Kadın' kategorisi üzerinde durduğunu göstermektedir. Birgün'de % 1, 8 oranında bu kategori ele alınırken, bunu % 1, 3 oranı ile 'Kadın ve Şiddet', 'Din ve Kadın' ve 'Kızların ve Kadınların Eğitimi' kategorileri eşit oranda Birgün'de yer bulmuştur. Bunun dışında 'Medyada Kadın' ve

'Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme Çalışmaları' kategorileri, % 0, 9 ile eşit oranda ele alınmıştır. 'Diğer' kategorisi ise gazetede hiç yer bulmamıştır.

4.1.4.Zaman Gazetesi

Zaman Gazetesinden elde edilen sayısal veriler, Çizelge 5'te gösterilmiştir. Buna göre, Zaman Gazetesinden 01.01.2006 – 31.12.2006 tarihleri arasında yayımlanan köşe yazılarından örneklem olarak alınan toplam 315 köşe yazısı incelemeye dâhil edilmiştir. Sözü edilen köşe yazıları içerisinde Zaman Gazetesinde konu ile ilgili toplam 27 köşe yazısının konuyla ilgili olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla Zaman Gazetesinde bir yıl içinde yayınlanan yazıların % 8,5 'inin araştırma konusu ile ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 5: Zaman Gazetesinden Elde Edilen Sayısal Veriler

Genel Kategoriler	Özel Alt Alanlar (Tekrarlanma Sayısı)	(% olarak) Toplam 315 köşe yazısı (%100)
Köşe yazılarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi	1. Kamusal Yaşamda Kadın 2 2. Kadın ve Şiddet yok 3. Medyada Kadın 5 4. Din ve Kadın 11 5. Geleneklere Dayalı Toplumsal Y 6 6. Kızların ve Kadınların Eğitimi 6 7. Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme Çalışmaları yok 8. Diğer yok	% 0, 6 % 0 % 1, 5 % 3, 4 % 1, 9 % 1, 9 % 0 % 0

Zaman Gazetesinden elde edilen veriler yüzdeler olarak değerlendirildiğinde; 'Din ve Kadın' kategorisi,% 3, 4 oranla üzerinde en çok durulan kategori olmuştur. Bunu takiben 'Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam' ve 'Kızların ve Kadınların Eğitimi' % 1, 9 oranında, 'Medyada Kadın' kategorisi ise, % 1, 5 oranında gazetede yer bulmuştur. Zaman'da 'Kamusal Yaşamda Kadın' kategorisi % 0, 6 oranında ele alınmıştır. Öte yandan gazetede, 'Kadın ve Şiddet', 'Kadın Haklarını Sorgulamaya Yönelik Bilinçlendirme Çalışmaları' ve 'Diğer' kategorileri, hiç yer almamıştır

Sonuç itibarıyla, değerlendirmeye tabi tutulan dört gazeteden elde edilen bu sayısal veriler, her bir gazetenin kendi ideolojik yapısı çerçevesinde hangi konular üzerinde ağırlıklı olarak durduğunu ortaya koymaktadır. Bu da okuyucuya belli bir konuya ilişkin mesajların ne kadar sıklıkta verildiğinin ve dolayısıyla hangi tür mesajların pekiştirildiğinin sayısal olarak görülmesini sağlamaktadır.

4.2. Köşe Yazılarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular nitel değerlendirmeye tabi tutulmuş ve yazarların mesajları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen veriler, 'Köşe Yazılarında Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Eğitimi' başlığı altında 'özel alt alanlar' olarak belirlenen toplam sekiz alt kategoriye ayrılmıştır. Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman gazetelerinin her biri için bu sekiz kategori ayrı ayrı incelenmiş ve verilen mesajlardaki benzerlik ve farklılıklar karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur. Genel olarak gazetelerin verdiği mesajlar; kadın eğitime yaklaşımları bakımından ve genel olarak yazarların söylemlerinde cinsiyetçi öğelerin bulunup bulunmaması bakımından incelenmiştir.

4.2.1.Kamusal Yaşamda Kadın

Kamusal yaşamda kadın kategorisi, kadının iş yaşamı, siyaset, ekonomik ve toplumsal hayat, hukuk, alanlarında ele alındığı kategoridir. Kamusal alana ilişkin elde edilen veriler, erkeklerin bu alanda iktidar olarak görüldüğünü; kadınların ise daha geri plandaki özel alan olarak görülen ev ile özdeşleştirildiklerini göstermektedir. Kadının konumu, özel alan - kamusal alan ayrımıyla somutlaşmaktadır. Bir başka

anlatımla kadın özel alanla tanımlanmaktadır. Erkeklerin egemen olduğu kamusal alana çıkamayan, özel alanla özdeşleşen kadınlardan söz edilmektedir. Buna karşılık, kadınların özel alanda da egemen olmadıkları belirtilmektedir. Egemen olmak bir yana, eşitlik temeline dayanan bir ilişki içinde de değildirler (Çitçi, 1998: 87).

Toplumsal yaşamda, söz sahibi olmak isteyen, özel alan dışında var olmak isteyen kadınlar ise görece pasif ve ikincil işlere uygun bulunmaktadır. Kandiyotti'ye (1997) göre, Türkiye'de kadınların kamu yaşamına girmesi, kadınların cinsiyetsiz olması ve hatta erkeksi olması ile meşruluk kazanmıştır. Kandiyotti bunu şöyle ifade etmektedir: (Kandiyotti, 1997:179).

Cinsiyet temelinde kesin şekilde ayrılmış, erkek şerefine kadınların davranışlarıyla yakından bağlı olduğu bir toplumda, kadınların kamu yaşamına katılmaları ancak, saygınlıklarını koruma ve erkeklere kendilerini cinsel nesne olarak sunmama yönünde verdikleri kuvvetli işaretlerle mümkün olabilirdi. Cumhuriyet'in peçesiz 'yeni kadını' kimliğine yeni sınırlar çizen davranış kuralları benimsedi: Koyu renkli kostüm, kısa saç ve makyajsız yüz. Bu yalnız kendilerini çalışma hayatına adanmış kadınların süse ayıracak zamanlarının olmadığını göstermekle kalmıyor aynı zamanda güçlü bir sembolik zırh görevi görüyordu.

Kadınların ev dışında yeni toplumsal kimlik kazanmaları, cinsel kimliklerinden arınmaları ile paralel gelişmektedir. Özellikle Simone de Beauvoir'ın temsil ettiği eşitlikçi liberal feminizme göre, kadının özgürleşmesi dişiliğinin (biyolojisinin, doğasının) getirdiği esaretten kurtulmasıyla eşdeğerdir; kadın, özel aile alanından kamusal çalışma alanına çıkmasıyla kadınlığından kurtulacak, insanlık mertebesine erişecektir (Göle, 2004: 108).

Elde edilen verilere göre bu kategori, araştırma kapsamındaki dört gazeteden, en çok Birgün Gazetesinde yer bulmuştur. Birgün Gazetelerinde bu oran; % 1,8 oranında, Hürriyet'te % 1,1 oranında ele alınıp incelenirken, Radikal'de % 0,8 oranında yer almıştır. Diğer üç gazeteye göre kadının kamusal yaşamdaki konumu kategorisinin en az işlendiği gazete, % 0,6 oranı ile Zaman olmuştur.

İncelenen gazetelerden; Hürriyet ve Radikal Gazetelerinde, köşe yazarları benzer şekilde liberal bir söylem çerçevesinde ve modernleşme bağlamında, kadının kamusal alanda erkekler gibi var olması gerektiğini vurgulamıştır. Örneğin Hürriyet Gazetesi yazarlarında, Mehmet Y.Yılmaz, 30 Haziran tarihli köşe yazısında, kızların

erkeklerden daha çok çalışmak zorunda olmasını, her iki cinse aynı olanakların tanınmamasına bağlayarak kızların buna mecbur kaldığının altını çizmiştir:

...Bizi farklı kılan kadınlardır. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ni bu yıl bitiren öğrenciler arasında bölümlerinde ilk üç dereceyi alan öğrencilerin tümü kız öğrenciler oldu...Aydın Doğan Vakfı'nın basın-yayın fakülteleri öğrencileri arasında düzenlediği yarışmalarda da dikkatimi çeken bir durum bu. Ödüllerin çoğunu genellikle kız öğrenciler kazanıyor. Bunu sadece kızların çalışkan, erkeklerin tembel olmalarıyla açıklayabilmek mümkün değil diye düşünüyorum. Evet, kızlar daha çok çalışıyorlar; çünkü günümüzün erkek dünyasında önyargıları yıkarak, sıyrılıp öne çıkabilmeleri ancak böyle mümkün olabiliyor. Öte yandan Türkiye, siyaset dışı tüm alanlarda kadınların öne çıkmaya başladıkları bir ülke oldu (Mehmet Y.Yılmaz, 30 Haziran 2006, Hürriyet).

Yılmaz yazısında; kızların, başarılı olmak için ve iyi bir meslek sahibi olabilmek için çok çalışmak zorunda olduğunu belirterek 'Toplumsal hiyerarşide önemli görevlerin, iyi mesleklerin ve kariyer sahibi olmanın; erkeklere mal edildiği ve dolayısıyla başarılı olmanın bir erkek vasfı olduğu' anlayışını ortaya koymaktadır. Kadınlar eğitim ve iş yaşamında başarılı olduklarında bu durum 'sıra dışı', 'olağanüstü' örnekler olarak, kadının kendisi de 'süper kadın' olarak sunulmaktadır (Binark ve Gencel-Bek, 2000: 12).

Kamusal yaşamda kadın kategorisinde köşe yazarlarının yoğunluklu olarak değindikleri, 'siyasette kadın olgusu' teması, Zaman Gazetesi hariç incelenen üç gazetede de vurgulanan ortak tema olmuştur. Zaman Gazetesinin bu temaya hiç değinmediği görülmüştür. Genel olarak, siyaset en erkeksi uğraşlardan birisi olarak bir erkek dünyası olarak değerlendirilmektedir. Hatta bu yargı kadınlar üzerinde bile etkili olmaktadır (Çitçi,1998: 92). Siyasetin, eril bir alan olarak görülmesi, köşe yazılarına da yansımıştır. Hürriyet, Radikal ve Birgün Gazetelerinde de köşe yazarlarının dikkatini çeken temel nokta, meclisteki kadın oranının yetersizliğidir. Örneğin Radikal Gazetesinde Altan Öymen, 12 Mart tarihli yazısında, meclisteki kadın oranının yetersizliğine ilişkin şöyle yazmıştır:

Meclisteki kadın oranı açısından 187 dünya ülkesi arasında, 165'inci sıradayız. Bizim ardımızdaki sıralamada İran'dan Mısır'a, Umman'dan Kuveyt'e kadar bölgemizdeki ülkeler ile bazı ada devletleri var. Oranı artırmamızın çaresi, siyasi partilerin elinde... Biz bundan, Avrupa Birliği'ne üye ve katılımcı aday olan 29 ülkenin durumuyla ilgili bilgileri almış ve karşılaştırmıştık. Sonuç malum: Meclislerindeki kadın üye oranı 'yüzde 45.3'e kadar yükselen 29 ülke arasında Türkiye, yüzde 4,4 oranıyla sonuncu sırada... Bizden başka, oranları yüzde 10'un altında olan sadece iki ülke var. Onların da birinin (Macaristan'ın) oranı yüzde 9,1, ötekinin (Malta'nın) yüzde 9,2.Yani oranımız, bizden sonraki en düşük oranların yarısından daha düşük... Ülkemizde 3216 belediye başkanı

var. Sadece 20 'si kadın. Yani yüzde 0,6 'sı yani binde 6'sı...(Altan Öymen, 12 Mart 2006, Radikal).

Öymen, 1930'da kadınlara belediye başkanı olma şansı tanınmış bir ülkede kadının siyasi yaşamdan bu kadar uzak olmasının ülkemize yakışmadığını belirterek önlem alınması gerektiğini ifade etmektedir. Çitçi'nin belirttiği gibi, Türkiye'de kadının değişmezleri arasında siyasal yaşamdaki marjinalliği bulunmaktadır. Yasal eşitliğin gerçek eşitliği sağlamayacağı da en somut biçimde siyasal düzlemde gözlenebilmektedir. Siyasal katılmanın yasal eşitlik boyutu gerçekleşmişken, siyasal açıdan değer taşıyan kaynaklara sahip olmak bakımından kadınların bilinen dezavantajları bireysel düzeyde kadınların önündeki en önemli engeli oluşturmakta, bir başka anlatımla diğer alanlardaki eşitsizlikler siyasal düzleme katlanarak yansımaktadır (Çitçi, 1998: 92). Dolayısıyla kadının siyasetteki varlığı günümüzde halen yadırganmaktadır. Hürriyet Gazetesinde, Gila Benmayor'un köşesinde de siyasi yaşamda kadının geri planda olması durumunun sadece ülkemizde değil, dünyanın farklı bölgelerinde de sürmekte olduğu vurgulanmıştır.

Avrupa'da da kadın sorunlarında alınacak yol uzun. Aile içi şiddetten tutun ücret uçurumuna kadar" diyor. Özel sektörde erkek ile kadın arasındaki ücret uçurumu yüzde 20 ile 25 arasında dediğine göre. Ücret eşitsizliğini önleyecek yasalar var ama uygulanmıyor. "Avrupa'da da kadının zirveye tırmanması çok zor "diyor.Kendisinden örnek veriyor.Avusturya başkanlık seçimlerine adaylığını koymuş.Yüzde 3 gibi küçük bir farkla kaybetmiş.Bu gün net bir şekilde "Erkekler başkan olmama izin vermedi" diyor. (Gila Benmayor, Hürriyet 17 Kasım 2006).

Kadınların siyasi yaşamdaki etkinliğine ilişkin Birgün Gazetesinde ise Yaşar Seyman Asmin'in yaklaşımı diğer yazarlardan farklı bulunmuştur. Asmin, siyasette kadının niceliksel olarak yetersiz olması bir yana, var olanların da erkekler tarafından bastırıldığını, geri plandaki işlerde çalıştırıldığını vurgulamakla dışında, kadının ön plana geçip bu cinsiyetçi hiyerarşiyi ortadan kaldırmak gerektiği yönünde bir mesaj vermektedir:

23.Dönem 1.yasama yılında yüce Meclis'imizi bir kadın başkanın yönetmesi umuduyla yazımı noktılıyor, kadınların başkanlık divanlarında yazman üye olmaktan kurtulacakları günü bekliyorum...Sizce de o gün gelmedi mi? (Yaşar Seyman Asmin, Birgün, 08 Ekim, 2006)

Asmin, siyasi yaşamdaki erkek egemen yapılanmayı değiştirerek kadının pasif, ikincil işler yapmaktan kurtulup siyasette aktif katılım sağlayabilecek bir duruma gelmesi gerektiğinin altını çizerek, niceliksel bir kadın artışının siyasi yaşamda cinsiyetçiliği ortadan kaldırmayacağını ifade etmiştir. Ancak yine de kadınların bir meslek sahibi olması ya da siyasette yer alması, onların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin nispeten dışında konumlanmasına neden olduğunu belirtmek gerekir.

Öte yandan, kadının ekonomik hayata katılımı; bu kategoride değerlendirilen temalardan biridir Birgün Gazetesindeki köşesinde Nazım Alpman, cinsiyetçi işbölümünü eleştirdiği köşe yazısında, 1.Uluslar Arası Sınıf Öğretmenliği Kongresinde Buca Eğitim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Enver Tahir Rıza'nın, "kadın öğretmenlerin erkek öğrencilere iyi örnek olamayacağı" yönündeki açıklamasını kınadığı yazısını şöyle devam ettirmektedir:

...Cumhuriyetin ilanından 83 yıl sonra Bağdat Üniversitesi çıkışlı bir akademisyen eğitimci, kadın öğretmenler ile erkek öğrenciler arasında derin bir kama sokmak cesaretini gösteriyor. Üstelik bunu kadın öğretmenleri aşağılayarak yapıyor. Bu skandal, kapalı kapılar ardında sessizlikle geçiştiriliyor (Nazım Alpman, Bir gün, 21 Nisan, 2006).

Alpman, bu durumu bir skandal olarak nitelendirerek kadınlara iş yaşamındaki olumsuz algılanışını ve bunun üzerinde çok fazla durulmamasını dikkat çekmeden sessizlik içinde geçiştirilmesini ve eleştirmektedir. Ekonomik alandaki kadın araştırmalarında karşılaşılan önemli bir sorun, ekonominin tümünde ve çalışma yaşamı olarak tanımlanan alanlarda konunun 'örtülü bir biçimde' erkek cinsiyeti özne alınarak işlenmiş olmasıdır. Bu bakımdan, ekonomide kadın çalışmasının büyük bölümü görmezlikten gelinmektedir (Atlı ve Özvarış, 1998: 81). İş yaşamında cinsiyetçilik eleştirisi aynı gazetenin başka bir yazarı olan Selçuk Candansayar tarafından da köşe yazısına konu edilmiştir. Candansayar, 17 Aralık tarihli yazısında; özellikle doktorluk, öğretmenlik gibi cinsiyetsizliği temel alması gereken mesleklerde yaşanan sorunları ele aldığı yazısında şöyle söylemektedir:

...Bir yanda kız çocuğunun öğretmeni ya da doktoru erkek olduğunda kafasında 'acaba' kuşkusunu taşıma riski taşıyan ana babalar, diğer yanda hekimlik gibi cinsiyetsizliği temel alması gereken bir meslekte cinsiyet ayrımı nedeniyle sakat kalan hastalar... (Selçuk Candansayar, Birgün 17 Aralık, 2006).

Öte yandan cinsiyetçi iş bölümü üzerine Radikal Gazetesinde Türker Alkan da Japonya Büyükelçisi Solmaz Ünaydın'ın cinsiyetinden dolayı yıllarca büyükelçi yapılmadığı yönündeki açıklamalarını tartışmaktadır:

Dışişlerinde kadına şans verilmiyor. Japonya Büyükelçisi Solmaz Ünaydın: Kadınım diye tam sekiz yıl büyükelçi yapmadılar!"...Erkekler üç- dört yılda büyükelçi olurken, Bayan Solmaz sekiz yılda olmuş! .Sayın Ünaydın haklıdır, dışişleri oturmuş gelenekleri olan bir kurumdur ve kadınlar açısından aşılması gereken zorluklar daha fazladır. Ama şunu da eklemek lazım: Bütün ülkelerde diplomasi mesleği kadınlar için çetin engellerle doludur. Büyükelçi olan kadın sayısı bütün ülkelerde çok azdır ve çetin bir uğraş sonucunda elde edilir. Bütün bunları, Solmaz hanım gibi kadınların mesleki ilerlemesini zorlaştıranları haklı çıkarmak için söyleyemiyorum elbette. (Türker Alkan, Radikal, 29 Ağustos 2006).

Alkan; 'erkeklerin bile' çok zor olduğunu belirttiği büyükelçilik statüsünü kazanmada yoğun çabalar sarf ettiğini bildirerek böyle bir konuma talip olan bir kadının durumunun çok daha zor olacağını ortaya koymaktadır. Alkan, Solmaz Hanımı haklı bulurken bir yandan cinsiyetçi bir yaklaşıma girmemeye çabalarken, bir yandan da, 'tüm dünyada böyle' diyerek bu durumu normalleştirerek cinsiyetçi yaklaşımları kabul eden bir yaklaşım sergilemiştir. Connell'in belirttiği gibi; "Ruth Cavendish, bir araştırmasında, kadınlara ve erkeklere bölüştürülen işler arasındaki neredeyse mutlak ayrımı göstermiştir: Daha iyi bir iş için sahip olmanız gereken tek nitelik, erkek olmak" (Connell, 2006: 141). Radikal Gazetesinde Metin Ercan ise, kadınların iş yaşamında, aldıkları ücretlerin düşüklüğünü, Avrupa Komisyonunun araştırması doğrultusunda ortaya koymuştur.

Avrupa Komisyonunun bir çalışmasına göre Avrupa Birliği genelinde kadınların ortalama maaşları erkeklere göre yüzde 15 oranında düşük. Başka bir çalışmada ise İngiltere'deki maaş farklılığının yüzde 17 oranında olduğu saptanmış. Amerika'da ise söz konusu fark yüzde 20 civarında. Söz konusu farklılığın sebepleri ise çeşitli (Metin Ercan,22 Mart 2006, Radikal).

Kadınların, düşük ücretli, az beceri isteyen, kısmi zamanlı, geçici ve kayıt dışı işlerde istihdamı, kadınlarla erkekler arasındaki ücret ortalamasını daha da artırmıştır. Örneğin Türkiye'de özel kesimde kadınların ücret ortalaması erkeklerinkinin ancak yarısı kadardır. Kadınların kayıt dışı sektörlerde, düzensiz işlerde (fason iş yapma, evde çalışma, kısmi zamanlı çalışma) çalıştırılmaları, onların düşük ücret, olumsuz koşullar ve sosyal güvenceden yoksun durumda istihdamını ortaya çıkarmıştır(1.Eğitim-Sen Kadın Kurultayı, 2004: 54). Ücretli işgücü

piyasalarında kadının konumu incelendiğinde, aynı mesleği yürüten kadın ve erkek çalışan, aynı toplumsal kategoride yer almaları nedeniyle eşitmiş gibi algılanırken; kadının daha aşağı bir konumda olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu uygulamalar çalışma yaşamında cinsiyetçilik olarak yansımaktadır (Atlı ve Özvarış,1998: 81).

Toplumsal yaşamda, kadınların erkeklerden daha çok bedel ödemesi gerektiği ve toplumu ayakta tuttuğu düşüncesi çerçevesinde, Birgün Gazetesi yazarlarında Uğur Cilasun, tüm dünyada, savaşın, yokluğun, sıkıntının bedelini kadınların ödediğini, 'enkaz kadınları' başlığını verdiği yazısında dile getirmektedir.

...Sıra enkazı kaldırmaya gelecek. İş gene kadınlara düşecek. Almanya'nın 'enkaz kadınlarına', şimdi Filistin'in, Lübnan'ın, Irak'ın ve hatta İsrail'in enkaz kadınları eklenecek. Kadınlar hazırlanın. Bu yeni dünya için yine siz ağlayacaksınız, yine siz taş taşıyacaksınız (Uğur Cilasun, 30 Temmuz 2006, Bir gün).

İkinci savaşta, Almanya bombardımanında yıkıldığında, erkekler öldüğü için, kalan enkazı kaldırmak kadınlara düşmüş ve kadınlar yıllarca yıkıntıları kaldırmak, ülkeyi onarmak zorunda kalmışlar ve bu kuşağa da enkaz kadınları denilmiştir. Enkaz kadını terimini Cilasun, tüm dünyaya uyarlayarak, dünyanın her bölgesinde kadının yıkıntılar arasında her şeyi yeniden yaratmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Birgün Gazetesinde Ozan Ceyhun ise insan hakları bağlamında ortaya konulan hakların, ayırım yapılmadan kadınlara da tanınmasının önemini vurgulamıştır:

...Hukuk devleti prensiplerine bağlı, insan haklarını ayaklar altına almayan, demokrasinin tam olarak yaşandığı bir Türkiye'yi çoğumuz istiyoruz. Ancak bu saydıklarımızın olduğu ortamda tüm bu hakların ailelerin kadın üyeleri için de geçerli olduğunu galiba Türkiye insanına sabırla anlatmamız şart (Ozan Ceyhun, Birgün, 21 Nisan, 2006).

Birgün Gazetesinde, aynı yaklaşım, Serdar Şen'in 12 Mart tarihli yazısında da dile getirilmektedir. Kadın ve erkeklerin eşit olması gerektiğine dair söylemin sistem içinde olması gerektiğini eleştiren Şen, kadınların böyle bir sistemde eşitlik talebinin çok yerinde olmadığını ifade ettiği yazısını şöyle sürdürmektedir:

Bağlamından koparılan eşitlik tanımları bazen başka olumsuzlukların kaynağına dönüşebiliyor. Resmi söylemdeki yasal eşitlik de kimi zaman böylesi bir işlev görüyor. Yasal eşitlik, kazanılabilecek en kolay zaferlerden birisi belki de. Fakat bu eşitliğin nasıl bir sonuca yol açacağını, hangi kültürü beslediğini de öngörmek gerekir. Baskıcı, otoriter, hiyerarşik, militarist, ötekileştiren, sömüren, ezen, yok eden... İnsansızlaşmış- ruhsuz bir sisteme kadınların dâhil edilerek eşitliğin sağlanmasını beklemek hayalden

başka bir şey değildir. Kadın erkek eşitliğinden dem vuran resmi propagandaya çocukluk yıllarından itibaren maruz kalmayanımız yoktur. Herhalde gösterilen hedeflere ulaşmak için çabalamanın ne kadar erdemli bir iş olduğunu çoğumuz düşünmüşüzdür. Yine, geçen zaman içinde, aslında vaat edilen eşitliğin, verili sistem içinde olması gerektiğine dair bir ideolojik bombardımanla yıllarımızı geçirdiğimizi anlamayanımız yoktur sanırım. Aynı zamanda kendi adıma şablonlara dayalı mekanik hiçbir çözüm önerisinin de çıkış olmadığını öğrendim (Serdar Şen, 12 Mart 2006, Birgün).

Zaman Gazetesinde kadın özel alanda görülmüş fakat İslami yaşam tarzına uygun olduğu takdirde, kadının kamusal yaşamda bulunmasına izin verilmiştir. Zaman'da siyasi yaşamda, iş yaşamında kadından söz edilmemiş olması bunu doğrular niteliktedir. İslami geleneklerde mecbur kalmadıkça kadının kamusal alanda bulunması, çalışması hoş karşılanmamaktadır. Kadın eğitim aldıysa ve çalışmak durumundaysa, İslama uygun yaşaması, dinine bağlı olması ve bu nedenle de çalışma yaşamında türlü sorunlarla karşılaştığı halde bundan taviz vermemesi durumunda kamusal yaşamda bulunmasında sakınca görülmemektedir. Göle'nin belirttiği gibi, kentsel mekânda olsun, kamusal (eğitim, çalışma, siyaset) alanda olsun, kadının özgürlüğünün bedeli, toplumsal düzeni tehdit olarak algılanan 'dişiliğinin', hatta bireyselliğinin bastırılmasıdır (Göle,2004:109). Zaman yazarlarından Nevval Sevindi, kadının kamusal alandan dışlanması taraftarı değildir. Örneğin Atatürk'ün Konya kadınlarıyla yaptığı konuşmadan örnek vererek kadın- erkek eşitliğinin gerekliliğini belirtir:

Atatürk'ün... Konya kadınları ile yaptığı konuşma 1923 tarihli:'Türkiye mütemeddin bir millet olamaz; çünkü Türkiye halkı iki parçadan mürekkeptir. Kadın ve erkek diye iki kısma ayrılmıştır, hâlbuki bir heyet-i içtimaiye aynı gayeye bütün kadınları ve erkekleriyle beraber yürümezse terakki ve temeddün etmesine imkân-ı fenni ve ihtimal-i ilmi yoktur. Efendiler bir noktayı izah etmeliyim, efendiler dediğim zaman hanımefendiler ve beyefendiler demektir'.Yani Atatürk hiçbir ilerlemenin kadın-erkek birlikte olmadan gerçekleşmeyeceğini açık seçik söylemiştir (Nevval Sevindi, 28 Ekim 2006, Zaman)

Şahin Alpay Zamandaki köşesinde cinsler arası eşitliğin, kadına tanınan hakların, diğer Müslüman ülkelerden daha ilerde olmasına rağmen, bu hakların uygulanmasında her türlü bağnazlıklar ve törelerin büyük engel oluşturduğunu ifade etmektedir:

Norris ve Inglehart'ın ekonomik bakımdan "sanayileşmiş ülkeler", siyasi bakımdan ise "yarı demokrasiler" kategorisinde ele aldıkları Türkiye'nin Müslüman çoğunluklu ülkeler arasında kadın hakları, kadınlara fırsat eşitliği sağlanması ve kadınların toplum hayatına katılmaları alanında en ileri gitmiş ülke olduğu herhalde yadsınamaz. Yine de

Türkiye’de dahi gerek İslami, gerekse laikçi bağnazlıklar yanında kimi törelerin cinsler arasında adaletin sağlanmasının önünde büyük engeller oluşturduğu aynı ölçüde aşikâr (Şahin Alpay, Zaman, 28 Ekim 2006).

Alpay, ülkemizde kadın hakları ve kadınların toplumsal taşama katılmaları noktalarında, yaşanan sıkıntıların Laikçiler ve töreler kaynaklı olduğunun da altını çizmektedir. Bu noktada genel olarak bir değerlendirme yapıldığında görülen şudur ki; her bir gazete kendi politik yapısına uygun olarak kadınların kamusal yaşamda yer alınışına ilişkin mesajlar vermiştir. Bu verilen mesajlar, okuyucuların ve özellikle kadınların düşüncelerini bu doğrultuda biçimlendirmektedir. Zaman Gazetesinde İslami ideoloji eksenli mesajlar verildiği ve kadının kamusal yaşamda var olmasının ancak İslami yaşam tarzı çerçevesinde olması gerektiğine yönelik mesajlar dikkat çekmektedir. Bunun dışında kamusal yaşama ilişkin kadından söz edilmemiştir. Hürriyet ve Radikalde ise, liberal bir çerçevede kamusal yaşamda kadının cinsiyetçilikle karşı karşıya kaldığı ortaya konmuş, Türkiye ve Dünya ölçeğindeki araştırmalar ışığında kadınların geri kalmışlığı ifade edilmiştir. Birgün’de ise kadının kamusal yaşamdaki konumuna ilişkin, diğer gazetelere oranla toplumsal cinsiyete daha duyarlı vurgulamalar yapıldığı görülmüştür. İncelenen gazeteler içinde Birgün Gazetesinde cinsiyetçi yaklaşımlarla karşılaşılmamıştır.

Genel olarak bakıldığında; Kandiyotti’nin belirttiği gibi, her durumda, kadınların konumunu belirleyen öğeler aynıdır; çocuk doğurma ve yaşlanma. Kadının üretimdeki yeri ne olursa olsun, katkısı büyük oranda yok sayılıyor ve uzmanlık gerektiren uğraşlarla, kamusal alanla ilgili işler, erkeklerin elinde olmaya devam etmektedir (Kandiyotti, 1997: 45).

4.2.2. Kadın ve Şiddet

Kadına yönelik şiddet; cinsiyete dayanan, kadını inciten ona ızdırap veren fiziksel, cinsel, zihinsel hasarlarla sonuçlanan veya sonuçlanma olasılığı bulunan, kamusal alanda ya da özel yaşamında ona baskı uygulanması ve özgürlüklerinin keyfi olarak kısıtlanmasına neden olan her türlü davranıştır (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2006: 90). Tüm dünyada ve Türkiye’de kadınların şiddet nesnesi olarak görüldüğü, en başta ev içinden başlamak üzere; toplumda dayak, namus, töre

cinayeti, kapkaç psikolojik, cinsel, ekonomik, fiziksel şiddet, süreçlerine sıklıkla maruz kaldığı bilinmektedir.

Araştırma kapsamındaki gazetelerin elde edilen verilere göre kadın ve şiddet kategorisi Radikal'de % 1,5, Birgün Gazetesinde ise % 1,3 oranında yer bulmuştur. Hürriyette bu oran %1,2 olurken; Zaman'da konuya ait herhangi bir bulguya rastlanmaması dikkat çekici bulunmuştur. Dolayısıyla incelenen gazeteler içinde bu temaya en çok değinen Radikal Gazetesi olmuş, bunu Birgün Gazetesi izlemiş olmakla birlikte, Hürriyet bu gazeteleri takip etmiştir. Zaman Gazetesinde ise incelemeye dâhil edilen köşe yazıları içinde, konuya hiç temas edilmediği tespit edilmiştir.

Hürriyet Gazetesinde köşe yazarlarının en çok üzerinde durduğu nokta, kadınların maruz kaldıkları namus, töre cinayetleri olmuştur Hürriyet yazarları genel olarak bu sorunun toplumsal bir yara olduğu ve 'gelenek-görenek' çerçevesinde dokunulmazlıklar taşıdığı fikri üzerinde birleşmektedirler. Hürriyet'te kadınların maruz kaldıkları diğer şiddet türleri, kapkaç kurbanı olma, psikolojik şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet, baskı, fiziksel şiddet, fuhuşa zorlama gibi temalara hemen hemen hiç yer verilmemiştir ya da bu temalar, yazarlar tarafından görmezlikten gelinmiştir. Hürriyet'te kadının şiddet nesnesi olması konusu; genel olarak Doğuya özgü bir mesele, geleneksel bir sorun olarak yansıtılmakla birlikte ataerkil toplum yapısının, kadına yönelik şiddetin temel kaynağı olduğu, açıkça belirtilmemiştir.

Kadına yönelik şiddetin en uç noktası; kadının en temel hakkı olan yaşama hakkını elinden alan ve namus gerekçesiyle işlenen cinayetlerdir. Cinayetlerin temel nedeni olan namus kavramı, toplumda genel olarak kadın bedeni üzerinden algılanmaktadır. Namus kadınların günlük yaşam pratikleri, eğitim görme, evlenme, sevdiği kişiye kaçma, boşanma gibi konular üzerinden ifade edilmektedir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2006: 90). Dolayısıyla namus kavramı altında kadının yaşamı sürekli denetlenmekte, ona karar verme ve seçme özgürlüğü tanınmamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği olarak yansıyan bu durum beraberinde namus adına işlenen cinayetleri getirmektedir. Namus cinayetleri, kadını kontrol altında tutmanın ve erkeğin hâkimiyetini vurgulamanın en çarpıcı görüntüsüdür.

Kandiyotti, toplumu oluşturan bireylerin, kadın cinselliği ya da namusu söz konusu olduğunda, herkesin elbirliği ile bunu kontrol altına alma çabasını, 'kadın cinselliğinin toplu denetimi' sözü ile ifade etmektedir. Kadın cinselliğinin toplu denetimi, kadının namusuna bağlı erkek şerefi, cinsiyet ayrımcılığı ve kadının yaşam döngüsünün özellikleri, özgül cinsiyet deneyimlerinin kültürel biçimlenmesinde ve yeniden üretiminde belirleyici bir etkiye sahip özellikler olarak seçilmiştir (Kandiyotti, 1997: 82). Kandiyotti şöyle der: 'Kadın cinselliğinin toplu denetimi, kendilerini kadınların uygun cinsel davranışını sağlamaktan doğrudan sorumlu gören, çok sayıda farklı bireylerde göze çarpacak biçimde ortadadır. Anne babalar, kardeşler, yakın ve uzak akrabalar ve hatta komşular ergenlik sonrası kızların davranışlarını yakından izler, cinselliklerini denetleme işinin kızların kendilerine ait olmadığı fikri zihinlerine iyice yerleştirilir (Kandiyotti, 1997: 73). Burada, soyut olan namus kavramının somut göstergesi olarak kadının bedeni, cinselliği ve davranışı kullanılmaktadır. Dolayısıyla ailenin ve erkeğin namusu onun himayesi ve kontrolü altında olan kadınların cinsel statüsüne ve davranışlarına bağlanmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde, kızı, karısı, kız kardeşi, gelini, hatta annesi 'davranış sınırlarını' aşarsa, erkeğin ve ailenin namusuna leke sürülmüş olur ve lekenin temizlenmesi gerekir (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2006: 90). Bu anlayış çerçevesinde işlenen namus cinayetlerine ilişkin olarak Zaman Gazetesi dışında diğer üç gazetede konu köşe yazarları tarafından ele alınıp değerlendirilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre, Hürriyet'te Ferai Tınç, Batman'da gerçekleşen kadın intiharlarının, namus kavramı altında gelenek ve görenekler bahanesi ile gerçekleştiğinin altını çizmektedir:

Herkesin bildiği ve sustuğu ortak bir sır var o intiharların arkasında. Namus cinayetleri ve ensest. Her ikisi de gelenek ve görenek dokunulmazlıklarının içinde hapsedilmiş durumda. Elini uzatanın elini yakıyor bu dokunulmazlıklar... Batman diyip geçmeyin. O Batman'da namus cinayetlerine karşı mücadele veren kadınların ve erkeklerin karşılaştıkları baskıları, tehditleri biliyorum. Bu bölücü olaylara göz yummak, toplumsal sorunlarla ilgilenen insanları gericilik dalgası karşısında yapayalnız bırakmak demektir. Kadınlar ve genç kızlar arasındaki intiharları araştırırken ve daha sonra yapılan çalışmalarda da ortaya çıkan bir gerçeğin parçası bu... (Ferai Tınç, 1 Mayıs 2006, Hürriyet) .

Hürriyette Şükrü Küçükşahin de köşesinde namus cinayetlerini konu almış ve bunları 'toplum failli seri cinayet' olarak nitelendirmiştir. Bu işin aile bireylerinin, köyün

imamının, muhtarın, öğretmenın bilgisi dâhilinde yapıldığına dikkat çekmekle birlikte, olayda toplumsal sorumluluk boyutunun altını çizmiştir:

...Sunum gösterdi ki bu seri cinayetleri önlemek için alınacak çok yol var. Ancak bu yolda muhafazakâr kesimin siyaset adamlarına, din önderlerine, yazar - çizerlerine daha büyük sorumluluk düştüğü ortada. Bu kesim de namus cinayetlerine karşı sesini yükseltmeli... Örneğin; Diyanet İşleri Başkanı (dileriz hiç olmaz) bir kurbanın cenaze namazını bizzat kıldırca, 'Bu cinayetin dinle hiçbir ilgisi yok' mesajını vermiş olmaz mı? (Şükrü Küçükşahin, 18 Eylül 2006, Hürriyet).

Gerçekleşeceğini, herkesin bilmesine rağmen; insanların bu duruma müdahale edememesi ve özellikle muhafazakâr kesimin konuya ilişkin yaklaşımlarının bu cinayetleri çözmeye etkili olabileceğini vurgulayan yazar, bunun dışında, yazıda kadınların bu tür şiddet eylemlerinin öznesi olmasından çok, bu olayları sadece toplumsal birer olay boyutu ile değerlendirmiş, toplumsal cinsiyet açısından kadının maruz kaldığı ikincil konuma değinmemiştir. Hürriyet yazarlarından Zeynep Göğüş ise, namus cinayetleri ile Avrupa Birliğine üye olma ilişkisini tartıştığı köşe yazısında, olayın daha çok AB'ye girmede olumsuz etkisinden söz etmektedir. Bu noktada, namus cinayetlerinin daha çok Doğuda yaşanmasının, feodal düzenin kalıntısı olarak görüldüğünü belirtmektedir. Göğüş, Türkiye'nin AB ile entegrasyonunun büyük ölçüde Doğudaki kültürel değişiminden geçtiğinin altını çizmektedir:

Kadınların yarından fazlasının "hak ettim vurdu" dediği bir ülke, kültürel olarak AB' de olabilir mi? Buradaki ince ayrıntıyı iyi fark etmemiz lazım... Öte yandan töre ya da namus cinayetlerinin Doğu'ya özgü bir sorun olduğunu da biliyoruz. Örneğin Diyarbakırlı kadınlar bu sorunu yerel düzeyde çözmek için projeler üretiyorlar. Uzaktan kumanda ile bu işin düzelmediği ortada. Türkiye! nin batısında yaşayanlar ise namus cinayetlerinin Kürtlere ait bir sorun olduğunu biliyorlar ve biraz da bu utancı üzerlerinden atma güdüsüyle bir söylem geliştiriyorlar: Töre cinayetleri, Doğudaki feodal düzenin kalıntısı ve Türklerin değil Kürtlerin sorunu... Ancak kendini töre cinayetleri konusunda böyle savunmak da bizi ayrımcılık noktasına götürür. Teşhis doğru ama savunma yöntemi yalmış. Türkiye nin AB ile kültürel anlamda eşitlenmesinin anahtarı, kim ne derse desin kadınların elinde. En büyük sorun da Doğu'daki kadınların... Türkiye'nin AB ile entegrasyonu büyük ölçüde Doğu'nun kültürel değişiminden geçiyor (Zeynep Göğüş, 28 Ekim 2006, Hürriyet)

Göğüş, yazısında doğrudan şiddeti gerçekleştireni değil de, şiddetle karşılaşan kadını, bu durumu 'doğal karşıladığı' için eleştirmektedir. Oysaki erkek egemen siyasal, toplumsal ve ekonomik yapılar, aile içi şiddeti beslemekte, kadınlara şiddetten korunma ve kurtulma yollarını kapatmakta önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla aile içi şiddeti üreten dinamikler, yalnızca aile içindeki ilişkilerden değil,

toplumsal yapı içerisinde kadını ayrımcılığa uğratan ve onu erkeğe bağımlı kılan mekanizmalardan da kaynaklanmaktadır (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2006: 90).

Bu noktada, şiddetin toplumsal ve kültürel bir olgudur ve toplumda erkeklerin hâkimiyetinden kaynaklanmaktadır Hürriyet'te Doğan Hızlan, kadına yönelik şiddeti, erkeklerin kendi hâkimiyetlerini şiddet üzerinden gerçekleştirdiklerini ve bunun da aciz bir durum olduğunu şu sözlerle vurgulamaktadır:

...En korkuncu, önlenmesi gerekeni aile içi şiddettir bence; çünkü Doğu'ya özgü "kan kusup kızılıcak şerbeti içiyormuş" gibi görünmek, aile içi şiddetin kangren olmasına sebeptir... Bence şiddetin en zavallısı, şiddete başvuranların en aciz sınıfı bu tür. Kadın üzerinden erkekliliği, gücü, otoriteyi ilan etmenin nakıs teşebbüsü. Hiçbir şey yapamamanın, çöküşün, bitişin suçuna, kadını katmak. Erkekliğe hiç yakışmayanı (Doğan Hızlan, 17 Kasım 2006, Hürriyet) .

Hızlan'ın da belirttiği gibi, genel olarak şiddet, egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesi amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Aynı gazete yazarlarından Pakize Suda ise, 12 Mart tarihli yazısında bir şarkıcının, eşine uyguladığı şiddeti; olağan, sıradan bir olay gibi ifade etmesini eleştirmektedir:

Selami Şahin, eşini dövdüğü iddiasına 'sadece saçını çektim' diye cevap vermiş... Kan akmadıysa sayılmaz! (Pakize Suda, 12 Mart 2006, Hürriyet).

Genel olarak medya, şiddet ev içindeyse, bunu önemsiz, halledilebilir bir mesele aile meselesi olarak görür. Eğer şiddet aile içinde değilse, bu sefer de medya kadını kurbanlaştırmaya, şiddet uygulayanı ise canavarlaştırmaya, sapkınlaştırmaya başlar. Bu da okuyucuyu / izleyiciyi kadına yönelik şiddetin kökenlerini ve yaygınlığını sorgulamaktan alıkoyar (Binark ve Gencel-Bek, 2000: 10) Ayşe Arman ise, Hürriyet'teki köşesinde kadına yönelik cinsel şiddetten söz ederek, yaşanan tecavüz olaylarında kadınların cinsel kimliklerini ön plana çıkarmaları yüzünden olduğu fikrine karşı çıkmaktadır. Toplumda genel olarak kabul gören ve kadını aşağılayarak ve suçlayarak tecavüz olayının normalleştirilmesi düşüncesini eleştirmektedir.

Hep o aynı zihniyet. Dişi köpek kuyruk sallamazsa... Mini etek giyersen, tecavüze davetiye çıkarırsın... Bacakların görünürse, erkekler dayanamaz tecavüz eder... Bu türden tecavüzü normalmiş gibi, olabilmemiş gibi, şartlara bağıymış gibi gösteren yamuk düşünceler... Oysa bu işin açığı kapalı yok...(Ayşe Arman, 27 Aralık 2006, Hürriyet)

Arman, kadın bedeninin toplumsal denetim altında tutulma çabasını eleştirmektedir. Hürriyet'te Ayşe Armanın köşe yazısı dışında kadının bu tür şiddet nesnesi yapılması gerektiği yönünde bir mesaj bulunamamıştır. Bu yazılar, kadının kültürel olarak erkeğe tabi kılındığının ve kendi hayatı üzerinde karar alma hakkının da bulunmadığını da ortaya koymaktadır.

Hürriyet'te dikkat çeken nokta şudur: yazarlar genel olarak şiddetten, bu durumun nasıl olduğundan ve nedenlerinden söz etmişler fakat bu durumun asıl sebebi olan toplumsal yapılanmayı ve erkek egemen sistemin sürekli yeniden üretilip topluma sunulmasını ve bu durumun sorgulanmasını ortaya koymamışlardır. Binark ve Gencel'in de belirttiği gibi, şiddete maruz kalma nedenleri zaman zaman ön plana çıkarılarak şiddet haklılaştırılır. Şiddet eyleminin aktörü erkek ve erkeğin içinde yetiştiği toplumun erkek egemen değerleri sorgulanmaz (Binark ve Gencel - Bek, 2000: 10).

Radikal Gazetesinde ise Hürriyet'te olduğu gibi ağırlıklı olarak üzerinde durulan konu, namus, töre cinayetleridir. Radikal yazarlarından Hakkı Devrim konuya ilişkin olarak, Güneydoğuda sözü edilen şiddete maruz kalmış kadınlarla yapılan röportaj çerçevesinde, bölge kadınının yaşadığı baskıyı, terk edilmişliği, şiddeti ortaya koymaktadır. Hürriyet Gazetesine paralel olarak Devrim de, suçun bastırıldığını, örtbas edildiğini ve yerel makamların bile bu işe engel olmada çekimser davrandığını ifade etmektedir:

...Güneydoğuda ve töre cinayetleri, intiharlar konusunda (2005 yılı Van'da intihar edenler sayısı 45) yaptığı çok başarılı ve anlamlı röportajı seyrettim: " Biz de kadın hakkı istiyoruz" diyor, bölgenin, yalnız gözleri görünen kadınları. Doğrudan onları dinlemek çok etkileyici. Örtbas edilen vakalar, intihar görüntüsü verilen cinayetler. 15 – 20 bin YTL. Susturma bedelleri. Kadınlarla birlikte toprağa gömülen gerçekler, sırlar. Suç ihbarı bekleyen savcılar; zabıt tutamayan, tutmayan muhtarlar. Nüfus cüzdanı hiç çıkarılmamış çok sayıda kız çocuğu...(Hakkı Devrim, 7 Kasım Radikal)

Radikal'de aynı tema, Türker Alkan tarafından bir başka yönüyle ele alınmaktadır. Alkan, Selçuk Üniversitesinde bir erkek öğrencinin, elini kız arkadaşının omzuna attığı için üniversite yönetimi tarafından haklarında soruşturma açılmasını kınadığı yazısında, bu tür olayların; kadınlarla erkeklerin bu kadar sert çizgilerle

ayrılmasının 'namus cinayeti' olgusunun ortadan kaldırılmasını engellediği fikri üzerinde durmaktadır:

Olay eğitim fakültesinde geçmiş. Sorgulanan çocuklar dönüp fakültenin hocalarına sorsalar,'Namus cinayetlerini araştırdınız mı? Bu cinayetlerle bireyselleşme arasındaki ilişkiyi incelediniz mi? Bir üniversitede erkeklerle kızları böylesine sert çizgilerle ayırmaya kalkarsanız, o ülkede namus cinayetlerini nasıl önlersiniz, hiç düşündünüz mü? Deseler, öğretim üyelerinin yanıtı ne olurdu? (Türker Alkan, 10 Haziran 2006, Radikal)

Radikalde Alkan, Batman'da kadınların töre terörüne hayır yürüyüşünden yola çıkarak, dünyada özellikle Müslüman ülkelerde kadına yönelik şiddetin yaygın olduğunu ifade emektedir:

İki gün önce dokuz Batman kadınının 'Töre terörüne hayır!' yürüyüşü o sahneleri anımsattı. Kadınlar, istemediği halde yaşlı bir adama kuma verilmek istenen 18 yaşındaki Saliha'nın intiharını protesto ediyordu. Umarım bu yürüyüşü yaptıkları için başları derde girmez... İslam Ülkeleri denince karşımıza kadın sorunu çıkıyor. Batman'da kadınlar yürürken Afganistan'da Kadın işleri bakanlığının Kandahar İl Müdürü Safiye Ahmedcan öldürüldü... Taliban döneminde kadınların büyük bir kısmı ciddi bir depresyon içindeydi. İntihar oranları çok yüksekti. ..Halen bu ülkede kadınların yüzde 50'si dövülüyor.Kandahar'da dayaktan bıkan 200 kadın evden kaçtı.Herat'ta 197 kadın intihara kalkıştı.Kızların yüzde 57'si 16 yaşından önce evlendiriliyorlar.Afganistan'da bunlar olurken Pakistan'da da kadınlar gösteri yapıyordu.Ziya ül Hak tarafından geçirilen 'hudut yasası' diye bilinen şeriat yasasına göre bir kadının tecavüze uğradığını kanıtlaması için dört erkek tanık gerekmektedir...Gün geçmiyor ki Müslüman ülkelerde kadınların karşılaştıkları zorluklarla ilgili bir haber çıkmasın (Türker Alkan, 28 Eylül, Radikal)

Alkan, 'kadına yönelik şiddet' olgusunu, Müslüman toplumların temel sorunu ve kaynağı olarak göstermektedir. Birgün Gazetesinde de diğer iki gazetede olduğu gibi namus, töre cinayetleri, dayak ve psikolojik şiddet olayları, kadın – erkek eşitsizliği üzerinden tartışılmıştır. Birgün'de töre cinayeti konusu Ozan Ceyhun'un köşesinde Almanya'da töre cinayetine kurban giden Hatun Sürücü isimli kadın üzerinden işlenmiştir:

...bir 'töre cinayeti' en çok konuşulan konu oldu. Diğer AB ülkelerindeki kamuoyunun da takip ettiği bu olay aslında bir ilk değil. Ama bardağı taşıran son damla... Ama onun bu haklı "isyanı" ve yaşamının akışını başarılı bir şekilde kendisinin belirleme çabaları "namus" diye tanımlanan ve aslında bu kelimenin sözlükteki anlamı dışında başka her türlü amaç için istismar edilen bir engelle karşılaştı. Kızlarla düşüp kalktıkları için "namussuz" diye tanımlanmadıkları gibi belki de aile içinde bu nedenle gurur kaynağı olan Sürücü erkekleri Hatun'un "namuslarına leke sürmesine" karşı yüzyılların cahilliğinin bir ürünü olan idam kararını verdiler. Hatun Sürücü Berlin'de Sokak ortasında kurşuna dizildi. Katili "güya" ailenin en küçük oğlu idi. Bu kara cahillik ortamının "köy

kurnazlığı” gereği 18 yaşından küçük olanın suçu üstlenmesi bir anne ve baba için “namussuzluk” olmuyordu çünkü... İtiraf ediyorum: kadınlara baskı amacıyla dile getirilen “namus” ve “onur” kavramlarını duyduğumda midem bulanıyor (Ozan Ceyhun, 21 Nisan 2006, Birgün).

Ceyhun, cinayete neden olan namus anlayışını ‘midem bulanıyor’ ifadesiyle bitirerek olayı kınamaktadır. Birgün’de Baskın Oran da sokakta kadınların karşılaştığı psikolojik ve cinsel şiddetten söz ederek kadınların sokakta yaşadığı bu hissi şöyle anlatmaktadır:

Ortaokuldayız (1960 öncesi), İzmir Tekel Tütün Fabrikasına götürmüşler, bütün işçiler kız, bize inanılmaz laflar atmalarından sonra kadınların sokakta ne hissettiklerini anladım (Baskın Oran, 21 Nisan, Birgün).

Kadına yönelik şiddet biçimlerinden öldürme, basında en çok karşımıza çıkan şiddet türüdür. Bunun nedeni de öldürmenin diğer şiddet türlerinden daha çok meydana gelmesi değil, ama dayak ve cinsel taciz gibi daha yaygın şiddet türlerinin olağan olaylar olarak görülüp gazetelere yansımamasıdır (Binark ve Gencel - Bek, 2000: 11). Birgün yazarı Serdar Şen ise kadının, toplumsal anlamda erkeklerle eşit koşullarda yetiştirilmediğini, kendi ananesinden verdiği bir örnekle açıklamaktadır. Şen, kadınların ve erkeklerin toplumda farklı statülerde görüldüğünü ve erkek olmaya özenen kadının şiddetle karşılaştığını ifade etmektedir:

Elinin acısı kısa süre geçse de, yüreğindeki acıyı yaşamının son günlerine kadar hissetti. Elinin üstüne inen kaşık, erkek gibi davranarak kadınlıktan kurtulamayacağını acı bir şekilde öğretmişti. Ondan sonra kadın gibi yaşar; evlenir, çocuk sahibi olur, tarlaya- bahçeye gider, hayvanlarla ilgilenir, şiddete maruz kalır... Çok zaman sonra erkeklerin dünyasında itibarı olur. Ama kadın kimliğiyle değil. Ancak torun sahibi olduğunda, yaşlanıp kadın kimliğinden sıyrıldığında bu mertebeye (!) yükselir (Serdar Şen, 12 Mart 2006, Birgün).

Bu tavır ise özellikle kadının davranışı erkeklığe ya da erkeğin ‘şerefine’ yönelik bir saygısızlık olarak yorumlanırsa, şiddet aracılığıyla kadına boyun eğdirme olasılığına neden olur. Fatna Sabah, kadınların ve cinselliklerinin ‘etkisizleştirilmesini’ acil bir görev kabul eden ataerkil Müslüman söylemdeki savunmacı öğelere dikkat çekerken tamamen haklıdır.’ İster kadınları erotik söylemde olduğu gibi, insanlıkları pahasına dişiliklerini vurgulayarak ‘hayvan’ düzeyine indirgesin, ister dini söylemde olduğu gibi fiziksel ve ahlaksal açıdan zayıf olarak tanımlasın, sonuç kadınların aslolan insanlığını çarpıtmak ve zayıflatmaktır’ (Kandiyotti, 1997: 75).

4.2.3. Medyada Kadın

Medyada kadın kategorisi, kadınların gazete, dergi, kitap, televizyon, radyo, internet gibi iletişim araçlarında var olma biçimlerine ilişkin köşe yazarlarının tutumlarının değerlendirildiği kategoridir. Köşe yazarlarının diğer iletişim araçlarında kadının sunuluşuna ilişkin görüşleri ve eleştirileri, bir anlamda kendilerinin de birer medya mensubu olarak kendilerini eleştirilmeleri anlamına gelmektedir. Genel olarak kadının medyadaki görüntüsü araştırıldığında ortaya çıkan tablo, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması bir yana kadının; medyada olumsuzlandığı, cinsellik dolayısıyla bir nesne gibi kullanıldığı, erkekten daha geri planda olduğu ve geleneksel rollerle yükümlü olduğu yönündedir. Birleşmiş Milletlerin, Pekin’de 1995’te toplanan Dünya 4.Kadın Konferansı sonucunda, yayınlanan Pekin Deklarasyonunda da varılan ana fikir budur: Çoğu ülkedeki elektronik ve basılı medya, kadınların farklı yaşamlarını ve değişen dünyada topluma katkılarını dengeli olarak yansıtmamaktadır. Buna ek olarak, şiddete yer veren, küçültücü ve pornografik medya ürünleri, kadınları ve onların topluma katılmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınların geleneksel rollerini pekiştiren programlar da aynı ölçüde, sınırlayıcı olabilmektedir (Pekin Deklarasyonu, 2003: 333).

Kadınların toplumsal anlamda algılanış biçimi ile medyada sunuluşları birbiriyle yakından ilişkilidir. Medyada yer alan çeşitli kadın tipleri; yani ev kadınları, meslek sahibi iş kadınları sahne ve sinema yıldızları, köylü ve gecekondu kadınlar, İslamcı türbanlı kadınlar ve diğerleri ilk elde yansıttıkları çoğulcu görünümü aşan bir değerlendirmeye ele alınmaktadır. Farklı kadınlık hallerinin ortak bir paydada tanımlanmış şeklini ifade eder. Bu noktada H.Lefebvre’nin plüralizmin sınırlarını üzerine söyledikleri Türk toplumundaki kadınlık durumuna da uygulanabilir. Buna göre plüralizm, örneğin çeşitli moral kodları kabul eder, ama belirli bir moraliteyi talep eder, gene örneğin çeşitli dinleri kabul eder, ama belirli dini duygulanımları talep eder. Benzer biçimde denilebilir ki, Türk toplumunda da çeşitli kadın tipleri sunulmakla birlikte ancak belirli kadın tipleri kabul edilmektedir (Saktanber,1993: 228).

Değerlendirmeye alınan yazılar içerisinde, medyaya yönelik eleştirilerin büyük bölümünün Zaman Gazetesinde olduğu görülmüştür. Zaman Gazetesi % 1,5

oranında konuya değinirken, bunu % 0,9 oranıyla Birgün Gazetesi takip etmiştir. Buna karşın aynı konu Radikalde % 0,8 oranında ele alınırken, Hürriyet Gazetesinde konunun % 0,3 oranıyla ele alındığı görülmüştür. Kadın ve medya kategorisine Zaman Gazetesinin; diğer üç gazeteye göre daha fazla yer ayırmış ve konuya gazetenin İslami çizgisi ve dünya görüşü ile uyumlu eleştiriler getirmiş olduğu görülmüştür. Örneğin, Zaman Gazetesi yazarlarından Sami Uslu'nun medyayı eleştirisi, başını kapatan, dolayısıyla İslami yaşam tarzına uygun davranan kadının konu yapılması üzerinden gerçekleşmiştir:

...Türk medyası topluma karşı müthiş bir umursamazlık ve sorumsuzluk içinde. Bunlardan en günceli, Merkez Bankası Başkan Vekili'nin eşiyle ilgili yayınlar. Ortalama Türk kadınına ve onun ahlaki değerlerine en aykırı program ve tipleri her gün, her saat adeta gözümüze sokan medya, ülkemizdeki milyonlarca hemcinsi gibi başörtüsü takan bir yöneticinin eşini fütursuzca, acımasızca eleştiriyor (Sami Uslu, 22Mart 2006, Zaman).

Uslu; ortalama Türk kadınına ve ahlakına aykırı programlar yapan Türk medyasının, kadının başını örtmesi yüzünden suçlayıcı bir şekilde üstüne gittiğini ifade etmektedir. Uslu medyanın; kadını konu yapmasını; toplumsal cinsiyet açısından değil kadının İslami kimliğini yaşaması nedeniyle eleştirmektedir.

Zaman Gazetesinde dikkat çeken bulgulardan biri de diğer gazetelerde rastlayamadığımız 'kadının medyada cinsellik nesnesi olarak kullanılması' olgusudur. Örneğin Günseli Özen Ocakoğlu, reklâmlar örneği üzerinden bu olguyu ortaya koymaktadır. Televizyonda yayınlanan birçok reklâmın cinsel önermeler üzerine kurulduğunu vurgulamaktadır:

...Son dönemde yayınlanan parfüm, traş köpüğü, otomobil ve hatta bisküvi reklâmlarında bile dozu ayarlanmış cinsel önermeler kullanılıyor... Ben baktığım yerden Magnum reklâmlarında güçlü cinsel çağrışımlar gördüğümü söylüyorum (Günseli Özen Ocakoğlu, 21 Mayıs 2006, Zaman).

Televizyon reklâmlarında özellikle yiyecek ve tatlı reklamlarında, cinsel bir obje olarak sunulan kadın ürünün satışını artırmak için kullanılan bir araç konumundadır. Reklamı yapılan ürün, kadın ve cinselliği ile özdeş kılınarak tüketimin artırılması sağlanılır. Öte yandan, Nedim Hazar da konuyu bir başka açıdan, futbol karşılaşmalarında, kadınların seyirlik nesne ya da süs nesnesi olarak izlenme oranını artırmak amacıyla yayınlarda kullanılması açısından değerlendirmektedir:

Özel program adı altında seyirci arasında gezinip, yüzü boyalı, forma giymiş, kikirdek kızları da magazin dozu olarak izleyiciye enjekte etmek mi yayıncılık oluyor? (Nedim Hazar, 20 Haziran 2006, Zaman)

Hazar, erkeklerin ilgi alanına giren program aralarında izlenme oranını artırmak için kadının; cinsel bir obje olarak sunulmasına karşı çıkmaktadır. Aynı gazete yazarlarından Elif Şafak'ın Zaman Gazetesinde; medyada cinsiyetçiliği konu aldığı yazısında ise, kitle iletişim araçlarından yayılan cinsiyetçi kalıplar ve kadınlara yönelik olarak geleneksel yaşama ait dayatmalar, nasihatler eleştirilmiştir. Şafak, medyada iyi kadın - kötü kadın olarak yaratılan ikilemin, yeni yetişen kuşaklar için örnek olarak gösterilmesini yargılamaktadır:

Nedense erkekleri değil ama kadınları sürekli iki kategoriye ayırır televizyon dizileri, filmler, romanlar, gazeteler ve gündelik yaşamda bombardıman halinde üzerimize yağın bütün kültürel dayatmalar. Bu ikincil öğreti hem kız çocuklarımıza (örnek alsınlar diye) hem de erkek çocuklarımıza (hata yapmasınlar diye) öğretilir küçük yaştan itibaren. Velhasıl kız çocuklara ileride iyi kadın olmaları, erkek çocuklara da ileride melun karılardan uzak durmaları nasihat edilir... İyi kadınlar, tanımları gereği etraflarındaki insanları mutlu eden, yuva kuran, her şeyden evvel ana olan, topluma faydalı varlıklardır. Melun karılar ise... Hiç sormayın daha iyi...(Elif Şafak, 20 Haziran, 2006, Zaman)

Kadınlar medyada genellikle toplumsal ahlak, iffet, namus konuları etrafında ele alınarak buna uygunlukları veya çoğunlukla da bundan sapmaları dâhilinde haber konusu olabilmektedirler (Saktanber1993:227). Elif Şafak'ın medyanın belli rol kalıplarını, topluma sunduğu ve insanları bu şekilde erkek egemen toplumsal yapının devamını sağlayacak şekilde yönlendirdiği yönündeki söylemine paralel olarak Hürriyet Gazetesinde Pakize Suda, Televizyon dizilerinde cinsiyetçi davranıldığına, kadının aşağılandığına, olumsuz kişilik özelliklerinin kadınlara ait vasıflarmış gibi sunulduğuna dikkat çekmektedir:

Bir kadın olarak dizi filmlerde kadınların aşağılandığını ileri süreceğim. Bilmiyorum dikkatinizi çekiyor mu, her dizide, kadınların yarısı entrikacı. Genç, yaşlı her konumda kadın... Ve bir yığın yalan, dolan, hile, şu, bu." İnsanlar bir şekilde birbirine girecek ki dizinin namı yürüsün" diyeceksiniz. Tamam, da erkekler çevirsin entrikayı biraz da! Ama entrika denince senaristlerin aklına "kadın geliyor demek... Öbür yarısı da Külkedisiyle Pamuk Prenses arasında gidip geliyorlar. Bir türlü silkelenemeyen, ezilen büzülen, gözü yaşlı kadınlar... (Pakize Suda, 12 Mart 2006, Hürriyet)

Medya, cinsiyet rol ve kalıplarını pekiştirerek devamını sağlama işlevine sahiptir. Edilgen olma, kırılabilir ve hassas olma gibi kadınlara atfedilen basmakalıp imgeler,

medyada sunulmaktadır. Pakize Suda da kadının medyada iyi kadın- kötü kadın ikilemiyle sunulmasını eleştirmekte ve kadının medyada gerçek anlamda yansıtılmadığını eklemektedir. Medyada kurulan kadın kimlikleri giderek artan bir biçimde erkek egemen söylemlerce tanımlanan bir cinsellikle örtüşür hale gelmektedir. Bu söylem, ana hatlarıyla kadını pasif, kolayca el konulabilir, hükmedilebilir, parçalarına ayrılıp çeşitli amaçlar için kullanılabilir seyirlik bir cinsel haz nesnesine dönüştürür. Dolayısıyla kadınlar medyanın çeşitli alanlarında kendi seyredilişlerini seyrederken, bir yandan da onlardan talep edilen benim sevdiğimi sev, benim istediğim gibi ol, denir. Basın yayın alanında çalışan pek çok kadının da kurulmasına aracılık ettiği bu söylem, talep dışı kalmak istemeyen kadınlarca da benimsenerek, kemikleşip yaygınlaşır (Saktanber,1993: 213).

İncelenen dört gazetede de dikkat çeken ortak nokta; medyanın toplumsallaştırma ve eğitim işlevlerine sahip olduğu yönündeki vurgudur. Konu, Hürriyet'te Yalçın Bayer'in köşesinde, bir televizyon dizisinde yer alan, kadına yönelik olumsuz tutumların; erkek izleyicilere örnek olma tehlikesi üzerinden ifade edilmiştir:

Senede bir gün kadınlar Günü' yaparak geçiştirdiğimiz törenlerden ziyade bu tip durumlar üzerinde durmak daha doğru olur, herhalde; çünkü bu tip diziler genç erkeklere kötü örnek oluyor (Yalçın Bayer 12 Mart 2006,Hürriyet).

Bayer'in konuya temas etmesi, medyanın; toplum üzerindeki etkisini kitleleri etkileme gücünü vurgulaması bakımından önem taşımaktadır. Zaman'da ise Ahmet Selim, özellikle televizyon dizilerinde kadınların erkeksi davranışlara özendirdiğini, insanları eğitme işlevi olan medyanın baş sorumlu olduğunu vurgulamaktadır:

Baş sorumlu medya. Mafya üyeliği, feodal eşkıyalıklar, kaba saba dayılıklar, hanım-ağa şirretlikleri, işkence ve intikam teknikleri özendiriliyor... Ortalıkta bir sürü erkeksi kadın jestleri ve tavırları... İçlerinde hiç normal tip yok (Ahmet Selim, 11 Mayıs, 2006, Zaman).

Öte yandan, Haluk Şahin, köşesinde, İnternet ortamında, Türk kadınının yansıtılmasına ilişkin olarak şöyle demektedir:

Vatan gazetesi muhabirleri de bu arama motoruna 'Türk kadını' ve 'Türk erkeği' yazmışlar... Ve aldıkları sonuçtan hiç memnun kalmamışlar! Çünkü Türk erkeği diye yazıldığında ilk olarak 'orta yaşlı, esmer ve bıyıklı, kavruk' bir adamın fotoğrafı çıkmış. Türk kadını yazıldığında ise türbanlı bir kadın fotoğrafı çıkmış. Vatan'ın habere iç sayfada attığı başlık şöyle: 'Kendimizi tanıtıyoruz'. Yani, biz aslında böyle değiliz ama bizi öyle görüyorlar demek istiyorlar... Yapılan araştırmalar Türk kadınının yüzde 60'tan

fazlasının bir çeşit başörtüsü kullandığını gösteriyor. Ama itiraz bir noktada haklıdır: Tesevin araştırmasına göre, sıkıbaş denilen türden başörtüsü örtenlerin oranı yüzde 10'dan fazla imiş. Yani sıkıbaş ya da türban denilen başörtüsü ortalama Türk kadını temsil etmiyor (Haluk Şahin, 27 Aralık, Radikal)

Kadının medyada başı örtülü olarak yansımaları ise, Laik çizgideki Radikal yazarı Haluk Şahin tarafından ortalama Türk kadını temsil etmeyen bir görüntü olarak ortaya konmuştur. Radikal yazarı Nur Çintay ise, 30 Haziran tarihli yazısında, genel olarak tüm dünyada ve Türkiye'de, medyanın içeriğine ilişkin en önemli sorunlardan birine değinmektedir. Genelde, yazılı ve görsel basın sansasyonel haberleri yayınlamayı tercih etmektedir. Çintay, doğum olgusunun bile dünyaca ünlü iki dergide, malzeme yapıldığını, ortaya koymaktadır:

People olsun, Hello olsun son dönem malzemeleri sadece loğusalardan oluşmakta, bunu saptadım en son. Doğurdun mu kapaksın... Geçtiğimiz yazın da en mühim aksesuarı, yeni doğmuş henüz muhallebiliğini üstünden atacak vakit bulamamış bebekler. Kadrajına kattın, hele bir de düşürecek gibi eğreti tuttun mu, sınıfı geçtin (Nur Çintay, 30 Haziran 2006, Radikal).

Buna göre, medya; izlenme ve satış oranını artırmak adına kadına ilişkin her türlü olay ve durumu, ele alıp malzeme yapmaktadır. Medya sektörü, egemen toplumsal sistemin ve değerlerinin "sözcüsü" olarak işlemektedir. Dolayısıyla alternatif kimlik talepleri ve toplumsal talepler ana akım medyada temsil edilmemekte, temsil edilseler bile bir şekilde, 'öteki' ve 'sapkın' olarak konumlanmaktadır. Kadınların kendileri için toplumsal, ekonomik, kültürel, ve siyasal istemleri ile bu istemlerin içini dolduran nedenler, kısacası olayın arka planı değil, olayın sansasyonel kısmı medyada haber olarak yer alabilmektedir (Binark ve Gencil-Bek, 2000: 23).

Connell'in belirttiği üzere, 'nitelikli' gazeteler, İngiltere'deki The Guardian gibi, liberal bir cinsel politika izleseler de, yüksek tirajlı gazetelerin çoğu, değişmez şekilde cinsiyetçidir ve homofobi yayarlar. Bu kültürel ve maddi 'inzibatlığı' yapan insanların ille de bireysel düzeyde bundan asli çıkar sağlamaları gerekmez. Bunlar daha çok erkeklerin iktidarının ve kadınların tabi kılınmasının ayakta tutulduğu kolektif bir projeye katılan kişilerdir (Connell, 2006: 152).

4.2.4. Din ve Kadın

'Din ve Kadın ' kategorisi, incelenen dört gazeteden, % 3,4 oranıyla en çok Zaman Gazetesinde yer almıştır. Bunu Hürriyet Gazetesi, % 1,7 oranı ile takip ederken, Radikal ve Birgün Gazeteleri % 1,3 oranı ile bu kategoriye eşit yer ayırmıştır. Din ve kadın kategorisinde; kadınların türban takması ve türban yasağı, haremlik- selamlık uygulamalara maruz kalmaları, yaşamlarını dini kurallara göre düzenlemeleri konusundaki yaklaşımlar genel olarak yazarların ele aldığı sorunlardır.

Örtünme hareketi İslamcılar ve Laikler ve arasında bir siyasal çatışma ve kutuplaşma kaynağı yaratmakla birlikte, gazetecileri de etkileyen bir tartışma alanı oluşturmuştur. Bu bağlamda, değerlendirmeye aldığımız gazetelerden, İslami ideolojiye uygun olarak türbanın haklılığını ve kadınların İslama uygun yaşaması gerektiğini vurgulayan Zaman Gazetesinin karşısında, kadını Laik bir yaşam biçimi çerçevesinde ele alan ve Kemalist Devrimlerin kadına tanıdığı hakların savunusunu yapan Hürriyet, Radikal ve Birgün gazeteleri iki başlı kutup oluşturmuştur.

Türban, örtünme tüm gazetelerde köşe yazarlarının ağırlıklı olarak değindikleri konu olmuştur. İslamcılar, Kuran'a göre, başı örtmenin gerekliliğini savunurken, Kemalistler bunun Laikliği tehlikeye attığı fikri üzerinde durmaktadırlar. Gazetelerden Hürriyet'te, Mehmet Ali Birand eğer türban takmak bir özgürlük olarak kabul edilecekse, türban takamamanın da başkaları için özgürlük olabileceğini ortaya koyduğu yazısını; şöyle devam ettirir:

Eğer türban takmak bir kişisel hak, Allah ile kul arasında kalması gereken bir tutum ise, erkeklerle birlikte veya başı açık namaz kılmakta kişisel bir hak değil midir? ... Kadın – erkek karışık namaza karşı çıkanlar, 'Namaz kılarken yanımda veya önümde bir kadın olursa, bu durum insanı tahrik eder. Eğilip kalkarken veya yanı başınızda bir kadın bulunursa, rahatsız olursunuz' gerekçesini kullanıyorlardı. Ne demektir bu? Yani gözünüz sürekli dışarıda, yanınızda veya önünüzdeki kadına başka bir gözle bakıyorsunuz, niyetiniz bozuk anlamına gelmez mi bu? Gözünüzü alamadığınıza, nefsinizi kontrol edemediğinize göre, kadını başka yere taşımak, onu iyice kapatıp gözden ve gönülden uzak tutarak günah işlemekten kurtulma çabası sayılmaz mı? ...Başka bir deyişle, biz erkekler kötü niyetli yaratıklarız ve bunu engellemenin yolu da, kadınları namahrem diyerek kapatmaya çalışmış olmuyor muyuz? (Mehmet Ali Birand, Hürriyet).

Birand türbanı; erkeklerin günah işlemek için kadını kontrol altında tutmanın, bir yolu olarak görmektedir. Dolayısıyla, kadını namahrem olarak görmenin, onu kapatmanın, örtmenin altında yatan neden; erkek egemen bakış açısı çerçevesinde, erkeklerin kendi nefislerini kontrol altına almaktan kaçınması, kendi yaşamlarını bu şekilde düzenlemek yerine, kadını engelleyerek ve baskı altına alarak bu sorunu çözdüklerini düşünmeleridir. Birand'ın yorumunu Birgün Gazetesinde Tarık Günersel şu sözleriyle desteklemektedir:

Kadının saçını örtmenin erotizm veya sekse karşı tedbir olduğu kanısında değilim. Cinsiyet çağrışımı ile ilgili tedbir ise, bıyıklı erkeğin bıyığını örtmesi gerekmez mi? Bıyık da kadına tahrik edici gelebilir! Üstelik günümüz Türkiye'sinde saç sınıksız örtmek 'ben kadınımlı!' vurgusu yapmak ve kişinin kendi kadınlığına dikkat çekmesi oluyor. Nihayet herhalde bu olmasa da. Erkeklerin kadın gücüyle mücadelesi binlerce yıldır ilginç biçimlerde- sansür- otosansür ile- sürüyor. Hemcinslerime başarısızlıklar dilerim (Tarık Günersel, 20 Şubat 2006, Birgün).

Günersel kadınları; başını örtme gibi yaptırımlara tabi tutmanın toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesine uygun olmadığını ifade ettiği yazısında, birtakım yaptırımların da erkelere neden uygulanmadığının sorgulamaktadır. Yazar, kadına sansür uygulamayı erkeklerin iktidar olma isteğinin bir yansıması olarak görmektedir. Birgün'de türban konusu, cinsiyet eşitsizliği olarak görülürken konu, Zaman Gazetesine farklı bir çerçevede yansımıştır. İslamiyet'e göre, kadının örtünmesi kuralı, tesettür, İslam'ın cinsiyet ikiliğine dayanan toplumsal düzenini simgeler. İki cinsiyet, kadınlarla erkekler arasındaki keskin ayrım çizgisi, kıyafet alanında da ifadesini bulur. Giysi, ahlaki bir işleve, kadının namusunun korunması işlevine sahiptir (Göle, 2004:126). Şöyle ki; kadınların başı açık namaz kılmasıyla ilgili olarak, Nihal B.Karaca'nın yazısına baktığımızda; yadırganan nokta, kadının başı açık olarak namaz kılmasının ve erkekler gibi namazda ellerini bağlamaları, gibi İslami geleneklerde olmayan davranışlardır. Karaca, durumu olumsuz değerlendirdiğini, eleştirdiğini özellikle 'Böylelikle bir yandan namazda laiklik tesis edilmiş; diğer yandan da kadın – erkek eşitliği sağlanmış oluyor!' cümlesiyle dile getirmiştir:

Başı açık kadınlarla karma Cuma namazı kılan grubun" önderi, diş hekimi Ahmet Küre "Biz tarikat değil, Atatürkçü topluluğuz diyor! Namazın adabına karşı çıkmalarının sebebi 'Atatürkçü yaklaşımımız: 'Atatürk başı kapalılığı kaldırmıştı. O yüzden kadınlar başı açık namaz kılıyor'.Başka? Grubun kadınları namazda ellerini erkekler gibi bağlıyor. Böylelikle, bir yandan namazda laiklik tesis edilmiş; diğer yandan da kadın- erkek eşitliği sağlanmış oluyor! Ahmet Küre bir şey daha söylüyor: "Bu yobazlardan Türkiye'yi ancak bizim gibi gidip ısrar edenler kurtarır!" Bingolardan bir demet: Üstelik yeterince "küresel"

bir izah. Israr edersek “dinde reformu sağlarız” diyor! (Nihal B. Karaca, 31 Ocak 2006, Zaman).

Karaca, kendi ideolojisine göre, kadının bu tür durumlar içinde yer almasını ve erkeklerin sahip olduğu alanı kadının da kullanma girişimini yukarıdaki sözleriyle kınamaktadır. Hürriyet’te Ertuğrul Özkök ise, türban eleştirisini; Merkez Bankası Başkanı’nın eşi Düriye Yılmaz’ın görüntüsüne üzerinden yapmaktadır:

Artık ‘bir cemaate aidiyeti ifade ettiğine ‘hiçbirimizin şüphesi kalmadığı bir şekilde bağlanmış bir baş. Düz ayakkabılar, sıradan bir duruş. Kadınlık farkı neredeyse sadece türbana indirgenmiş bile diyebiliriz. En tanıdık ama en çarpıcı unsurlar, kapıdaki ayakkabılar. Üçü de erkeklere ait. Üçü de çamurlu.’Acaba bu evin kadınları hiç mi dışarı çıkmaz’ diye sordurtan bir görüntü... Kadının bakışlarında düşmanca veya fanatik bir ifade yok. Yani ‘namazında niyazında bir Türk kadını’ diyebilirsiniz... Asıl itirazım başörtüsüne değil. Türban kendi başına beni rahatsız etmiyor. Ama ‘türbanizm’ bir intikam ideolojisi veya masonik bir dayanışmanın parolosu haline gelince ürküyorum. Bir de kadının bu zavallı ve hüzünlü görüntüsü düşündürüyor... (Ertuğrul Özkök, 1 Mayıs 2006, Hürriyet).

Özkök, sözü edilen durumu tasvir ederken, çamurlu erkek ayakkabılarından ve kapıda kadın ayakkabısı bulunmamasından; erkeklerin dış dünyada bir yaşamları olduğu ve kadının ev hayatına hapsediği fikrine ulaşmıştır. Bu durum kadın ve erkek için iki ayrı yaşam biçimi dayatıldığına göstergesidir. Bu noktada türban yasağına, şiddetle karşı duran Zaman Gazetesi yazarları bu durumu sık sık köşelerinde dile getirmektedirler. Örneğin Nedim Hazar, 21 Ocak tarihli yazısında, bu yasağın her biçiminin denendiğini ve neredeyse, oksijensiz bırakılmaya kadar gideceği yönünde kararlar alınacağını ironik bir dille eleştirmektedir:

Muvazzaf iken vekile, ‘Karının başını aç’ diye söyleyen asker de, nişanlısı Cuma namazına gidiyor diye bölüm birincisini asistanlıktan atan rektör de Tanrı’nın bir lütfu olsa gerek... Başlığa koyduğum , ‘Boşayacaksın bir iki tanesini, bak bakalım bir daha örtünüyorlar mı? Başlıklı çözüm, farklı versiyonlarla uygulanıyor zaten. Örneğin ‘almayacaksın bir – iki tanesini üniversiteye bak bakalım...’ Yahut ‘tedavi etmeyeceksin birkaçını bak bakalım...’ başlıklı çözüm paketleri uygulandı. Şimdi gündemde ‘Boşayacaksın bir iki tanesini, bak bakalım bir daha örtünüyorlar mı? Var. Bir sonrakine de ‘ vermeyeceksin oksijeni birkaç tanesine, bak bakalım...’ olabilirdi (M. Nedim Hazar, 21 Ocak 2006, Zaman).

Örtünme, gelenekler çerçevesinde tekrarlanan bir durum olarak değil, İslami dindarlık ve yaşam biçiminin siyasal anlamda yeniden sahiplenişini ifade etmektedir. Bu noktada, Radikal Gazetesinde Funda Özkan, bir araştırma sonucunu yorumladığı

yazısında, başını örtmenin nasıl sorun yaratmadığı düşünülüyorsa, aynı biçimde örtmemenin de rahatsızlık verecek bir durum olmaması gerektiğini, laik bir yaşam biçimi olarak ortaya koymaktadır:

Açık Toplum Enstitüsü bu sefer de Türkiye’de Muhafazakârlık’ kavramını irdeliyor... Araştırmanın ‘dinsellik’ başlıklı bölümündeki çarpıcı sonuçları sizlerle paylaşmak istedim: Türk toplumunun % 40’i takkeli ve şalvarlı erkek görüntüsünden de çarşafly kadın görüntüsünden de rahatsız oluyor. Başını örtme sorunu ise en azından toplumda sorun değil. Ancak araştırmaya yanıt veren her dört kişiden birinin başını örtmeyenlerden rahatsız olduğunu belirtmesi ise bizleri rahatsız edecek bir sonuç (Funda Özkan, 11 Mart 2006, Radikal).

Öte yandan Bülent Korucu, Zaman’daki köşesinde, türban yasağının kamusal alandan özel alana doğru genişletilmekte olduğunu şu cümleleriyle ifade etmektedir:

Başörtüsü yasağını savunanlara, ‘nerede kaldı din ve vicdan özgürlüğü?’ diye sorduğumuzda, kamusal alan hikâyeleri dinlerdik. Zaten inandırıcı bulmadığımız ve hukuki temelleri olmayan o hikâye de boşluğa düştü. Bizim tabusal dediğimiz ‘kamusal alan’ın sınırları evlere doğru genişliyor... Vatandaşın anlayacağı şekilde tercüme edip özetlersek, şunları söylüyor Danıştay: Okulda başını açık hizmet verse bile, okula gelip giderken onu görecekt küçük çocuklara kötü örnek olacağından müdürlükten alınıp öğretmen yapılması kararı doğrudur. Öncelikle bu karar, ‘başörtüsünü kamusal alanda yasaklamanın gerekliliğine inananları ‘sokakta kimin başörtüsüne karışıyor, ancak kamuda hizmet vermenin kuralları olmalı’ diyenleri ters köşeye yatırıyor (Bülent Korucu, 10 Şubat 2006, Zaman).

Günümüzdeki şekliyle örtünme, genelde İslamcılığın siyasi bir vurgusunu, özeldeyse Müslüman kadınların kimliğinin onaylanışını ifade etmektedir. Bu açıdan türban, Müslüman kadının geleneksel örtüsü olan başörtüsünden farklıdır. Başörtüsü, geleneksel olarak kullanılan, kuşaktan kuşağa aktarılan ve kadınlar tarafından edilence benimsenen bir örtüyken; türban, yaşamın geleneksel alanlarından modern alanlarına geçişi ve siyasi bir duruşu içeren kadınlarca gerçekleştirilmiş etkin bir sahiplenıştır. Dolayısıyla örtünme, İslami dindarlığın ve yaşam biçiminin gelenekler içinde önemsizleştirilmesinden çok onun siyasi alanda sahiplenişini ima etmektedir. Bu bakımdan örtünme, cemaatin genel normlarına edilgen bir boyun eğişi ifade etmez, İslamın kurallarına karşı duyulan aktif bir ilgiyi belirtir. (Göle, 2004: 16). Tamer Korkmaz da Korucu’nun yazısındaki fikirleri destekler nitelikteki görüşlerini 10 Şubat tarihli köşe yazısında ifade etmektedir:

Çok manidar bir karar bu: Dalında bir ilk: bir nevi türban yasakçılığının everesti! Danıştay böylece başörtüsü yasağını ilk kez sokağa taşımış oluyor (Tamer Korkmaz, 10 Şubat 2006, Zaman).

Kamu görevini yapan kadının işine giderken türban takması ve bunun sakıncalı bulunmasının; Zaman Gazetesi yazarlarının gündemini oldukça meşgul ettiği görülmektedir. Kadınların örtülü bedenleri, Batı modernliğinin İslamcı eleştirisinde cinsiyet sorununun ve cinselliğin merkeziliğini yansıtır. İslamcılık, kadınları iffetin ve ahlakın işaretleri olarak gösterir. Kadının katılımı ve siyasallaşması da, benzer şekilde kendini yerel sahanın sınırları içindeki farklı cinsiyet rollerinin tanımlamalarından uzaklaştıran kamusal ve kolektif bir kadın kimliğinin oluşumuna olanak verir. Bu nedenle yaşam biçiminin İslamlaştırılmasında ve dinin politize edilmesinde çağdaş bir sembol olarak kullanılan İslamcı örtünme, yalnızca İslam ve Batı, modernlik ve gelenek, laiklik ve din arasında değil aynı zamanda erkeklerle kadınlar ve kadınlarla kadınlar arasındaki güç ilişkileriyle de kesişir (Göle, 2004: 12). Aynı konu Mustafa Ünal'ın köşesine de konu olmuştur:

Danıştay, okula gidiş gelişlerde türban takan bir öğretmenin anaokuluna müdür olmasını sakıncalı buldu. Gerekçe hukuki olmaktan çok siyasi özellik taşıyor, bu kararın üslubuna da yansımış. Gerekçe çağdaş eğitim öğretimde laiklik ilkesinin göz ardı edilen ortamın olamayacağı... Danıştayın bu kararıyla 'okul yolu' da kamusal alan oldu... Yargı, kararını Türk halkı adına veriyor. Türk halkının başörtüsü konusundaki görüşleri ortada... Hiçbir laiklik anlayışı, toplumun kutsallarıyla karşı karşıya gelmez. Gelmemeli de...(Mustafa Ünal, 10 Şubat 2006, Zaman).

Zaman'da türban yasağı büyük bir rahatsızlık olarak algılanmaktadır. Kadının mahrem alan dışında görünürlüğü, erkeklerin bakışlarına maruz kalabilmesi, İslami kültürün damgasını vurduğu toplumlarda, düzeni tehdit eden, 'fitne' unsuru olarak algılanmıştır. Toplumsal dirlik kadın cinselliğinin kontrol edilmesi ve kadının 'kapatılması' ile sağlanmaktadır (Göle, 2004: 101).

Başörtüsü meselesi de Danıştay açısından pek farklı değil. Burada da kamusal görünümü bozan bir 'fazlalık var' var... O fazlalık ortaya çıktığında bir okul müdürünün dayandığı kamusal zemin bir anlamda 'lekelenmiş', temizliğine hanel gelmiş oluyor. Diğer taraftan bir okul müdürü devlet bürokrasisinin parçası olduğuna göre, bu 'lekelenme' aslında devleti hedef alıyor. Ancak devlet dediğiniz şey de okulun sınırında biten bir varlık değil... Sokakları da içine alıyor... Bu durumda bir okul müdürünün başörtüsü takmaması gerekiyor ve tabii hukuk da bunu sağlıyor... Karar gerekçesinde okul müdürünün 'dışsal çevrede en iyi örnek konumunda olması gerektiği' vurgulanmakta. Demek ki Danıştay için 'en iyi örnek' le kastedilen bir ahlaki tutum değil, fazlalıklarını atmış 'cumhuriyetçi' bir görünümünden ibaret...(Etyen Mahçupyan, 20 Şubat 2006, Zaman).

Burada dikkat çeken nokta, kadın erkek eşitliği açısından eleştirilere konu olan çok eşlilik, kadınların şiddet görmesi, mahkemede iki kadının şahitliğinin bir erkeğinkine eşdeğer görülmesi olgularının, Zaman gazetesinde yer almamasıdır. Gazetede, 'kadın' sadece türban sorunu ile hatırlanmış bu konu yazarların temel gündem konusu haline gelmiştir. Dolayısıyla kadının başka sorunları görmezlikten gelinmiş ve kadın sadece türban sorununa indirgenmiştir. Kandiyotti'nin belirttiği üzere, İslamın akli merkez kabul etmesi, müminin dikkatini, odak noktası olan Allah'tan – ki ona ulaşmak için sürekli muhakemede bulunmaktan başka çare yoktur- saptırma tehlikesi taşıyan her şeyin bir 'şehvet' çerçevesi içinde tanımlanmasına yol açar. Bu nedenle, akıl ve şehvet, birinin güçlenmesi kaçınılmaz olarak ötekinin zayıflamasına yol açacak biçimde bir iktidar ilişkisiyle birbirine bağlıdır. Dengeye ulaşması, - bu aklın zaferidir- zorunlu olarak nihai bir çözümlemenin hiçbir zaman gerçekleşemeyeceği sürekli bir mücadeleye işaret eder. Bu nedenle müminlerin dört kadına kadar evlenebilme ve cariyelerle çeşitlilik arama izni, cinselliğe beladan koruyucu bir yaklaşım getirerek şehvetin gemlenmesi girişimi olarak ortaya çıkar (Kandiyotti, 1997: 136).

Göle'ye göre, kadının örtünmesi, İslamcı hareketlerin simgesidir. Bu, siyasi ideoloji ile cinsler arası iktidar ilişkilerinin iç içeliğini ifade etmektedir. Kadın, örtünerek Batı modernizmi karşısında siyasi bir tebliğ yaptığı gibi, kendi görünmezliği ve mahrem alana kapanması üzerine kurulu erkek egemenliğini de kabullenir durmaktadır (Göle, 2004: 177).Öte yandan, Radikal'de Türker Alkan, değişen dünya düzeninin İslam'da kadın olgusunu etkilediğini vurgulayarak Müslüman ülkelerde kadınların yaşadığı zorlukları ortaya koyduğu yazısında, kadınların üretimden dışlandığını, siyasal ve toplumsal sorunlar karşılaşmak zorunda kaldıklarını söylemektedir:

Gün geçmiyor ki Müslüman ülkelerde kadınların karşılaştıkları zorluklarla ilgili bir haber çıkmasın. Kadınların bu ülkelerde karşılaştıkları baskı, sadece toplumsal ve siyasal geri kalmışlıklarını açıklamakla kalmıyor, pek çok gözlemciye göre ülke nüfusun yarısının üretimden dışlanması aynı zamanda ekonomik geriliğin de nedenleri arasında yerini almaktadır... Amerika'da Müslüman olmak kolay. Asıl marifet Afganistan gibi ülkelerde Müslüman bir kadın olmaktır sanırım (Türker Alkan, 28 Ekim 2006, Radikal).

Alkan 29 Ağustos tarihli yazısında da aynı konuya değinmektedir. Müslüman ülkelerde kadınların yaşadığı sorunları dile getirdiği yazısında, Suudi Arabistan'da

kadınların kalabalık nedeniyle arka planda ibadet etmesini yönünde verilen kararı cinsiyetçi bir karar olarak görmektedir.

Gün geçmiyor ki 'İslam ve kadın ' bahis altında sınıflandıracağımız bir olay gelişmesin: Tavaf sırasında kalabalık nedeniyle sorun yaşandığı için Suudi Arabistan'da kurulan bir komisyon, 'Kadınlar geri planda tavaf etsin' önerisiyle gelmiş. Erkek olsun kadın olsun, ulemadan olsun olmasın, kimsenin aklına şu basit soruyu sormak gelmiyor: 'Tamam bir sorun var, kadınları erkeklerden ayırarak Kâbe tavaf edilebilir. O halde kadınlara dönüp 'lütfen siz önden buyurun, aaa vallahi olmaz, siz bizim anamızsınız, eşimizsiniz, cennet sizin ayaklarınızın altındadır, siz geçmeden ben dünyada geçemem!' diyemez mi erkekler? Şövalyelik öldü mü? ...Tavaf işinde kadınları arkaya atarız olur biter diyen Suudi çözümü çağdaş dünyada bir hayli ayıp karşılanacaktır. (Türker Alkan, 29 Ağustos 2006, Radikal).

Hürriyet'te dikkati çeken nokta laik yaşam tarzına uygun olmayan olayların ve yaşantıların genel olarak yazarlar tarafından eleştirilmesidir. Toplumsal yaşamda, özellikle Cumhuriyet'in kadınlara tanıdığı temel hakları yok sayan uygulamalar, kadınların ikinci planda olmasını dini geleneklerle açıklayan görüşler, Hürriyet Gazetesinde köşe yazarlarını en çok dile getirdiği noktalar olmuştur. Örneğin, Yalçın Doğan, kadınlar ve erkeklerin; haremlik – selamlık olarak iki ayrı mekânda tutulduğu bir düğünü, bugünün İstanbul'unda gerçekleştiğini ifade ettiği yazısını şöyle devam ettirmektedir:

İstanbul, Levent. İstanbul'un orta yeri. Düğüne gelen konuklar ikiye ayrılıyorlar. Erkekler terasta oturuyor. Kadınlar içeriye, kapalı bölüme geçiyor. Erkeklerin oturduğu yerde tek bir kadın yok. Kadınların oturduğu içerdeki bölmede tek bir erkek yok. Haremlik ve selamlık vaziyeti... Kadınların büyük çoğunluğu türbanlı. Kara çarşafı olanları da var. Kara çarşaf ve türbanın yanı sıra, başı açık olan az sayıda kadın var... Anadolu'da ise başka bir gelişme var. Tarikatçılar kıyılarda kimseye göz açtırmıyor. Kadınlar ne ile denize giriyor, kimle giriyor, zehir hafiyeye kesilmiş tarikatçılar bunu gözlüyor (Yalçın Doğan, 19 Ağustos 2006, Hürriyet).

Aynı yaklaşım Emin Çölaşan'ın 28 Ekim tarihli yazısında da gözlenmektedir. Çölaşan dini yaşam kurallarının kadın üzerinde baskı oluşturduğunu ve bu baskının esas olarak erkeklerin yaşam alanını genişletmek ve dibi bakımdan sorumlu görülmemek için yapıldığını vurgulamaktadır:

Devleti yönetenler bile haremlik - selamlık uygulamasında. Kadınlara kadın garsonlar hizmet veriyor... İstanbul'da AKP'li Bağcılar Belediyesi, sadece kadınların girebileceği park yaptırıyor! Erkeklerle yasak... Avustralya Müftüsü, örtüsüz kadınlar için buyurdu: 'Üzeri örtülmemiş eti sokağa koyarsanız onu kediler yer. Şimdi bu kimin kabahati? Kedinin mi, yoksa üstü örtülmemiş etin mi? Eğer kadın evinde otursa, başını kapamış olsa, hiçbir sorun çıkmazdı... Makyaj yapan kadınlar cinsel tacize davetiye çıkarıyor' ... Devletten maaş alan Mudanya Müftüsü vaazında buyurdu: 'Anne, eş ve

kızınızdan başkasıyla el tokalaşmanız caiz değildir. Bunu yapanın nikâhı düşer'. Bunlar böyle... Kadın ilişkileri ve cinsel dürtüleri böyle. Küçük kızlardan, hatta önünde namaz kılanların poposundan bile tahrik olanlar! ... (Emin Çölaşan, 28 Ekim 2006, Hürriyet).

Öte yandan, Mehmet Yılmaz, Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde, kadınlara özel park açılmasını kadın özgürlüğünü zedeleyici bir uygulama olarak şu şekilde değerlendirmektedir:

...Bu gün dikkatinizi çekmek istediğim konu 'haremlik- selamlık' uygulamasının resmileşmesi ve bunun toplumsal yaşamımızı giderek teslim almasıyla ilgili. Söz konusu olan yer bir park. İçinde bir çay bahçesi var. Böyle bir yere 12 yaşından büyük erkeklerin alınmaması fikrinin sahipleri sanıyorum ki parkı bir kadınlar hamamı olarak görüyorlar... Bir zamanlar kadınların nispeten daha serbest olabildikleri Müslüman ülkelerde kadınların toplumsal yaşamdan tecrit edilmeleri aynen böyle bir süreçle yaşandı. Pakistan'da Lahor'da 30 yıl önce kadınlar şortla bisiklete binebilirlermiş... Tıpkı anneannelerimizin gençlik fotoğraflarındaki giysilerinin benzerlerinin bugün Anadolu'nun birçok kentinde 'giyilemez' olması gibi bir durum bu. Fas'ta görünmeyen bir baskının sonucu olarak türbansız sokağa çıkmanın artık giderek mümkün olmadığını anlatan bir Le Monde röportajından söz etmişim geçenlerde. Benzer bir süreç, hiç kuşku duymayın ki, sadece Anadolu'nun küçük kentlerinde değil, büyük kentlerimizin varoşlarında da sürüyor... Elbette ki 'türban' konusu bir kişisel özgürlük sorunudur. Ama kadınların toplumsal yaşama katılması için vazgeçilemez olduğu iddia edilen bu 'kişisel özgürlük' kullanımının, başka kadınların istedikleri gibi giyinme özgürlüklerine nasıl zarar verdiğini de göz ardı etmemeliyiz... Siverek'te ortaya çıkan 'Bayanlar Parkı' uygulaması, kadınlarımızın en temel özgürlüklerinin nasıl bir tehdit altında olduğunu gösteriyor (Mehmet Yılmaz, Hürriyet 31 Mayıs 2006).

Yılmaz, kadınların ve erkeklerin aynı fiziki mekânı paylaşmasının rahatsızlık verdiği bir kültürel ortamı eleştirmektedir. Dolayısıyla park gibi kamuya açık mekânların kadın ve erkek bölümü olarak ikiye bölünmesinin, kadının cinsel kimliğine yapılan vurgu olduğunu ve yerel yönetimlerin cinsiyetçi bakışını yansıttığını söyleyen Yılmaz, bunun yanı sıra, İslami yaşam tarzı çerçevesinde, kadınların toplumsal hayatın dışına itilmesi eve hapsolmesi olayını da eleştirmektedir. Yılmaz'ın yazısına paralel olarak Bekir Coşkun da kadınlar ve erkeklerin yaşam alanlarını ayırma girişimini eşleştirdiği köşe yazısında, şöyle söylemektedir:

Daha dün İstanbul'un göbeğinde erkeklerin giremeyeceği 'kadın parkı' kurmaya kalkan, içkiyi yasaklayan, birden fazla evliliğe bayılan, teknik devlet kadrolarına dahi imamları dolduran, çağdaşlığın ilk şartı 'laiklik' ilkesini değiştirmeye çalışan... Ama asıl batı uygarlığına koşmak için gericileri iktidara getiren bir ahmaklık... (Bekir Coşkun, 19 Ağustos 2006, Hürriyet).

Bekir Coşkun, laiklik ilkesine aykırı olduğunu söylediği bu uygulamaları ifade ettiği yazısını şöyle devam ettirmektedir:

Türkiye yeni bir yaşam boyutuna geçiyor. Artık bunu anlamlıdır. Haşemalıların bulunduğu plajlarda bikini giyenlerin saldırıya uğraması rastlantı değil... Doğrusunu isterseniz benim canım o kadınların yaşamak zorunda bırakıldıkları bu eziyete sıkılır. Tüm yeryüzü kadınları gibi güneşten, denizden, havadan yararlanmamalarına üzülürüm. Sonuçta onlar da bizim kadınlarımızdır. Erkeklerin çıkarlarına, kendi egolarına uygun kurmuş oldukları dünyanın kadınları, bunu elbette sorgulayamazlar (Bekir Coşkun,19 Ağustos 2006, Hürriyet).

Coşkun, kadınların; erkeklerle eşit haklara sahip olamamasının ve onlar gibi yaşamlarını özgürce şekillendirememelerinin; erkeklerin kendi çıkarları için oluşturulan bir düzen nedeniyle gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Üstelik bu düzende bu düzene uygun yaşayan kadınların bunu sorgulama ihtiyacı bile duymadığını ifade eden yazar, dünyadaki kadınlar gibi, temel insan haklarını kullanamayan bu kadınların yaşadığı durumu eziyet olarak nitelendirmektedir. Çünkü cinsiyet ayrımları hiyerarşiye tabi tutulmakta ve kadın gövdesine ilişkin görünmezlik yasağı erkek egemenliğini pekiştirmektedir. Erkeğin 'bakma' ve 'görme' ayrıcalığı, kadının gövdesini nesneleştirme yoluyla erkeğe cinsiyet ayrıcalığı sağlamaktadır. Her ne kadar kadın örtünerek bu nesneleştirmeye karşı durduğunu düşünmekteyse de aslında erkeğin görsel ayrıcalığını vurgulamaktadır (Göle, 2004:176). Radikal'de Türker Alkan ise, 19 Haziran tarihli yazısında kadının maruz kaldığı sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koyduğu yazısını şöyle devam ettirir:

Diyanet İşleri Başkanlığı, aile içi sorunları çözmek için danışmanlık hizmetleri veren bürolar kurunca aklıma şu soru takılmıştı: Bir erkek birden fazla eşle evlenmek isterse, kadına erkeğin yarısı kadar miras bırakmak isterse, serkeşlik eden karısını tek başına evden dışarı bırakmazsa... bu danışma merkezinde görev yapanlar ne diyecekti? Bunlar, şer'an erkeğin hakkı olan şeyler değil midir? Ama günümüz toplumunda uygulaması pek de mümkün olmayan kurallar... Kadın gelip yakınıyor:'Kocam beni dövüyor' 'O halde boşan' 'Boşanırsam öldürür' 'Polis seni korur' 'Koruyamaz' 'O halde Allah korur, 100 tane Felak, 100 tane de Nas oku, bir bardak suyu dua ile birlikte eşine içir'...(Türker Alkan, 19 Ağustos 2006 Radikal).

Türker Alkan'ın, laik çizgiye uygun olarak ifade ettiği bu düşünce, Zaman Gazetesinde tam aksi yönde ortaya konmuştur. Alkan, kadının, dini gerekçelerle erkeğe tabi olmasını eleştirirken, Hekimoğlu İsmail ise, bu durumun İslami yaşama uygunluğunu ortaya koymaktadır:

Ben Müslüman'ım amma, dinimi öğrenemedim. Bana izin verin. Dinimi öğreneceğim. Harama helale uyacağım! Söz veriyorum! Dedi. Arkadaşa bir İlmihal verdim. Okudu. Sonra da kadına gidip 'Dinimi öğrendim. Allah'ın izniyle dinimi yaşayacağım' dedi. Evlilikleri bu şekilde kurtuldu (Hekimoğlu İsmail, 28 Ekim 2006, Zaman).

Dolayısıyla evlilikte başarıyı, dinin emirlerine uygun yaşamakta gören Zaman Gazetesi yazarı Hekimoğlu İsmail'in 21 Ocak tarihli yazısında da bu düşüncüyü pekiştirecek bir söylem olduğu görülmektedir:

Bir kadın, kocası kendisinden razı olarak ölürse, cennete girecektir. Kadın da kocasından memnunsa, koca sevap alır. Çünkü Allahın emanetine sahip çıkmıştır... Bir ailede kavga varsa, o ailede İslami anlayış çok noksandır (Hekimoğlu İsmail, 21 Ocak 2006, Zaman).

İsmail'in belirttiği üzere, kadınının yeri ve önemini ortaya koyan temel belirleyen kocasıdır. İslami anlayış çerçevesinde, kocanın kendisinden razı olduğu kadın, bunun ödülünü öbür dünyada alacak ve cennete gidecektir. Müslümanlıkta temelde kadın ile erkeğin eşit olduğu vurgulanırken, bu kavram Allah huzurunda eşitlik olarak tanımlanmaktadır. Allah huzurunda eşitlik temasının dünyadaki karşılığı ise, cinslerin birbirini tamamladığı düşüncesidir (Acar, 1993: 87). Kadınların 'toplumsal görünürlük' kazanmalarını, kamusal alana çıkışlarını, medeniyet dönüşümünü sergileyen Kemalizm'in (Göle, 2007: 100) ortaya koyduğu Laik söylemde ise kadın ve erkek eşitliğinin yaşanması; temel insan hakları çerçevesinde gerçekleşir. Dolayısıyla değerlendirilen gazetelerden Zaman ile diğer üç gazete arasında bu yönde belirgin bakış açısı farklılığı olduğu tespit edilmiştir.

4.2.5. Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam

Toplumsal yaşamda, kadın ve erkeklere yüklenen alışlagelmiş tutumlar ve davranış kalıpları vardır. Örneğin, ülkemizde hâkim olan geleneksel anlayışta, kadının yeri kocasının yanındır ve kadının temel sorumluluğu, kocasının ihtiyaçlarını karşılayıp bakımını sağlamak ve çocuk yetiştirmekle belirlenirken, erkelerin konumu, çalışıp para kazanması ve geleneksel rollerini sürdürmesi olarak görülmektedir. Geleneksel anlayışta, kadının temel iki toplumsal rolü vardır: 'eş' ve 'annelik' rolleri.

Bu roller cinsiyete göre belirlenirken, kadının toplumsal yaşamın diğer alanlarında var olma çabası görmezlikten gelinmekte ya da olumlu karşılanmamaktadır.

İncelenen gazetelerden Zaman Gazetesinin % 1,9 oranında, Hürriyet'in ise, % 1,6 oranında bu tema üzerinde durduğu, tespit edilmiştir. Birgün'de % 0,9 ve Radikal'de % 0,8 oranında 'Geleneklere Dayalı Toplumsal Yaşam' kategorisi ele alınmıştır.

Zaman Gazetesinde, kadının cinsiyetine bağlı olarak ona yüklenen annelik ve eşlik rolleri pekiştirilirken, diğer gazetelerde toplumsal cinsiyet bağlamında konu, daha çok görmezlikten gelinmiştir. Örneğin Hürriyet Gazetesinde Yalçın Doğan, iyi araba kullanmanın, erkeklere has bir özellik olduğunu kadınların, erkeklerden daha kötü araba kullandığını, bir araştırma bulgusunu referans alarak aktarırken, 'Bilime kızılmaz ki' sözü, bu konudaki yaygın görüşü desteklediğini ortaya koymaktadır:

Kadınlar ayda birkaç gün, her ay o kadının fiziksel durumuna göre iyi araba kullanıyor. Tıpkı erkekler gibi. Bu belirleme Almanya'da öğretim görevlisi olan bir Türk profesöre ait. Psikolog olan profesör, kadınların neden kötü araba kullandığını araştırıyor. Ulaştığı bulgu, hormonal. Kadınlarda normal olarak hormon, erkeklere göre daha yüksek. Bu onların dikkatini azaltıyor. Ancak her kadına göre değişen ayın belirli birkaç gününde, kadınlardaki hormonal denge düşüyor ve erkeklerle eşitleniyor. İşte, o günlerde kadınlar da iyi araba kullanıyor. Ama sadece birkaç gün. Bilime kızılmaz ki! (Yalçın Doğan, 22 Mart 2006, Hürriyet).

Hürriyet'te Ertuğrul Özkök'ün köşe yazısı ise, başı örtülü kadının; çağdaş Türk kadını profiline yakışmadığını ifade ettiği yazısını şöyle devam ettirir:

Alçak sesle çekine çekine soruyorum. Cumhuriyet Türkiye'sinin yeni 'rol modelleri' bu kadınlar mı olacak? Aynı hüznü ve endişeleri, Ulaştırma Bakanının eşini gösteren o fotoğraf karşısında da duymuştum. Bazılarının cevabını şimdiden işitir gibi oluyorum: 'Ne yani, rol modelleri Laila'dan çıkan kadınlar mı olacaktı?'. Evet bu kadar basit ve sıradan bir cevabın geleceğini bildiğim halde o soruyu yine soruyorum: Türk kadınının rol modeli bu mu olacak? (Ertuğrul Özkök, 22 Mart 2006, Hürriyet).

Bekir Coşkun; kadının toplumsal yaşamda üstlendiği görevlerin niceliğini ifade ettiği 30 Haziran tarihli yazısında, temelde kadın emeğinin görünmezliğini ortaya koymaktadır.

Bir kadın gittiğinde... Bir kadın gittiğinde ne çok kişi gider aslında; bir ağır işçi, bir temizlikçi, bir bakıcı, bir bahçıvan, bir muhasebeci... Bir anne gider, bir dost, bir arkadaş, bir sevgili... Ne çok kişi yok olur bir kadın gittiğinde. (Bekir Coşkun,30 Haziran 2006, Hürriyet).

Yazının devamında; sıralanan bu işlerin ve vasıfların; kadının temel görevleri olarak kanıksandığını ve bunun da doğal bir durum olarak görüldüğünü belirten Coşkun, aslında kadının omuzlarına yüklenen bu kadar yükün toplumsal cinsiyet eşitliği açısından büyük bir sorun olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada, Connell'in belirttiği gibi, çağdaş şehir ailesinin/ evinin, belirli iş tiplerini ev içi, ücretsiz ve genellikle kadınlara ait; öbür işleri de kamusal, ücretli ve genellikle erkeklere ait olarak tanımlayan bir işbölümü tarafından kurulduğu da eşit ölçüde bildik bir şeydir (Connell, 2006: 169).

Öte yandan Funda Özkan, bir kamuoyu araştırmasından yola çıkarak ülkemizde hâkim olan kadına bakış açısının cinsiyetçi önermeler içerdiğini ortaya koymuştur. Kadınların geleneksel anlamda ev içi sorumlulukların tümünü yüklediği, her yönden erkeklere tabi olduğu, ev dışında bir işte çalışıyorsa namusuyla işini yapması gerektiği anlayışı, toplumumuzda kadının hangi konumda görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Kamuoyu araştırmasında, bir değerlendirme de kadınlarla ilgili. Türk toplumunun sevdiği kadın tipini hemen söyleyebilir misiniz? Araştırmadan çıkan sonuca göre, biz Türkler, kadınların siyasette, iş hayatında, toplumda her bakımdan erkeklerle eşit olmasını istiyoruz. Dışarıda eşit olabilir de evin içine girdiği andan itibaren erkeğe hizmet etmek, hamarat olmak zorunda. Hizmeti aksatıyorsa, 'o zaman işini bırakmalı ve ev kadını olmalı'.Kadın için temel şart ise namus. 'Bir kadının namuslu olması başka her türlü özelliğinden daha önemlidir' seçeneğini işaretleyenlerin oranı yüzde 81 (Funda Özkan, 11 Mart 2006, Radikal).

Kadınlar için çizilen bu tablo, Birgün'de Yaşar Seyman Asmin tarafından da ele alınmıştır. Asmin, yazısında kadını sadece anne- eş rollerini oynayan bireye indirgeyen bu geleneksel bakış açısını eleştirmektedir. Üstelik milyonlarca kadının bunu sorgulamadan kabul ettiğini ortaya koymaktadır:

Milyonlarca kadın gibi düşünüyor...'evim, eşim, çocuklarım...' renkleri yoksul bir tablo biraz da bencil... Oysa yanı başımızda yeni coğrafyaların haritaları haksızlıkla, işgalle, kanla çiziliyor. Nasıl sadece evim denir? Ya da çocuklarım? Böylesi yoksul ve yoksun tabloların seyri bile insanı mutsuz kılmaz mı?(Yaşar Seyman Asmin, 30 Temmuz 2006, Birgün).

Schroeder'in de belirttiği gibi, bazı feministlere göre ataerkil ideolojinin etkileri en çok aile içinde hissedilir. Kadının aile içindeki anne ve eş -bakıcı ve besleyici-rolünün, ailenin varlığını garanti altına almayı amaçlayan erkek ideolojisi tarafından empoze edildiği iddia edilir. Feminist çalışmalar, ataerkil ideolojinin kadını evdeki konumunu doğallaştırma ve kadınların kamusal alandaki toplumsal katkılarını görmezden gelme yöntemleri üzerine vurgu yapar (Schroeder, 2007: 47). Birgün ve Radikalde kadına geleneksel bakış açısı eleştirilirken, Zaman Gazetesinde bunun aksine geleneksel rolleri pekiştirecek nitelikte mesajlar olduğu tespit edilmiştir. Hekimoğlu İsmail, 21 Ocak tarihli yazısında, bunu şöyle ortaya koymaktadır:

Fedakârlığı kadından beklemiyoruz. Fazileti kadından bekliyoruz. Çünkü kadın anadır, bacıdır, baş tacıdır. Kız çocukları Allahın emanetidir. Aile saadeti en büyük hazinedir (Hekimoğlu İsmail, 21 Ocak 2006, Zaman).

İslami bakış açısı çerçevesinde İsmail, kadının aile içindeki konumunu vurgulayarak bu konunun getirdiği yükümlülükleri, fazilet olarak adlandırmaktadır. Cinsler arası ilişkiler ve aile kurumunun İslami bir toplumsal düzenin kurulup devam ettirilmesinde son derece önemli olduğu görüşünden hareketle İslamiyet, kadının, aile kurumunun korunması ve gençlerin İslamiyet ilkelerine uygun yetiştirilmeleri konularında taşıdığı önemi vurgulamaktadır (Acar,1993: 80). Bu bakış açısı diğer Zaman yazarlarında da görülmektedir:

Toplum eşitliğin ve özgürlüğün özünde 'iyi' değerler olduğunu biliyor; fakat bu ilkeler adına konforunu yitirmek istemiyor. Kala kala elinde bir 'aile' kalmış; kadını da bu nedenle evinde görmek istiyor. Kadının aşağılık bir mahlûk olduğunu düşündüğü için değil, isteklerini elde edebileceği alanı yitirmemek için (Nihal B. Karaca, 22 Mart 2008, Zaman).

Nihal B. Karaca, aileyi; temel değerlerin korunduğu, kadının temel yaşam alanı olarak yansıtmaktadır. Genel olarak, muhafazakâr ideoloji, aileden 'toplumun temeli' olarak söz etmekte, geleneksel sosyoloji de onu çoğunlukla kurumların en basiti, daha ayrıntılı yapıların yapıtaşı olarak görmektedir. Aile, toplumun temeli olmanın ötesinde, onun en karmaşık ürünlerinden biridir. Aileye dair basit hiçbir şey yoktur. Ailenin içi, tıpkı jeolojik katmanlar gibi birbiri üzerine yığılmış çok katmanlı bir ilişkiler sahnesidir. Başka hiçbir kurumda, ilişkiler, zaman içinde böylesine yaygın, temas

esnasında böylesine yoğun; ekonomi, duygu, iktidar ve direniş örgütleri açısından böylesine sıkı değildir (Connell, 2006: 168).

Öte yandan, A. Turan Alkan'ın 9 Ağustos tarihli yazısında, özellikle muhafazakâr kesim kadınlarının; giyim-kuşamlarındaki serbestliği, davranışlarındaki rahatlığı, kınayarak, temelde bu tür davranışların kadının, iffetine zarar verdiği mesajını vermektedir. Alafrangalaşmak olarak adlandırdığı, batılı giyim tarzı ve davranış modelleri, İslami yaşam tarzı için bir tehlike unsuru olarak görülmektedir. Dolayısıyla kadınların; geleneksel İslam değerlerine uygun davranmaları ve yaşamaları gerektiği mesajı verilmektedir:

Düğünlerin dans pistlerinde başı örtülü kız ve hanımları halay çekerken, misket oynarken görmek artık şaşırtıcı görünmüyor, sıradanlaştı. Çağdaşlaşmayı alafrangalaşmak olarak algılayanlar için durum ümit vericidir ve onlar açısından ülkemizde iyi şeyler olmaktadır. Bu arada sosyologlarımıza esaslı bir tüyo sızdırmaktan zevk duyarım; düşünleri iyi gözlemlesinler. Muhafazakâr olduklarını vehmettiğimiz kesimler, düşünler aracılığıyla modernlikle esaslı bir iltisak ve geçiş aralığı kuruyorlar. Kadın giyim- kuşamında 'çağdaş' ve tabii ki dekolte kıyafetler hızla görülmeye başlanmıştır (A.Turan Alkan, 9 Ağustos 2006, Zaman).

İslami gelenek ahlaklı ve törel bir toplumun belkemiği olarak ailenin rolünü ve ailenin kritik önemini her zaman vurgulamıştır. Kadınlar iffetin taşıyıcıları ve çocukların sosyalleştirilmesinde kilit temsilciler olarak övülmektedirler. Aile değerleri ve bu değerlerin yayılmasında kadınların ana rolü kabul edilmekte ve söylemlerinde bu konuya özel bir önem verilmektedir (Kazemi, 2004: 255). Öte yandan, Toplumun bir grup olarak kadınlardan ve bir grup olarak erkeklerden beklediği bazı davranış özellikleri vardır. Bunlara cinsiyet kalıp yargıları denmektedir. Kadınların ve erkeklerin sahip oldukları düşünülen kişilik özellikleri genel olarak kadınsı ve erkeksi özellikler olarak bilinir. Kadınsılık, ev içinde bakım verici, ilgi gösterici olmayla ilgili özellikleri; erkeksilik ise iş dünyasında yarışmacı ve başarı yönelimli olmayla ilgili özellikleri içermektedir. Ayrıca kadınların genellikle duyarlı, ilgili, sıcak gibi özelliklere sahip oldukları; erkeklerin ise, güçlü, baskın, bağımsız gibi özelliklerle sahip oldukları düşünülür (Dökmen, 2006:107). Bu açıklama doğrultusunda, Zaman yazarlarından Ali Bulaç'ın 9 Ağustos tarihli yazısı, ' kadın gibi ağlamak' sözü ile özetlenebilecek şekilde cinsiyetçi bir yaklaşımla, cinsiyet kalıplarının kullanıldığına örnek teşkil etmektedir:

Saraydan biraz uzaklaştıktan sonra, arkasına dönüp bakan sultan 'derin bir iç çekmiş' ve ağlamıştı. Ebu Abdullah'ın bu halini gören annesi Valide Sultan Fatıma:'Bir yiğit gibi savunmadığın şey için şimdi bir kadın gibi ağla' demişti... Arap Beyleri kadınlar gibi ağlar, derin derin iç çekerken 'yeni Osman Gazi' ler uç veriyor, Endülüs düşerken, Osmanlı tarih sahnesine çıkıyordu (Ali Bulaç, 9 Ağustos 2006, Zaman).

Geleneksel değerlerin, insanlara, öz olarak algılanan cinsiyetlerine ilişkin roller biçtiği görülmektedir. Bu kavrayışa göre kadınlar özlerine uygun bir biçimde davranmalı; neredeyse salt cinsiyetlerine ait özelliklerini yaşama alanına geçirmek üzere ne yapılması gerekiyorsa, onu yerine getirmelidirler. Bu, insanın salt kadın olarak algılanmasından başka bir şey değildir. Söz konusu bakış çoğun kadınlar tarafından da içselleştirilen, son yıllarda sıkça yinelendiği gibi yeniden üretilen bakıştır. Bu temel değerlendirmeye bağlı olarak cinsiyetler konusundaki özcü yaklaşımın ayırıcı tutumları da beraberinde getireceği açıktır (Çotuksöken, 2006: 1). Bu noktada, Zaman'da muhafazakâr ve geleneksel mesajlar verilirken, Radikal'de Türker Alkan, geleneksel bakış açısının dayattığı yaptırımları eleştirmektedir. Alkan, 10 Haziran tarihli yazısında, bir kız ile bir erkeğin sarılarak gezmesini yargılayan geleneksel kurallar için şöyle söylemektedir:

Yani oğlan oğlana, kız kıza sarmaş dolaş gezerken sesinizi çıkarmıyorsunuz da, neden bir erkekle bir kız biraz olsun yaklaşınca kıyameti koparıyorsunuz? (Türker Alkan,10 Haziran 2006, Radikal).

Geleneksel değerlere dayalı tutumun karşısında yer alan kavrayışa göre ise insan olarak kadın bireysel farklılıkları, değişebilir/değiştirilebilir nitelikleri, farklı potansiyelleri olan bir varlıktır. Ayrıca cinsiyetine ilişkin özellikleri yaşama dünyasındaki başarımı konusunda hiçbir engel oluşturmamaktadır. Toplumsal yaşamın yenilikçi, değişime açık ilkelerle, değerlerle örgütlendiği toplumlarda ya da toplum kesimlerinde kadınların insan olarak dünyaya anlam vermelerinin ve verdikleri bu anlamı gerçekleştirmelerinin daha üst düzeyde mümkün olduğu ve olacağı da açıktır. Böyle bir ortamda insan olarak kadın, hakları bakımından, haklarına ilişkin istemleri bakımından daha iyi bir noktada bulunmaktadır ve toplumunun bütünüyle örgütlenişinde bu durum etkisini göstermektedir (Çotuksöken, 2006: 1).

4.2.6. Kızların Ve Kadınların Eğitimi

Kadın eğitimi kategorisinde, köşe yazılarında, kızların ve kadınların; örgün eğitime ve bunun dışında kalan her türlü eğitime katılmasına ilişkin köşe yazarlarının görüşleri değerlendirilmiştir. 'Kızların ve Kadınların Eğitimi' kategorisi, Zaman Gazetesinde, % 1, 9 oranında, Hürriyet Gazetesinde, % 1, 2 oranında, Birgün Gazetesinde % 1, 3 ve Radikal Gazetesinde de % 0, 4 oranında yer almıştır. Değerlendirilen gazetelerden Hürriyet'te eğitim; kadın ve kızların örgün eğitime katılmalarındaki sıkıntılar üzerinden işlenmiştir. Hürriyet'te ağırlıklı olarak okullaşmadan, ilköğretim ve ortaöğretime ilişkin sayısal verilerden söz edilmiş ve kadınların eğitimsizliğinin getirdiği sorunlar kısmen ortaya konmuştur. Cüneyt Ülsever, ülkemizdeki eğitimin geldiği seviyeyi, sayısal verilerle destekleyerek ortaya koyduğu yazısında, eğitimde cinsiyet eşitsizliğine de vurgu yapmıştır.

Türkiye temel eğitim yolunda çok önemli aşama kaydetmiş, net okullaşmayı kısa sürede % 80'den % 90'a çıkarmıştır. Ancak lise eğitiminde benzer bir başarıdan çok uzaktır. Türkiye'nin AB hedefini yakalayabilmesi çok zordur. Son beş yılda belirli bir başarı elde edilmiştir. Ancak bu hızla Türkiye'nin bugünkü AB seviyelerine ulaşabilmesi 30-40 yıl alacaktır. Ayrıca rakamlar Türkiye'de büyük bölgesel ve cinsiyet eşitsizliklerini de gizlemektedir. Örneğin Diyarbakır'da 20-24 yaş grubun yalnızca %28 'i lise diplomasına sahiptir. Diyarbakır'daki sonuçlar diğer doğu illerindeki sonuçlar ile aynıdır. Zorlu görev, bir yandan lise mezunlarının toplam sayısını AB ortalamasına getirmek, öte yandan da doğu illerinde kızların okullaşmasını artırmaya odaklanmaktır (Cüneyt Ülsever, 22 Mart 2006, Hürriyet).

Ülsever; ilköğretimde okullaşmanın giderek artmasına rağmen, ortaöğretimde ve kızların eğitim olanaklarından faydalanma oranında aynı gelişmenin görülemediğini vurgulamaktadır. Eğitimde, cinsiyet eşitsizliği olduğunu da belirten yazar, bu durumun ortadan kaldırılmasının zorunlu bir görev olduğunu ifade etmektedir. Eğitimin kadının kamusal alana çıkması için gereken bilgi ve becerileri sağladığı bir gerçektir. Ancak ilköğretimden başlayarak tüm eğitim sisteminin cinsiyetçi bir temelde oturduğu bilinmektedir. Bu noktada, Tan'ın (2000) da belirttiği gibi, daha çok kadının eğitime katılması veya uzun süre sistem içinde kalmaları eşitlik sağlamaya yetmemektedir. Okul ya da eğitim sistemi, toplumsal cinsiyete yönelik yeni ölçütlerin, rollerin, tutumların gelişmesi için ortam olarak kullanılmalıdır ve kadınların her düzeyde eğitim politikalarına katılmaları sağlanmalıdır (Kuzgun ve Sevim, 2004: 24). Şükrü Küçükşahin ise, kadınların eğitimsizliği ile şiddet görmeleri

arasında bağlantı kurduğu yazısında, olumsuz muamele görmekten dolayı Ka - Mer adlı kadın sığınma evine başvuran kadınların büyük çoğunluğunun eğitimsiz olduğunu belirtmiştir:

Ka-Mer'e başvuran 125 kadın arasında tek bir üniversite mezunu yer aşmazken, 42'sinin okuryazar olmaması sorunun 'eğitim' boyutunu ortaya koyuyor. (Şükrü Küçükşahin, 18 Eylül 2006, Hürriyet).

Hürriyet yazarlarının vurguladığı gibi; kadınların eğitimine verilen önem, onların aile içindeki konumları, çalışma hayatına daha fazla girmeleri, teknoloji üretimi ve kullanmaları, siyasal hayata katılmaları gibi çok çeşitli alanlarda etkili olmalarını kolaylaştırmaktadır (Güçlü, 2000: 178). Eğitilen kadın, kendisine dayatılan olumsuz koşulları sorgulayabilmekte ve yaşamını değiştirebilecek kararlar alabilmektedir. Bu anlayış, Gila Benmayor'un 17 Kasım tarihli yazısında da görülmektedir:

Her neyse, Ferrero- Waldner'e dönersek, kadının nasıl güçlenmesi gerektiğini anlatıyor. Anahtar sözcük 'eğitim'.Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanması (Gila Benmayor, 17 Kasım 2006, Hürriyet).

Benmayor da kadının güçlenmesinin, bilinçlenmesinin anahtarını eğitimde görmektedir Öte yandan kadınların eğitimi; Radikalde de erkeklere oranla yetersiz bulunmakta; eğitimde cinsiyetçilik olduğu ifade edilmektedir. Radikal'de Metin Ercan da kadınların, erkeklere göre eğitim olanaklarından daha az faydalandıklarını ve buna paralel olarak da kadınların düşük statülü işler yapmak zorunda kaldıklarını belirttiği yazısını şöyle devam ettirmektedir:

Türkiye'de ise kadınların daha olumsuz istihdam şartlarına sahip olmasının temel nedeni eğitim düzeylerindeki farklılık. TÜİK istatistiklerine göre, istihdam edilen kadınların % 17,7'si okuryazar değil. Bu oran erkeklerde 3 düzeyine iniyor. Eğitim düzeyi, sahip olunan meslek grubunu da büyük ölçüde etkiliyor. Okuryazar olmayan veya okula gitmemiş olanlar daha çok çiftçilikle geçinirken, ilkokul ve ortaokul mezunları işçilik yapıyorlar. Lise mezunları ticaret, satış veya idari personel olarak görev alırken, yükseköğretim mezunları ilmi ve teknik eleman veya serbest meslek sahibi olarak hayatını kazanıyorlar. Türkiye'de kadınlar daha düşük eğitim düzeyine sahip olduklarından, büyük oranda tarım alanında çalışıyorlar. Kadınların eğitim düzeyleri ise, çoğunlukla mevcut aile yapısı ve bu yapının kadınlara yüklediği rollerle şekilleniyor. Kadınlara çoğunlukla eğitim şansı verilmezken, iktisadi faaliyetlere katılmaları da büyük ölçüde engelleniyor... Yani kadınlar okuma ve tahsillerine devam etme şansı verilmeleri durumunda, daha 'kalifiye' bir eğitim alma yönünde erkeklere göre, daha fazla çaba sarf ediyor ya da aile geçindirme saikiyle tahsilini ortaokul veya lise düzeyinde kesip mesleğe atılan erkeklerin aksine daha çok imkânları oluyor (Metin Ercan, 22 Mart 2006, Radikal).

Ercan'a göre, eğitimde cinsiyetçilik; toplumsal olarak kadınlara yüklenen roller nedeniyle ve aile yapısının etkisiyle gerçekleşirken, uygun eğitim olanaklarına sahip kadınlar erkeklerden daha başarılı olabilmektedirler. Gök'ün de belirttiği gibi, eğitim süreci boyunca, erkek egemen toplumun ideolojisi çeşitli şekillerde yeniden üretilirken kadınlar toplumsal işbölümünde daha sınırlı ekonomik olanaklar ve sosyal prestij sağlayan mesleklere yönlendirilmektedir. Bu da somutta kadınların, yoğun olarak annelik ve kadınlık rollerinin devamı ve türevleri olan ve üretimden çok işgücünü yeniden üretim alanlarındaki meslekleri seçmesi anlamına gelmektedir (Gök, 1993: 183). Radikal'de Nur Çintay ise, iyi eğitilmiş anne baba olmanın, iyi bir ebeveyn olma üzerinde etkisi olduğunu ortaya koyduğu yazısında şöyle söylemektedir:

Mükemmel bir ebeveyn nasıl olur? Ebeveynler gerçekten fark yaratır mı? Bazılarına çok sarsıcı gelebilecek sonuçlar ortaya konuyor bu bölümde. ABD Eğitim Bakanlığının 90'ların sonunda giriştiği Early Childhood Longitudinal Study (Erken Çocukluk Uzun Dönem Araştırması) ışığında. Bizim lisanda 'EÇUDA' laşan bu proje, ABD genelindeki 20 binden fazla çocuğun, sonra kendi amacının da ötesine geçtiği, müthiş zenginlikte veriler içerdiği fark ediliyor... Mesela, çocuğun iyi eğitilmiş ebeveynlere sahip olmasının başarısında rolü var, buna karşılık anne babanın birlikte olmasının hiçbir etkisi yok. Çocuğun ailesinin yüksek sosyoekonomik statüye sahip olması başarıyı çağrıştırıyor, ailenin kısa zaman önce daha iyi bir mahalleye taşınmış olması ise boşuna... Ailenin çocuğu düzenli olarak müzelere götürüyor olmasının da en ufak getirisi saptanamamış. Çocuğun evinde çok sayıda kitap olması başarı yolunda etkili unsur. Ama ailenin çocuğa hemen her gün kitap okuması hiç fark etmiyor! Şöyle bağlayabiliyoruz lafı: Önemli olan ne olduğunuz (Nur Çintay, 29 Ağustos 2006, Radikal).

Nur Çintay ise, iyi anne baba nasıl olur sorusunun cevabını aradığı köşe yazısında, ABD'de yapılan bir araştırma verilerini değerlendirerek kadının eğitilmiş olmasının iyi çocuk yetiştirmede etkisini ortaya koymaktadır. Bu noktada, Gök'ün belirttiği gibi; eğitim süreci, parçası olduğu toplumsal yapının egemen ideolojisini yeniden üretir. Verili toplumsal düzenin kültürel, siyasi, vb. değerleri de eğitim yoluyla aktarılırken, bireylerin sosyalizasyonu gerçekleştirilmiş olur. Yurttaşlık tanım ve beklentilerinin kişilerde somutlanmasını sağlar. Eğitim süreci yukarıdaki işlevlerini yerine getirirken toplumsal sınıf yapısının ve cinsiyete dayalı işbölümünün de yeniden üretilmesinin vazgeçilmez bir alanı haline gelmiş olur (Gök, 1993: 182). Bu nedenle eğitim sayesinde, cinslere ilişkin toplumdaki hâkim anlayış, kuşaktan kuşağa aktarılır, dolaşıma sokulur. Bu düşünce, Birgün Gazetesinde Ozan Ceyhun'un 21 Nisan tarihli köşe yazısına şöyle yansımıştır:

Kadın- erkek eşitliğinin bilinmediği bir aile yaşamından kendini kurtarmış ve kendi çabaları ile toplum içinde çocuğuyla birlikte tutunabildiği bir yer edinebilmişti... Almanya'da birçok örneğini gördüğümüz aileleri tarafından bilinçli olarak cahil yetiştirilmiş bir gelin adayı olup Türkiye'den tanımadığı biri ile evlendirilip kadın olarak hor görüldüğü çok sayıda çocuklu bir yaşama mahkûm olmayı kabul etmemiştir (Ozan Ceyhun, 21 Nisan 2006, Birgün).

Dolayısıyla Ceyhun, verdiği örnekle; toplumda hâkim olan cinsiyetçi kalıpların eğitim yoluyla aktarıldığını ve kadına bilinçli olarak bu şekilde davranıldığını ortaya koymaktadır. Radikal'de Mehmet Y. Yılmaz ise bu türden cinsiyetçi yaklaşımların Müslüman toplumlarda görüldüğünü ortaya koymaktadır:

Zaman zaman Müslüman toplumların neden geri kaldıklarını tartışıyoruz. Ortaya çıkan en önemli etkenlerden biri de bu toplumların çoğunda kadınlara kendilerini eğitip geliştirme ve iş yaşamında öne çıkma fırsatı verilmiyor olduğu gerçeği (Mehmet Y.Yılmaz, 30 Haziran 2006, Hürriyet).

Yılmaz, Müslüman toplumlarda, kadınlara eğitim ve iş olanaklarından yararlanma fırsatı verilmemesi nedeniyle, kadınların erkeklere göre geri planda kaldıklarını düşünmektedir. Bu durum, Hürriyet'te Oktay Ekşi tarafından ise şöyle dile getirilmiştir:

Diyanet İşleri Başkanlığının 6 pilot ilde 'danışma büroları' kurduğu ve Prof. Dr. İzzet Er'in bu bürolarda 'bürolarda üniversite mezunu, iyi eğitilmiş din hizmeti uzmanları bulunuyor. Özellikle kadınlarımız gelip buralarda problemlerini hemcinslerine rahatlıkla anlatıyorlar' diyor ve 'kavgalı eşleri barıştırdıklarını, hukukçu veya psikolog gerekiyorsa tavsiye ettiklerini' vurguluyordu. Anlaşılan o öyle sanıyormuş. Nitekim dün ntvmsnbc.com isimli internet sitesinden aktarılan haberlerde- üstelik İstanbul Müftülüğüne mensup bir danışmanın, aile içi şiddetten şikâyet edip çare arayan ev kadınına; 'Bakın ben size bir dua vereceğim. 100 tane Felak, 100 tane Nas okuyacaksınız. Bir bardak suya duayla birlikte 'Ya Rabbim, beni kurtar' diye... Sonra bunu eşinize, çocuğunuza herkesin su kabına döküyorsunuz (...)' dediği bildiriliyordu (Oktay Ekşi, Hürriyet).

Ekşi kadınlara, aile sorunlarını çözmek için verilen dini yönelimli çözüm önerilerine ilişkin mesajın kadın eğitime uygun olmadığını ortaya koymaktadır. Öte yandan diğer üç gazeteden farklı olarak, Zaman Gazetesinde dikkati çeken nokta; kadının annelik statüsünü vurgulayarak annelik eğitimi üzerinde sıklıkla durulması olmuştur. Kadınların eş olarak nasıl davranması gerektiği, iyi bir annenin neler yapması gerektiği, ailenin devamı için kadına düşen görevlerin neler olduğu konularında İslam ahlakı ve yaşam kuralları temelinde verilen mesajlar Zaman

Gazetesi yazarlarının ortak noktası olmuştur. Örneğin Fatih Uraz'ın 19 Ağustos tarihli yazısı, çocukların sorumluluklarını annelere hatırlatan bir sesleniş olarak nitelendirilebilir:

Netice olarak diyoruz ki: Lütfen bari bundan sonra ihmalciliği terk edin. Birkaç gün sigaranızdan, demlenmekten vazgeçerek o parayla evlatlarınızı genel kontrolden geçirin ve en başta kendi vicdanınızı rahatlatın. Bu konunun Aurelio'nun Milli Takım'da oynayıp oynamamasından çok daha önemli olduğunu da aklınızdan çıkarmayın (Fatih Uraz, 19 Ağustos 2006, Zaman).

Zaman Gazetesinde, kadın eğitimi; kadının anne ve eş oluşu üzerinden algılanmış olduğundan bu yönde verilen mesajlardan biri de Hekimoğlu İsmail'in, 21 Ocak tarihli yazısında görülmektedir:

Almanya'da bir kadın yanıma geldi.'Kocam beni bıraktı, Alman bir kadınla evlendi' dedi. Dedim ki: 'Kardeşim, sen de kadınsın o da kadın. Niye seni bırakıp onu alıyor? Bunu araştırdın mı? 'Hayır' dedi. Hâlbuki mesut olmak, ilim ve sanat işidir. İnsanlık tarihi boyunca mesut olanların sayısı çoktur. Demek ki bizim de mesut olma ihtimalimiz var. Yine bir gün bir hanım geldi dedi ki: 'Kaynanam bana büyü yaptı, kocam beni sevmiyor. Ne yapayım?' Kendisine bir kâğıt verdim , 'yaz' dedim. Dedi ki, 'Türkçe muska olur mu?' Allah her yazıyı bilir dedim' ve yazdırdım.1.Kocanı tenkit etmeyeceksin.2. Çocuğunla meşgul olduğun kadar kocanla da meşgul olacaksın.3. Kocanın akrabalarına iyi davranacaksın.4.Dargın durmayacaksın. Dedi ki: ' Bunların hepsini yapsam kocamla aram düzeler.'Kardeşim büyü müyü gibi lafları bırakın, yanlış hareketler büyüden daha kötüdür. Aile kavgaları daima basit şeylerden çıkar. Mesela çoraplarını atma, yemek hazır değil gibi basit şeyler kavgaya sebep olur (Hekimoğlu İsmail, 21 Ocak 2006, Zaman).

İsmail, 'kadın iyi bir eş nasıl olur' sorusunun yanıtını, İslam ahlakına uygun erkek egemen bakış açısı çerçevesinde yanıtlayarak kadının yüklenmesi gereken bir dizi sorumluluk olduğunu ifade etmektedir. Bun kurallara göre yaşayan Müslüman kadın; tutarlı, sevecen, vefalı, güvenilir ve ahlaklıdır. Ayrıca İslamı doğru anladığı için hem aydındır hem de toplumu aydınlatmakla yükümlüdür (Doltaş, 1995: 26).Bununla birlikte, Ahmed Şahin ise, aile içi ilişkiler konusunda aile bireylerinin uygun davranışları gerçekleştirilmesi noktasında, 'gerekeni yapın gerisini Allah'a bırakın' diyerek, İslami yaşam tarzına uygun davranış kalıplarının uygulanması yönünde mesaj vermektedir:

Diyelim ki beyinzi ya da hanımınızı, oğlunuzu, kızınızı olmasını istediğiniz çizgide bulmuyor; ama istediğiniz çizgiye de getirmeyi istiyorsunuz! Böyle bir çırpınışınız söz konusu... Bunun için tepki gösteriyorsunuz, sevdiğiniz sizden uzaklaşıyor, durum daha da kötüye gidiyor... Susuyorsunuz vicdanınız rahat etmiyor, razı olamıyorsunuz. Öyle

ise çare nedir? Hemen ifade edelim çare düşündüğünüz doğruları muhatabınızın vicdanına duyurmak, bildiğiniz gerçekleri dile getirmek. Ama nasıl anlatacak, nasıl ifade edeceksiniz ki yara yapmadan tedavi etmiş, tahrip etmeden tamirde bulunmuş olasınız? 'Ben görevimi yaptım gerisi Allah'ın takdirine kalmış' diyebilirsiniz? İşte bu arada anahtar sözü imdadımıza yetişiyor. Müceddidü'z zamanı dinliyoruz. Bize şöyle bir hatırlatmada bulunuyor: Akla kapı aç, iradeyi elden bırakma...'Ben bana düşeni yapıyorum gerisi Rabb'immin hikmetine kalmıştır' diyerek yükü üzerinden at rahatlı et... (Ahmed Şahin, 7 Kasım 2006, Zaman).

Şahin, 11 Mayıs tarihli yazısında ise, İslam'ın emirlerini, anne-baba ve evlat arasındaki ilişkileri düzenlemek bakımından temel kural olarak uygulamak gerektiğini belirtmiştir. Buna göre, çocukların, anne babaya itaat etmesinin zorunluluğu; dini emirleri yerine getiren, ibadetini yapan çocuk engellendiğinde, son bulmalıdır. Dolayısıyla, anne ve babaya çocuk eğitiminde verilen mesaj şudur: 'eğer çocuğunuzu dini sorumluluklarını yerine getiriyor diye engeller ve ona baskı yaparsanız, bu konuda size itaat etmesi uygun değildir'.

Ana baba gibi yakınların dine aykırı olan isteğine itaat etmemeli ama evlatlık ve akrabalık hürmet ve saygısında kusur göstermemeli, araya mesafe koymamalıdır. Hatta İslam'ın ana babaya emrettiği itaat ve hürmetini daha titiz bir şekilde göstermeye devam etmelidir ki, İslam saygısız ana babaya dahi nasıl itaat emrettiğini fiilen görmüş olsunlar. Böylece dindar evlat da İslam'ın güzelliğini gösterme görevini tam yerine getirmiş olsun (Ahmed Şahin, 11 Mayıs 2006, Zaman).

Öte yandan, Ahmed Şahin bir başka yazısında, bu kez kadının doğum yapma, bebeği dünyaya getirip getirmeme durumunu da İslami yaşam tarzına uygun bir temelde şöyle ifade etmektedir:

Bu köşeye sıkça gelen sorulardan biri de 'sakat doğma ihtimali olan çocuğun aldırılıp aldırılmayacağı'...Özellikle aile ile doktorun söz sahibi olabilecekleri mühim konulardır'. Geçerli mazereti olanlar, bir buçuk ay geçmeden rahimdeki çekirdeğin alınabileceği...' yolunda izahlar yapıyorlar. Bazıları ise buna cevaz vermiyor, rahme düşmüş insan adayının dokunulmazlığı olduğunu, alınamayacağını ifade ediyorlar. Bu açıklamaların içinde dünyevi açıdan bakım riski bulunsa da uhrevi açıdan en emniyetlisi olan Hayreddin Karaman Hoca'mızın yaklaşımını arz etmek istiyorum sizlere. Hayatımızdaki İslam kitabında da geniş bilgi verdiği konu hakkında sorulan soruya verdiği cevap aynen şöyledir: Kadının yumurtası erkeğin spermi ile aşılandıktan rahim duvarına tutunarak beslenmeye başladıktan sonra, artık her şeyi (cinsiyeti, boyu, rengi...) belirlenmiş ve zaman içinde ortaya çıkacak olan bir çocuk vardır. Bu çocuğa yapılacak işlem ile doğmuş çocuğa yapılacak işlem arasında cinayet ve günah bakımından önemli bir fark yoktur. İslam ceza hukukunda, ceninin düşmesine sebep olanlar tazminat öder. Doğmuş bir çocuğu bedeninde veya zihninde bir özür var diye öldürmek caiz olmadığı gibi, cenini de bu sebeple öldürmek caiz olmaz (Ahmed Şahin, 20 Haziran 2006, Zaman).

Şahin, İslama göre, sakat doğma ihtimali olan çocuğu aldırmanın uygun olup olmadığını tartıştığı yazısında, dünyevi bakımdan bakım riski bulunsa da uhrevi bakımdan kadının kürtaj olmasının uygun olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum; kadının kendi bedeni ve yaşamı üzerinde karar vermesinin doğru olmadığı ve bunun dini kurallarla şekillendirilmesi gerektiğine ilişkin bir mesaj içermektedir. Bununla birlikte kadının sadece kendi yaşamını değil, rollerini de dini kurallar çerçevesinde şekillendirilmesi gerekliliği, Zaman'da kadın eğitimi bağlamında sıkça karşılaşılan bir tablodur. Örneğin A.Turan Alkan'ın 9 Ağustos tarihli yazısında yazar, annelere şöyle bir eleştiri yöneltmektedir:

Düğün adetleri öyle büyümlü bir arakesit oluşturuyor ki, ortaokul çağındaki kız çocuklarını abartılı makyaj ve giyimleri ile tanımakta güçlük çekiyoruz.Ebeveyni, 'hele çocuktur, hevesini alsın, genç kızlığa terfi edince zaten müsaade etmeyiz' diye düşünüyorlar galiba.Genç kızlık safhasında ise 'gençtir ne yapalım, söz dinletemiyoruz' dan başlayan yakınmalar, 'yakışıyor ayol ne yapalım' la noktalanıyor.Başını örtmeyi tercih eden kızlarımız ise tesettürü çok dar manada yorumlayarak saçları ve boyun nahiyesini kapamakla örtündüklerini kabul ediyorlar; bu bakımdan baş örtüsü alafrangalaşmaya açılmış bir havalandırma boşluğudur (A.Turan Alkan, 9 Ağustos 2006, Zaman).

Dolayısıyla Alkan, kadınların annelik rollerini oynarken İslami kurallara uygun davranmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Kadınlara; dış görünüşte benzemenin inançlarda da benzeme anlamına geleceği mesajı verilerek, batılı kadına benzemenin ölçütü olarak görülen modayı takip etme, makyaj yapma, gibi davranışlardan kaçınmaları öğütlenmektedir. Örtü, Müslüman kadının dış dünyaya çıkışını saklamaktadır; zira örtünen kadın dışarıya da çıksa, içeride kalmakta, mahrem dünyaya ait olduğunu hatırlatmaktadır. Dişiliğini bedenine ve giyimine özen göstererek sergileyen modern kadın silueti karşısında, Müslüman kadın örtünerek dişiliğini gizlemekte, 'estetik gövdenin' karşısına 'kutsal gövdeyi' çıkararak, bir kez daha Batı modernizmi karşısında farklılığını pekiştirmektedir. Örtünen kadın, 'dişilik değil kişilik' sloganıyla kamusal yaşama girmektedir (Göle, 2004: 169).

4.2.7. Kadını Bilinçlendirmeye Yönelik Eylemler

Kadın haklarını sorgulamaya ve kadını bilinçlendirmeye yönelik eylemler, çalışmalar ve gösterilerin değerlendirildiği bu kategoride, köşe yazarlarının; kadın haklarını sorgulama ve kadının toplumsal statüsünü yükseltme gibi konularda gerçekleştirilen hareketlere bakış açıları değerlendirilmiş ve verdikleri mesajlar toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmiştir. Değerlendirilen gazetelerde, bu kategori,

en çok Birgün'de yer almıştır. Birgün'de % 0,9 oranında, Hürriyet'te % 0,4 ve Radikal'de % 0,2 oranında ele alınan bu kategori, Zaman'da hiç yer almamıştır.

İncelenen gazetelerden Zaman Gazetesinde, konuya ilişkin bir bulguya rastlanmazken, diğer üç gazetede de konunun işlenişi yetersiz bulunmuştur. Gazetelerde, kadınları bilinçlendirmeye yönelik doğrudan verilen mesajlar, okuyucuyu daha çok etkilemekte bu yönüyle de önem taşımaktadır. Ancak, ülkemizde konuya ilişkin birçok eylem, gösteri, toplantı yapılmasına rağmen bu durum, Hürriyet, Radikal Birgün ve Zaman Gazetelerinde köşe yazarlarının, konuyla ilgilenmelerini sağlamakta yetersiz kalmıştır.

Kadınların haklarını kullanmak için yasal sistemi kullanmalarında artış olmasına rağmen, bu hakların varlığına ilişkin bilincin pek çok ülkede eksik olması, kadınları insan haklarını tam olarak kullanmaktan ve eşitliğe ulaşmaktan alıkoyan bir engeldir. Pek çok ülkedeki deneyimler göstermiştir ki, eğitim veya sosyo ekonomik statü düzeyleri ne olursa olsun kadınları güçlendirmek ve haklarını savunmaya yöneltmek mümkündür (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Bildirgesi, 2003: 320). Bu bakımdan köşe yazarlarının kadın haklarına ilişkin söylemleri, kadın hareketlerini köşelerinde konu etmeleri; okuyucuyu toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında bilinçlendirme bakımından önem taşımaktadır.

Bu noktada, değerlendirmeye alınan gazetelerden; Hürriyet'te Mehmet Ali Birand, kadınların kendi haklarını sorgulamak bakımından artık harekete geçmesi gerektiğini köşesinde şu şekilde ifade etmiştir:

Ankara Hacı Bayram Camii'nde... yaşanan bir olay var ki farklı açıdan ele alınmalı. Cuma'da erkeklerden yer kalmayınca kadınlara dışarıda namaz kıldırılmış. Altındağ müftüsü Turan'ın 'Cuma kadınlara farz değil. Evlerinde kılsınlar' sözüne Başbakanın 'Biri dışarıda kalacaksa erkekler olmalıydı' diye tepki göstermesi bir başka gerçeği daha ortaya koydu. Kadınlarımızı küçümsüyoruz. Onlara hoyratça davranıyoruz. Ancak kadınlarımızın da artık haklarını benimsemeleri haklarını arama zamanı gelmedi mi? O kadınlar ki, evin hâkimidir. Erkeğin değil kadın borusu çalar. Evinde bu kadar güçlü olan kadın camide neden sesini çıkarmıyor? Neden erkeklere dönüp 'Biz değil siz dışarı çıkın ve bize yer açın' demiyor?(Mehmet Ali Birand, 2 Mart 2006, Hürriyet).

Birand, kadının; ev içinde erkeğe göre daha çok söz sahibi olduğunu belirterek bu konumunu ev dışında da kullanması gerektiğini ifade ettiği yazısında, kadının

toplumsal yaşamda önemsenmediğini de ortaya koymuştur. Aynı gazete yazarlarından Ahmet Hakan ise, bu tür bir çağrıyı bu kez türbanlı kızlar için yapmaktadır. Hakan, 'Türbanlı kızlara içten bir sesleniş' başlıklı 22 Mart tarihli köşe yazısını, türban yasağına karşı durmaları için kızları uyarmak ve harekete geçmelerini sağlamak üzere cümlelerle devam ettirmiştir:

Ey türbanlı genç kızlar! ...türban yasağını kaldırmak konusunda olanlardan hesap sormak neden aklınıza gelmiyor? Yoksa... Yoksa... Merkez Bankasının tepesine atanacak olan adamın karısının türbanlı olmasına fit misiniz? ... 'Varsın benim için yasak devam etsin, nasıl olsa benim gibi yaşayanlar devletin tepesinde! Bu bana yeter' mi diyorsunuz? ...Neden türban yasağını kaldırmak durumunda olanlara şöyle seslenmiyorsunuz: 'Bırakın devlet bürokrasisinin her kademesine eşi başörtülü adamlar atayarak bana mesaj vermeyi de, benim hayatımı karartan yasağı kaldırın... Neden iktidardakilerin karşısına dikilip haykırmiyorsunuz'. Bize ne Merkez Bankasını başına getireceğiniz adamın eşinin başındaki örtüden? Siz önce bizim sorunumuzu çözün. Bunun için oy aldınız görmüyor musunuz? Siz böyle demedikçe, siz bilinçlenmedikçe muhataplarınızın işi ne de kolaylaşıyor...(Ahmet Hakan, 22 Mart 2006, Hürriyet).

Hakan, yasağın; bunun muhatabı olanlar ses çıkarmadıkça, yani kadınlar, kızlar bilinçlenmedikçe devam edeceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Göle, konuya ilişkin olarak, İslamcı hareketin, kadınların konumuna ilişkin tutuculuğuna rağmen, kadınlara alternatif yaşam olanakları - örtünme hakkını arayan direnişlere katılmalarının yanı sıra, Kuran okuma toplantıları, dergi çıkarma aktiviteleri-aralayarak bireysel özgürlüklerine sahip çıkmalarını mümkün kıldığını belirtmektedir (Göle, 2004: 151). Dolayısıyla Hakan da muhafazakâr kesim kadınlarını, bu hakları kullanmaları için uyarmaktadır. Öte yandan Doğan Hızlan da Bahçeşehir Üniversitesinde gerçekleştirilen şiddet konulu atölye çalışmasını, konu ettiği yazısında, bu toplantıya katılarak insanların aile içi eşitliği konusunda bilgilenebilmesi için çağrı yapmaktadır:

Bugün Bahçeşehir Üniversitesi'nin Beşiktaş kampusuna bir uğrayın. Siz de toplantılarda bulunarak,atölye çalışmalarına katılarak, 'aile içi şiddete son!' deyin. İnsanlığınızı hissedin (Doğan Hızlan, 17 Kasım 2006, Hürriyet).

Birgün Gazetesinde ise, Yaşar Seyman Asmin, kadın örgütlerine, kadınları ve özellikle anneleri, harekete geçirmek, bilinçlendirmek için çağrı yapmaktadır:

Kadın örgütleri gelin örgütleyin anneler alanlara çıksın. Yaşamını örgütlü yapılarda tüketen biri olarak bu çağrıyı başka kime yapabilirim ki? (Yaşar Seyman Asmin, 30 Temmuz 2006, Birgün).

Pekin Deklarasyonunda, bütün bireylerin, özellikle de korunmasız durumda olan kadınların, kendi hakları konusunda tam bilgiye ve haklarının ihlaline karşı yasal danışmanlığa ulaşabilirliğe sahip olmaları şart olduğu bildirilmektedir (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Bildirgesi, 2003: 320). Bu doğrultuda, erkeklere göre, birçok alanda dezavantajlı olduğu bilinen kadınların, yaşam kalitelerini arttırmak, cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırarak temel insan haklarını yaşama geçirebilmek; kadınların bilinçlenmesi ile mümkün olabilecektir. Bu noktada, Hürriyet ve Birgün Gazeteleri; kadınların kendi haklarını koruma noktasında birer özne olması gerektiği üzerinde birleşmektedir. Zaman Gazetesinde, konuya ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Radikalde ise, kızların ve kadınların eğitilmesi için düzenlenen kampanyalar üzerinden bunun sağlanabileceğini ortaya koymaktadır. Kız çocukların eğitim hakkını hayata geçirmek için yürütülen kampanyadan söz eden Radikal yazarı Metin Ercan bunun önemini şöyle vurgulamaktadır:

Son yıllarda kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından yürütülen 'Haydi Kızlar Okula', 'Kardelenler', 'Baba Beni Okula Gönder' gibi proje ve kampanyalar da bu anlamda önemli adımlar ve uzun vadede bu gibi girişimlerin sadece sosyal ve kültürel değil kadınların kariyerlerine ve işgücünün toplam iktisadi verimliliğine de önemli katkılarının olacağı ortada (Metin Ercan, 22 Mart 2006, Radikal).

Ercan, eğitim yoluyla, kadının bilinçlendirileceğini ve bunun için oluşturulan kampanya ve projelerin buna katkısı olacağını ifade etmektedir. Eğitim, kadınların haklarını öğrenmelerinde ve bunları korumalarında temel göstergedir. Pekin Deklarasyonunda da belirtildiği gibi, yasal okuma yazma programları ve medya stratejileri kadınların, kendi haklarıyla hayatlarının diğer yönleri arasındaki bağlantıyı anlamalarına yardımcı olmak yönünden ve kadınların bu hakları elde etmelerine yardımcı olmak için uygun maliyetli girişimlerde bulunabileceğini göstermek yönünden etkili olmuştur (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Bildirgesi, 2003: 320).

4.2.8. Diğer (Pozitif Ayrımcılık)

'Diğer' olarak kodlanan kategoriye dâhil edilebilecek veri; Radikal'de % 0,4 oranında bulunmakla birlikte, diğer üç gazetede de bulunamamıştır.

Değerlendirmeye alınan gazetelerdeki köşe yazıları içinde, hiçbir kategoriye yerleştirilemeyen temalar, 'diğer' olarak kodlanan kategoride incelenmiştir. Bu kategoriye alınabilecek tek konu pozitif ayrımcılık olarak belirlenmiştir. Değerlendirilen gazetelerden sadece Radikal'de bu tema yer bulmuştur

Pozitif ayrımcılık, (Olumlu ayrımcılık), tarihsel olarak dışlanmış grupların, başta eğitim, istihdam ve siyaset gibi alanlara katılımlarını sağlayarak bu gruplara temsil imkânı yaratmaya çalışan bir dizi kurumsal politika ve uygulamayı ifade etmektedir. Bir anlamda etnik aidiyet, cinsiyet, ırk gibi farklılıklar temelinde şekillenen fiili ayrımcılığın önüne geçilmesi amacıyla bu farklılıklar lehine, telafi edici bir 'ayrımcılığı' savunur. Bu, liberal eşitlik ve vatandaşlık teorilerinin radikal bir eleştirisidir aynı zamanda. Olumlu ayrımcılık, fiili eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik bir eşitlik politikasıdır (Öztañ , :204). Bu noktada Radikalde Altan Öymen tarafından 12 Mart tarihli köşe yazısında pozitif ayrımcılık yer bulmuştur. Öymen, kadınlara siyasette pozitif ayrımcılık uygulanması yönündeki yazısını şöyle ifade etmektedir:

CHP, bu konuyu daha önce ele almış olan bir partidir. 1999–2000 yıllarındaki yönetimin hazırladığı ve 81 il örgütünün katıldığı çalışmalar sonucunda son aşamasına getirdiği tüzük tasarısında, kadınlara genel ve yerel seçimlerde % 25 kontenjan tanınmıştı. O tasarı, bugünkü yönetimce durduruldu. Kurultaya sunulmadı. Ama bu konunun yeniden ele alınması zamanı çoktan gelmiştir. Kadınlara 'pozitif ayrımcılık' ın bir Anayasa kuralı haline getirilmesini isteyen CHP'nin, bunu önce kendi tüzüğünde gerçekleştirmesi, bir tutarlılık gereğidir (Altan Öymen, 12 Mart 2006, Radikal).

Öymen, siyasi alanda kadınların varlık göstermesi için bu tür uygulamaların yapılması gerektiğini belirtirken, Türker Alkan da konuyu şekilde aynı şekilde değerlendirmektedir.

Hiçbir alanda cinsler arasında ayrımcılık yapılmamalıdır (Pozitif Ayrımcılık dışında) (Türker Alkan, Radikal 29 Ağustos, 2006).

Alkan, cinsiyet eşitsizliğini eleştirdiği yazısında, pozitif ayrımcılık dışında kadınlarla erkekler arasında ayırım yapılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Türkiye gibi, Müslüman ve erkek egemen bakış açısının hâkim olduğu ülkelerde, kadın erkeklere göre her alanda eşitsizlik içeren bir konumda bulunmaktadır. Bu durum kadınların birçok alanda ön plana çıkmasını engellemektedir. Cinsiyet temelinde

eşitlik kadınların güçlenmesi ve yoksulluğu azaltması için büyük önem taşımaktadır. Kadınların evde, topluluklarda, ulusal ve uluslar arası alanlarda karar alma mekanizmalarına katılması bu güçlenmeyi sağlayacak önemli olanaklardır. Yaşamın her alanında, sağlık, eğitim ve yetiştirmenin her alanında kızlara karşı ayrımcılığın ortadan kalkması; kadınların mülkiyet, kredi ve iş olanaklarından yararlanmasında eşit haklar sağlanması; kadına karşı şiddetin sona erdirilmesi insani yoksulluğun yaşamın bütün veçhelerinde gizlenmiş ya da açık şiddetin hafiflemesine yardım edecektir. Eğer gelişme kadınlara ulaşamazsa sürekliliği de olmayacaktır (Arın, 2004: 80). Bu nedenle, pozitif ayrımcılık, kadınların belirli alanlarda örneğin siyasi yaşamda ilerlemesi, daha çok varlık gösterebilmesi bakımından gerekli görülmektedir.

Değerlendirilen gazetelerden elde edilen verilerin gösterdiği üzere; genel olarak kadınlar, toplumsal yaşamın hemen hemen her alanında erkeklere göre olumsuz yaklaşımlara maruz kalmakta ve cinsiyetleri dolayısıyla ayrımcılık yaşamaktadırlar. Bu durum, iletişim araçlarından olan gazetelere de yansımakta, bu cinsiyetçi kalıplar ve değerler burada da sürdürülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1.Sonuç

Araştırma kapsamında değerlendirilen Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman gazetelerinden elde edilen bulgular göstermiştir ki; genel olarak bir medya türü olan gazetelerin söylemleri, toplumdaki cinsiyetçi kalıp yargılara paralel söylemler içermektedir. Köşe yazarlarının büyük çoğunluğunun erkek olduğu düşünülürse, bu söylemlerin köşe yazılarına taşınması ve burada da sergilenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu cinsiyetçi tablo, kadına yönelik olarak gazetenin ideolojik yapısına göre değişmekte, daha muhafazakâr kesimlere seslenenlerle ılımlı ve laik kesimlere seslenenler arasında söylem farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Bu kutuplaşma bir yandan laik – dinci ayrımı çerçevesinde Hürriyet, Radikal ve Birgün Gazeteleri ile Zaman gazetesi arasında bir ayrım ortaya koyarken bir yandan da sözü edilen her bir gazetede farklı bakış açılarına göre farklı düşünceler sergilenmesi şeklinde yansımaktadır. Dolayısıyla bir yandan, Zaman ile diğer üç gazete arasında iki farklı karşıt kutup oluşmuş bir yandan da bu kutuplaşmanın her bir gazete arasında olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırma sonucunda; toplumun genelde muhafazakâr olmayan, liberal ve laik bir çizgide duran kesimine hitap eden gazete Hürriyet ve Radikalde diğer iki gazeteye oranla daha ılımlı yaklaşımlar ve söylemler kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu iki gazete bu bakımdan benzer söylemler sergilemişlerdir. Zaman ve Birgün Gazeteleri ise, diğer iki gazeteye oranla daha uç olarak nitelendirebileceğimiz siyasi yaklaşımları benimsemeleri bakımından farklı bir ortak payda yakalamıştır. Şöyle ki bu iki gazetenin de toplumsal cinsiyet temasına yaklaşımları belirgin bir şekilde birbirinden farklı olsa da siyasi eğilimleri diğer gazetelere göre daha baskın bir şekilde söylemlerine yansımıştır.

Değerlendirme sonuçlarına göre, Hürriyet gazetesinde liberal bakış açısı çerçevesinde özgürlükçü bir söylem kullanmasına ve genel anlamda dini eğilimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğini engellediği yönünde görüşler bildirilmesine rağmen, burada yer yer cinsiyetçi eğilimlerle karşılaşmıştır. Hürriyet'te 'kadın- erkek eşitliği' fikri Modern Türk toplumu olmak için gereken bir nitelik olarak gösterilmiştir. Şöyle ki, Hürriyette kentli modern iyi eğitim görmüş, liberal ve hem anne eş rollerini işteki rolü yanı sıra uygulayan kadın profili ortaya konmuş, görece cinsiyet eşitliğini destekler yorumlarla karşılaşmış fakat bu durum, kadının ev içi geleneksel rollerini düzenli sürdürmesi noktasında kabul edilebilir bir durum olarak görülmüştür.

Bununla birlikte, Hürriyet'te kadın erkek eşitsizliğine değinildiğinde, bu durum derinlemesine ortaya konmamıştır. Yani, Hürriyet'te kadınların ezilmesi, ikinci planda görülmesi ve birçok haktan mahrum bırakılması yazarlar tarafından tasvir edilmiştir ancak bu durumu yaratan nedenler irdelenmemiştir. Genel olarak Hürriyet'te bu eşitsizliği üreten sistemin ne ile beslendiği ortaya konmamıştır. Kadınların toplumsal rollerinin dönüştürülmesinde; ancak biçimsel, yüzeysel kalan bir noktadan bakıldığı görülmüştür.

Kadın eğitimi, Hürriyet'te kadınların örgün eğitim olanaklarından yararlanıp yararlanmamaları bağlamında algılanmış ve yazarlar genel olarak kadının ilk ve ortaöğretime katılma oranının yetersizliğini vurgulamışlardır. Hürriyet'te kadınların güçlenmesinin anahtarını eğitimde olduğu yönünde mesajlar verildiği tespit edilmiştir. Bunun dışında az da olsa anne eğitimine yönelik mesajlarla karşılaşmış, bu mesajların da çoğunlukla kadın köşe yazarları tarafından verildiği görülmüştür.

Radikal Gazetesinde ise, Hürriyet'te olduğu gibi, laik yaşam tarzına uygun olarak kadının kamusal alandan ev içine kadar her yerde eşit ve özgür olması gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, Radikal Gazetesinde Laik, Atatürkçü ve modern kadın idealize edilmiş ve burada doğrudan cinsiyetçi önermelere genel olarak rastlanmamıştır. Burada da eğitilmiş, çalışan ama aynı zamanda ev içi sorumlulukları olan kadın profili yansıtılmıştır. Cinslerin eşitliği söylemi sık sık tekrarlanmış, özellikle, kamusal alanda kadın - erkek ayrımı yapılması yönündeki uygulamalar eleştirilmiştir.

Radikal de dikkat çeken nokta, laik yaşam tarzını benimseyen ve görece sol ve orta bir çizgide duran okur kitlesine seslenmek bakımından, dini yönelimli uygulamaları şiddetle eleştirmeleri olmuştur. Örneğin toplumsal yaşamda kadınlara ev içi sorumluluklar ve eşle olan ilişkiler konusunda dini eğilimli öğütler verilmesi rahatsızlık veren bir durum olarak yorumlanmıştır. Müslüman toplumların geri kalmış olmasının nedenini kadınların bu tür toplumlarda yaşadıkları cinsiyetçi yaklaşımlarla karşılaşmaları olduğu vurgulanmıştır.

Radikalde de Hürriyettekine paralel olarak kadın eğitiminin algılanışı örgün eğitime katılma üzerinden değerlendirilmiştir. Radikalde kadınların erkeklere oranla eğitim olanaklarından daha az faydalandıkları ortaya konulmuş ve eğitimde cinsiyetçilik olduğu belirtilmiştir. Eğitimle paralel olarak kadınların daha düşük statülü işlerde çalışmak zorunda kaldıkları vurgulanmıştır.

Birgün Gazetesi ise, sosyalist – sol çizgide tanımlayabileceğimiz bir gazete olmak bakımından özgürlükçü ve eşitlikçi mesajlar veren, kadın – erkek eşitliği fikrini sık sık ortaya koyan bir gazetedir. Bu bakımdan burada doğrudan ya da dolaylı olarak cinsiyetçi önermelere rastlanmamıştır. Bu yönü ile Birgün Gazetesi diğer gazetelerden ayrılmaktadır, ancak; buradaki köşe yazılarında kadının yaşadığı sorunların ve cinsiyetçi yaklaşımların sorumlusu olarak sistemin bozukluğu gösterilmiş, kadınların ev içinde ve toplumsal yaşamda sömürüldüğü sıklıkla belirtilmiştir. Bu durum kadınların temel haklarının sistemin değişmesine bağlı olarak onlara verileceğini ifade etmektedir. Yani kadınların kurtuluşunun sınıf mücadelesine bağlı olduğu görüşü Birgün’de sıklıkla yansıtılmıştır. Birgün’deki köşe yazılarında bir insan hakkı olarak eşitlik, adalet barış olguları üzerinde durulduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla Birgün Gazetesinde toplumsal cinsiyet kavramının Marksist yaklaşım çerçevesinde algılandığı tespit edilmiştir.

Birgün’de modern, laik, eğitilmiş ve meslek sahibi olan, sorgulayan, düşünen, yaşamını şekillendirebilecek kapasiteye sahip olan kadın profili sergilenmiştir. Ancak Birgün’de kadın eğitime yönelik mesajların yetersiz olduğu görülmüştür. Birgün Gazetesinde kadın eğitimi Hürriyet ve Radikal’de olduğu gibi kadınların örgün eğitime katılıp katılmamaları üzerinden algılanmıştır.

İslami yönelimli olarak bilinen Zaman Gazetesinde; kadının, dini söylemler doğrultusunda tanımladığı ve bu konumda gördüğü tespit edilmekle birlikte bu gazetede cinsiyetçi önermeler kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, Zaman'da; dinine, evine, ailesine bağlı, namuslu Müslüman kadın figürü, idealize edilmiştir. Kadınının temel yeri evi ve kocasının yanı olarak görülmüş, temel görevi annelik ve eşlik rolleri çerçevesinde tanımlanmıştır.

Zaman yazarları, kadının temel sorunu olarak türbanın yasaklanmasını göstermişlerdir. Bunun yanı sıra, kadının medyada cinsellik dolayısıyla bir obje gibi kullanılmasını eleştirmişlerdir. Bu da Zaman Gazetesi için olumlu olarak yorumlayabileceğimiz bir yaklaşım olmuştur. Bütün bunlar dışında kadının ev içinde ya da dışında cinsiyeti dolayısıyla karşılaştığı sorunlar üzerinde durulmamıştır ya da görmezlikten gelinmiştir.

Zaman'da 'kadın eğitiminin' anne ve eş rolleri çerçevesinde algılandığı saptanmıştır. Kadının temel rolü annelik ve eşlik olarak görüldüğünden, kadın eğitimi çerçevesinde verilen mesajlar da iyi anne ve iyi eş olmaya yönelik dini temelli öğütler olmuştur. Buna uygun olarak da yazarların verdiği mesajlar, İslam ahlakı ve yaşam tarzına uygun olarak 'gerekeni yapın gerisini Allah'a bırakın' yönünde kadını itaatkâr, uyumlu ve sorumluluk sahibi olmaya yönelten mesajlar sıklıkla görülmüştür. Kadına yönelik şiddetin bu gazetede hiç yer bulmaması bu bakımdan dikkat çekici bir durum olmuştur.

Kadın; aile içi ilişkilerde özellikle kocaları ile ilişkilerinde, temel sorumluluk sahibi olan kişi olarak görülmüş, düzeltilmesi gereken problem kendilerinde varsayılarak öğütler verilmiş, kocanın iyi bir aile kurmada yapması gerekenler üzerinde durulmamıştır. Dolayısıyla kadın genel olarak toplumun temel lokomotifleri olarak görülen aile kurumunun temel taşı olarak yansıtılmış, kadına düşen sorumlulukları sabırla ve inançla yerine getirmesi gerektiği sık sık tekrarlanmıştır.

Bunun yanı sıra kadına, batılı modern kadına benzemenin sakıncaları anlatılmış giyim kuşam, tavır ve hareketlerde dişiliğini asla ön plana çıkarılmaması

gerektiği, kadınların özellikle kamusal mekânda nasıl davranması gerektiğine ilişkin bilgiler verilmesi kadın eğitime yönelik mesajlar olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, burada verilen her türlü mesaj, bir yandan bu köşe yazılarını okuyan okuyucular için kitle iletişim araçlarıyla halkın eğitilmesi olarak nitelendirildiğinden verilen her bir mesaj, bunu okuyan kadınların doğrudan olmasa da dolaylı olarak eğitime katılmasını sağlamaktadır. Bu bakımdan her bir gazetenin, köşe yazılarının kendi bakış açısına göre kadın eğitime katkı yaptığını belirtmek gerekir. Bunun dışında gazetelerin kadın eğitimini algılayış biçimlerine bakıldığında Hürriyet Radikal ve Birgün Gazetesinin bunu örgün eğitimden yararlanma olarak algıladığı; Zaman Gazetesinin bunu anne ve eş olmak üzerinden değerlendirdiği ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet bağlamında ise, değerlendirilen gazetelerin hiç birinde doğrudan kadın için olumsuz fikir beyanları ile karşılaşılmaş aksine hepsinde kadının önemi belirtilmiştir ancak bu durum bu gazetelerin cinsiyetçi düşüncelere sahip olmalarını engellememiştir. Sonuç itibariyle her bir gazetenin değışen oranlarda cinsiyetçi düşüncelere sahip oldukları tespit edilmiştir.

5.2. Öneriler

1. Bu çalışma 01.01.2006 ile 31.12.2006 tarihlerini kapsayan dönemde yayınlanan Hürriyet, Radikal, Birgün ve Zaman Gazeteleri üzerinde yapılmıştır. Seçilen dört gazete farklı ideolojik yaklaşımları temsil eden gazetelerdir. Ancak bundan sonra yapılacak çalışmalarda bunlardan farklı olarak daha farklı ideolojik yönelimleri olan gazeteler de çalışma kapsamına dâhil edilebilir. Örneğin milliyetçi-muhafazakâr bir gazete de araştırma kapsamına dâhil edilebilir. Bununla birlikte, bu çalışma bir yıllık sürede yayınlanan gazeteler üzerinde yapılmıştır. Başka bir çalışmada zaman sınırı kısa tutularak ve gazete çeşidi artırılarak daha kapsamlı ve benzer bir çalışma yapılabilir.

2. Araştırmada ortaya konulduğu üzere köşe yazarlarının cinsiyetçi temaları köşelerinde dile getirmek süratiyle toplumsal alanda dolaşıma soktukları ve bu cinsiyetçi yaklaşımların devamını sağladıkları ortaya konmuştur. Bunu engellemek adına medya profesyonellerine, toplumsal cinsiyet eğitimi verilebilir.

3. Bu çalışmada ek olarak medya profesyonelleri ile görüşme yapılarak konuya ilişkin değerlendirmeleri alınarak bu görüşmelerden çıkan sonuçlar çalışmaya yansıtılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Feride.(1993).**Türkiye’de İslamcı Hareket ve Kadın**, 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde. yay. haz. Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksoy, Nuray. (2006).**Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü**, Kadının Statüsü Uzmanlığı Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Alkan, Türker. (1981).**Kadın Erkek Eşitsizliği Sorunsalı**. Ankara: A.Ü. SBF Yayını.
- Anık, Cengiz .(1994).**Kamuoyu Oluşturan Araçlar**. GİF Dergisi, Sayı:1 – 2.
- Arın, Tülay. (2004). **İnsan Gelişme Ve İnsan Gelişme Endeksi**, Prof. Dr. Necla Arat’a Armağan içinde. İstanbul Kadın Kuruluşları Derneği. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Atlı, A.Kadir; Özvarış Ş.Bahar. (1998). **Çalışma Yaşamı ve Kadın**. Sağlık ve Toplum Dergisi, yıl: 8, sayı: 3 – 4 Temmuz - Aralık: Ankara.
- Ayhan, Ahmet Turan. (2001) .**Gerçeği Gizleyen Putlar: Medya**, Karizma Dergisi, cilt: 8, sayfa: 57 – 62.
- Bek-Gencel, Mine; Binark, Mutlu. (2000). **Medya ve Cinsiyetçilik**. Ankara: Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını.
- Berktaş, Fatmagül. (1998). **Cumhuriyet’in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak**. (75.Yılda Kadınlar ve Erkekler içinde), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Bilgin, Filiz. (2003) .**Köşe Yazarlarının 11 Eylül Olaylarına Yaklaşımı**. Kocaeli Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bilgin, Nuri. (1998). **İçerik Analizi**. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Bora, Aksu. (2005). **Kadınların Sınıfı**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Boz, Avcı Hayat. (1999). **Kitle İletişim Araçları ve Suskunluk Sarmalı**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, cilt: 32, sayı: 1–2 (41- 48).

Brooks, Ann .(1997). **Postfeminisms: Feminism, Cultural Theory and Cultural Forms**. Londra: Routledge içinde, Süreyya Kırca Schroeder (2007) Popüler Feminizm. Türkiye ve Britanya’da Kadın Dergileri, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Buz, Hatice. (2003). **Kültürel Feminizm Perspektifinden Cosmopolitan Ve Mektup Dergilerinin İçerik Analizi Tekniği İle Değerlendirilmesi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Chomsky, Noam; Herman, S. Edward. (2004) .**Propaganda Modeli, Medyanın Kamuoyu İmalatı**. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.

Çitçi, Oya. (1998). **20.yy sonunda kadın ve gelecek**. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Dergisi, cilt: 23, sayı: 215, sayfa: 81- 97.

Çotuksöken, Betül. (2006). **Türkiye’de Kadın Olmak**. Web: Akademik.maltepe.edu.tr/~betulc/erişim tarihi: 2/ 12 / 2007.

Dağlı, Nevzat. (1984). **Çalışma Yaşamının Demokratikleştirilmesi Açısından Basınımızın Görünümü**. Ankara: A.Ü. BYYO Yıllık VII,

Dedeoğlu, Saniye. (2000). **Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile Ve Kadın Emeği**.Toplum ve Bilim. Güz 2000, sayı:86.

- Dirlik, Sinan. (1993). **Yazılı Basında Çözümleme Yöntemleri**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı..
- Doltaş, Dilek .(1995) .**Batıdaki Feminist Kuramlar ve 1980 Sonrası Türk Feminizmi** “Türkiye’de Kadın Olgusu” içinde. Yayına Hazırlayan: Necla Arat, İstanbul: Say Yayınları.
- Dökmen, Y. Zehra. (2004). **Toplumsal Cinsiyet**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Encabo, Manuel Nunez. (1995). **The Ethics of Journalism and Democracy**, European Journal of Communication, cilt 10, sayı:4, s.513–526, Medya, Kültür, Siyaset içinde, Derleyen, Süleyman İrvan (2005) Ankara: Alp Yayınevi.
- Ercan, Gülsüm Songül. (2003).**Gazete Köşe Yazılarında Dil Kullanımı: Kaçınmalar Ve Cinsiyet Değişkeni**. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Dilbilim Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Freire, Paulo. (2003).**Ezilenlerin Pedagojisi**, (çev. Dilek Hattatoğlu), İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Geray, Haluk. (2006). **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş** Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Geray, Cevat .(2002). **Halk Eğitimi**, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Göle, Nilüfer .(2004). **Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme**. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gök, Fatma .(1993). **Türkiye’de Eğitim ve Kadınlar**.1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde, yay. haz. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları.

Gürses, Fatma. (2003). **Medya ve Kadın Öğretmenler**. (Türkiye’de Yazılı Basında Kadın Öğretmenin Temsili). Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.

Güçlü, Nezahat .(2000) .**Türkiye’de Kadın Eğitimi**. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. cilt: 20, sayı:1, Sayfa:167 -179.

Hartmann, Heidi. (2006). **Marksizm’le Feminizm’in Mutsuz Evliliği**. İstanbul: Agora Kitaplığı.

İnal, A. (1992). **An analysis of Turkish Daily Press: Event Selection**. Text Construction and News Production, Ankara, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

İnal, A. (1996). **Haberi Okumak**. İstanbul: Temuçin Yayınları.

İrvan, Süleyman. (2002). **Medya, Kültür, Siyaset**, Ankara: Alp Yayınevi.

_____ (2004) .**İstatistiklerle Kadının Durumu**. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.

_____ (2003). **Kadın ve Kız Çocukların Eğitim Ve Öğrenimi Çalışma Grubu**. İstanbul: Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı.

_____ (2005). **1.Kadın Kurultayı: Sorgulamak ve Değiştirmek İçin**. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Kadioğlu, Ayşe .(1998). **Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler İçinde**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kale, Nesrin. (1996). **Kadın-Erkek Eşitliği Sorunsalı**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi:63 -71.

Kandiyotti, Deniz. (1997) .**Cariyeler, Bacılar Yurttaşlar**: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler.(çev. Aksu Bora, F. Sayılan, Ş.Tekeli, H.Tapınç, F.Özbay) İstanbul: Metis Yayınları.

Kara, Nurten. (2000). **Feminist Kadın Hareketleri ve Medya Profesyonellerinin Tutumları**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Kaya, A.Raşit. (1985) . **Kitle İletişim Sistemleri Ankara**. 1.Baskı. Teori Yayınları.

Kazemi, Farhad. (2004). **Toplumsal Cinsiyet, İslam ve Politika**, çev. Didem Özalpat, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi. cilt:53, sayı:1 (2004) s.251- 268.

Knowles, Malcom. (1996). **Yetişkin Öğrenenler: Göz Ardı Edilen Bir Kesim**. çev. S Serap Ayhan. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kuruoğlu, Huriye. (2001). **Medya ve Kadın**. Karizma dergisi, s. 129–134, cilt no:8, sayı:10.

Kuzgun, Yıldız, Sevim A. Seher. (2004). **Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. cilt: 37, sayı:1, (14- 27).

Küçük, Mehmet .(2005). **Medya, İktidar, İdeoloji**. (derl. ve çev.)Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Lindeman, C. Eduard .(1969). **Halk Eğitiminin Anlamı**. çev. Celal Şentürk: Ankara, Milli Eğitim Basımevi.

Lundby, Knut; Ronning, Helge. (1997). **Medya-Kültür-İletişim: Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanması**, derl. Süleyman İrvan, Medya, Kültür, Siyaset, Ankara: Ark, aktaran: Zeynep Karahan Uslu, Modernleşmenin Misyoner Gücü Medya ve Kadının Kimliklendirilişi, Karizma Dergisi:87 -92.

Lips, H.M. (2001). **Sex and gender: An introduction** (4.basım). Mountain View, California Mayfield Publishing Company'den aktaran Z.Y.Dökmen. (2004). Toplumsal Cinsiyet, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Lowe, John. (1985). **Dünyada Yetişkin Eğitime Toplu Bakış**. çev. T.Oğuzkan, Ankara.

Minibaş, Türkel .(2004). **Yaşam Boyu Eğitim, Yetişkin Eğitimi ve Öncelikle Kadının Eğitimi Engeller ve Çözüm Önerileri**.(Ulusal Eğitime Destek Kampanyasının Sosyal Boyutu Bireysel Hakların Kullanılması), Prof. Dr. Necla Arat'a Armağan, İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Miser, Rıfat. (2000). **Topluluk Katılımı**. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:183, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Miser, Rıfat. (1999). **Halk Eğitimi ve Toplum Kalkınması**. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Mitchell, Juliet .(2006). **Kadınlar: En Uzun Devrim**, İstanbul: Agora Kitaplığı.

Mora, Necla .(2007) **.Haber Söylem Çözümlemesinde Van Dijk Yöntemi**. Web: <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=7771-58k>, erişim tarihi: 04.02.2008

Mora, Necla. (2007) **.Küreselleşme ve Medya Emperyalizmi**. Web:<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/article.php?sid=8380>, 12.03.2008 tarihinde alınmıştır.

Mora, Necla. (2005). **Kitle İletişim Araçlarında Yeniden Üretilen Cinsiyetçilik ve Toplumda Yansıması**. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Web:<http://www.insanbilimleri.com>, ISSN:1303–5134, 27. 05. 2007 tarihinde alınmıştır.

Murdock, Graham; Golding Peter. (1991) .**Culture, Communitations and Political Economy** Mass Media and Society, derl. J.Curran ve MGurevitch London: Edward Arnold, derl. Süleyman İrvan (2002) Medya, Kültür, Siyaset, Ankara: Alp Yayınevi.

Neumann-Noelle Elisabeth. (1998). **Kamuoyu, Suskunluk Sarmalı**. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Nicholson, L.(1994) .**Interpreting Gender**, Sings, vol: 20, no:1, sa: 79–105, aktaran: Saniye Dedeoğlu.(2000). Toplum ve Bilim Dergisi Güz 2000, sayı:86, sayfa 142.

Okut, Fikri .(1999) .**Siyaset ve Yazılı Basın İlişkileri**, İstanbul: Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 1, sayfa: 357–386, .

Ozankaya, Özer. (1996). **Toplumbilim**. İstanbul: Cem Yayınevi.

Öztan, Ece .(2004) . **Toplumsal Cinsiyet Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık**. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt: 59 –1, sayfa: 204 – 233, Ankara.

_____ (2003) . **Pekin + 5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi**. Pekin Deklarasyonu Ve Eylem Platformu. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.

Rivers William ve Schramm. (1969). **The Responsibility in Mass Communitation** Hrper and Row, Newyork, Alıntı: Aziz Aysel (1976) Radyo ve Televizyona Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Basın Yayın Yüksek Okulu Yayın No:393/4'den aktaran, Tekin, Meral (1996) Yetişkin Eğitiminde Radyo ve Televizyon.

Rubin, Gayle . (1975). **The Traffic in Women: Notes on the Political Economy of Sex**. der. R.R.Reither, Toward an Anthropology of Women (New York: Monthly Reiwev Pres) s.157–210.

Sağnak, Mehmet. (1996). **Medya Politik**. İstanbul: Eti Yayınları.

Saktanber, Ayşe. (1993) .**Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın Veya İyi Eş, Fedakâr Anne**. 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde, yay. haz. Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınları.

Savran, Gülnur Acar. (2004) . **Beden Emek Tarih, Diyalektik Bir Feminizm İçin**, İstanbul: Kanat Kitabevi.

Sayılan, Fevziye. (2005). **Herkes İçin Eğitim: Yaşam Boyu Öğrenme Bağlamında Türkiye’de Temel Eğitim Sorunu**.1.Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyum Bildirileri Ve Tartışmalar, Ankara: Pegem A Yayınları.

Schroeder, Süheyla, Kırca. (2007). **Popüler Feminizm, Türkiye’de ve Britanya’da Kadın Dergileri**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Scott, W, John .(2007). **Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi**. Çeviren: Aykut Tunç Kılıç, Kitap Matbaacılık, İstanbul: Agora Kitaplığı.

_____ (2007) . **Stratejik Plan 2008 – 2012**, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Ankara: Afşaroğlu Matbaası.

Steeves, H. Leslie. (2005). **Feminist Teoriler ve Medya Çalışmaları**. Critical Studies in Mass Communication, C.4, No: 2, Haziran 1987,s.95–135, Medya, İktidar ve İdeoloji içinde, derleyen ve çeviren: Mehmet Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Şenyapılı, Önder .(1981) .**Toplum ve İletişim**. Ankara: Turan Kitabevi Yay. Aktaran, Meral Tekin, (1996) Yetişkin Eğitiminde Radyo ve Televizyon, Ankara: Yüksel Matbaacılık.

_____ (2006). **Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik**

Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyonu Raporu.
Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları.

Tan, Mine .(2005). **Yaşam Boyu Öğrenme ve Toplumsal Cinsiyet Boyutunda Kimi İçermeleri.**1.Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyum Bildirileri ve Tartışmalar, Ankara: Pegem A Yayınları.

Tanilli, Server .(2006) .**Ne Olursa Olsun Savaşıyorlar: Kadın sorununun Neresindeyiz.** İstanbul: Alkım Yayınevi.

Tavşancıl Ezel, Aşlan E. (2001) .**İçerik Analizi Ve Uygulama Örnekleri.** İstanbul: Epsilon Yayınları.

Tekin, Meral. (1996). **Yetişkin Eğitiminde Radyo ve Televizyon.** Ankara: Yüksel Matbaacılık.

Terkan, Banu. (1999). **Kadının Toplumsallaşmasında Yazılı Basının Rolü ve azılı Basında Kadın İmaji.** Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Tokgöz, Oya. (1972) .**Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo Televizyon Sistemleri.** Ankara: Sevinç Matbaası, AÜ SBF Yayını.

Tokgöz, Oya. (1987) .**Temel Gazetecilik.** Ankara Üniversitesi, BYYO Yayını: 8, Genişletilmiş 2. Basım.

Unat, Nemin Abandan .(2004) .**İnsan Hakları Çerçevesinde Türkiye’de Kadın Hakları, Prof. Dr. Necla Arat’a Armağan,** İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Unat, Nermin Abadan. (1995) .**Kadın Araştırmalarının Neden, Amaç ve Kapsamı** (Türkiye’de Kadın Olgusu) içinde.Yayına hazırlayan: Arat, Necla, İstanbul:Say Yayınları.

Uslu, Zeynep Karahan. (2001). **Modernleşmenin Misyoner Gücü Medya ve Kadının Kimliklendirilişi**. Karizma Dergisi:87 -92.

Winship Janise. (1980). **Sexuality For Sale** (der.) Hall S. vd. culture, media, Language, Hutchinson. Londra'dan aktaran Saktanber Ayşe. Türkiye'de medyada kadın: serbest, müsait kadın veya iyi eş, fedakâr anne, içinde (1980'ler Türkiye'sinde Kadın bakış açısından kadınlar) yayına haz. Tekeli Şirin (1993) , İstanbul: iletişim Yayınları.

van Zoonen, Liesbet. (1997). **Medyaya Feminist Yaklaşımlar**. Medya, Kültür Siyaset (içinde) derl. ve çev. Süleyman İrvan. sayfa: 301–335, Ankara: Alp Yayınevi.

van Zoonen, Liesbet. (1994) .**Feminist Media Studies**. London: Sage Publications.

van Dijk, T.A. (1998).**Opinions and Ideologies in the Pres** (içinde) Allan Bell ve Peter Garrett (yay. haz.), Approaches to Media Discourse, s.21–63, London: Blackwell.

van Dijk, T.A. (1996) .**Opinions and Ideologies in Editorials**. Paper for the 4th International Symposium of Critical Discourse Analysis, Language, Social Life and Critical Thought Athens:14.–16 December, 1995.

Yıldırım, Ali; Şimşek, Hasan.(2006) .**Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Seçkin Yayınevi.